ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា

ជាតិ សាសនា ព្រះមហាក្សត្រ

ទីស្ដីការគណៈរដ្ឋមន្ត្រី

ក្រុមប្រឹក្សាជាតិភាសាខ្មែរ (ក.ជ.ភ.ខ.)

គណៈកម្មការភាសាវិទ្យា

សៀវភៅវេយ្យាករណ៍ភាសាខ្មែរ

កម្រិតមធ្យម សម្រាប់ការប្រើប្រាស់ទូទៅ

អាសយដ្ឋាន៖ មហាវិថីសហព័ន្ធរុស្ស៊ី, សង្កាត់កាកាប, ខណ្ឌពោធិ៍សែនជ័យ, រាជធានីភ្នំពេញ
ទូរសព្ទដៃ៖ (៨៥៥) ១២ ៩១១ ៣៥៧ / (៨៥៥) ១២ ៩០៦ ៥៨៥, អ៊ីមែល៖ info@nckl.gov.kh, គេហទំព័រ៖ www.nckl.gov.kh

ឆ្នាំ២០១៨

ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា
ជាតិ សាសនា ព្រះមហាក្សត្រ

ទីស្ដីការគណៈរដ្ឋមន្ត្រី
ក្រុមប្រឹក្សាជាតិភាសាខ្មែរ (ក.ជ.ភ.ខ.)
គណៈកម្មការភាសាវិទ្យា

សៀវភៅវេយ្យាករណ៍ភាសាខ្មែរ

កម្រិតមធ្យម សម្រាប់ការប្រើប្រាស់ទូទៅ

អាសយដ្ឋាន៖ មហាវិថីសហព័ន្ធរុស្ស៊ី, សង្កាត់កាកាប, ខណ្ឌពោធិ៍សែនជ័យ, រាជធានីភ្នំពេញ
ទូរសព្ទដៃ៖ (៨៥៥) ១២ ៩១១ ៣៥៧ / (៨៥៥) ១២ ៩០៦ ៥៨៥, អ៊ីមែល៖ info@nckl.gov.kh, គេហទំព័រ៖ www.nckl.gov.kh

ឆ្នាំ២០១៨

អារម្ភកថា

វេយ្យាករណ៍ជាក្បួនច្បាប់នៃភាសា។ភាសាមួយមានអត្ថិភាពបានអាស្រ័យដោយវេយ្យាករណ៍ ដែលជានានូវវចនាសម្ព័ន្ធរៀបរយ មួយនាំឱ្យមានឯកភាពក្នុងការប្រើប្រាស់។ យ៉ាងណាមិញ ភាសាខ្មែរដែលត្រូវបានប្រើប្រាស់អស់កាលដ៏យូរលង់រហូតដល់ពេលនេះ ក៏អនុលោមតាមវេយ្យាករណ៍របស់ខ្លួនដែរ។

ក្នុងពេលកន្លងមក មានសៀវភៅវេយ្យាករណ៍ជាច្រើនបានបោះពុម្ពផ្សាយដោយផ្អែកលើទស្សនៈរបស់អ្នកនិពន្ធរៀងៗខ្លួន។

ដោយឡែក សៀវភៅវេយ្យាករណ៍ខ្មែរនេះ ត្រូវបានចងក្រងឡើងដោយគណៈកម្មការភាសាវិទ្យានៃក្រុមប្រឹក្សាជាតិភាសាខ្មែរ ប្រកបដោយស្មារតីឯកភាពនិងទទួលខុសត្រូវ។

ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ ក៏ចំណុចខ្វះខាតអាចនឹងកើតមានជាយថាហេតុ។ ហេតុនេះ ក្រុមប្រឹក្សាជាតិភាសាខ្មែររង់ចាំទទួលនូវមតិរិះគន់ស្ថាបនាពីប្រិយមិត្តអ្នកអានដោយក្តីសោមនស្សបំផុត។

ក្រុមប្រឹក្សាជាតិភាសាខ្មែរ សូមថ្លែងអំណរគុណទុកជាមុននូវកំណែលម្អពីសំណាក់មិត្តអ្នកអាន ហើយសង្ឃឹមថា សៀវភៅនេះអាចជាពន្លឺមួយបន្ថែមទៀតលើវេយ្យាករណ៍ភាសាខ្មែរយើង។

រាជធានីភ្នំពេញ ថ្ងៃទី១៦ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០១៨

ប្រធានក្រុមប្រឹក្សាជាតិភាសាខ្មែរ

បណ្ឌិត ហ៊ាន សុខុម

រៀបរៀងចប់នៅដើមខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០១៦
ដោយសមាជិកគណៈកម្មការភាសាវិទ្យានៃក្រុមប្រឹក្សាជាតិភាសាខ្មែរ
ដែលមានសមាសភាពដូចខាងក្រោម៖

១- ឯ.ឧ.បណ្ឌិតសភាចារ្យ **ព្រុំ ម៉ល់**	ប្រធាន
២- ឯ.ឧ.បណ្ឌិត **ម៉ៅ សុក្កន**	អនុប្រធាន
៣- ឯ.ឧ.បណ្ឌិត **ច័ន្ទ សំណព្វ**	សមាជិក
៤- ឯ.ឧ. **សូ មុយឃៀង**	សមាជិក
៥- ឯ.ឧ. **ដួង រតនា**	សមាជិក
៦- លោក **សឹង ផុស**	សមាជិក
៧- ឯ.ឧ.បណ្ឌិត **នៅ ស៊ុន**	សមាជិក
៨- ឯ.ឧ.បណ្ឌិត **ជួរ គារី**	សមាជិក
៩- លោក **ធន់ ហ៊ិន**	សមាជិក
១០- បណ្ឌិត **ប៊ី សុខគង់**	សមាជិក
១១- បណ្ឌិត **មាឃ បូរ៉ា**	សមាជិក
១២- លោក **អែម ឧត្តម**	សមាជិក
១៣- លោកស្រី **អ៊ឹង ម៉ាល័យ**	សមាជិក
១៤- លោក **កែវ លីណែត**	សមាជិក

មាតិកា

ផ្នែកទី១
សូរ សទ្ទតា និង អក្សរខ្មែរ

សញ្ញាណទូទៅនៃសូរវិទ្យា.. ១

១- សញ្ញាណទូទៅនៃសូរវិទ្យាមូលដ្ឋាន..១

២- សញ្ញាណទូទៅនៃសូរវិទ្យាអនុវត្ត.. ២

សូរវិទ្យាបន្លឺ ៣

I- សូរព្យញ្ជនៈខ្មែរ..៤

១- ចំណែកថ្នាក់សូរព្យញ្ជនៈជាសូរមុខជៈឬសូរមោត់និងសូរនាសិកជៈឬសូរច្រមុះ............៤

២- ចំណែកថ្នាក់សូរព្យញ្ជនៈតាមទីបន្លឺ..៤

២.១- សូរព្យញ្ជនៈបបូរមាត់ ៤

២.២- សូរព្យញ្ជនៈបបូរមាត់ត្រដុស ៥

២.៣- សូរព្យញ្ជនៈធ្មេញ..៥

២.៤- សូរព្យញ្ជនៈជើងធ្មេញ ៥

២.៥- សូរព្យញ្ជនៈក្រអូម ៥

២.៦- សូរព្យញ្ជនៈរនាំងក្រអូម ៥

២.៧- សូរព្យញ្ជនៈដើមក ៥

២.៨- សូរព្យញ្ជនៈចន្លោះខ្សែសំឡេងឬសូរព្យញ្ជនៈគន្លាក់កណ្ឋ ៥
៣- ចំណែកថ្នាក់សូរព្យញ្ជនៈតាមរង្វះខ្យល់ឬរបៀបបន្លឺ ៦
៣.១- សូរព្យញ្ជនៈស្ទះឬសូរផ្ទុះ ៦
៣.២- សូរព្យញ្ជនៈត្រដុស ៦
៣.៣- សូរព្យញ្ជនៈលំហូរ ៧
៤- ចំណែកថ្នាក់សូរព្យញ្ជនៈជាសូរឃោសៈឬសូរឮនិងជាសូរអឃោសៈឬសូរថ្លង់............. ៧
៤.១- សូរព្យញ្ជនៈឃោសៈឬសូរឮ ៧
៤.២- សូរព្យញ្ជនៈអឃោសៈឬសូរថ្លង់ ៧
II- សូរស្រៈខ្មែរ ៨
១- ចំណែកថ្នាក់សូរស្រៈតាមចលនាអណ្ដាត(លក្ខណៈទូទៅ)................................ ១០
២- ចំណែកថ្នាក់ជាសូរស្រៈវែងនិងជាសូរស្រៈខ្លី ១០
៣- ចំណែកថ្នាក់សូរស្រៈតាមភាពបិទបើក ១០
៤- ចំណែកថ្នាក់ស្រៈតាមចលនាមុខក្រោយនិងតាមចលនាលើក្រោម......................... ១១
៥- ចំណែកថ្នាក់សូរស្រៈទោលនិងសូរស្រៈល្បាយ ១២
III- សទ្ទតាព្យញ្ជនៈនិងសទ្ទតាស្រៈ ១៣
១- ការស្វែងយល់អំពីសទ្ទតាខ្មែរ ១៣
២- ការកត់ត្រាសទ្ទតាព្យញ្ជនៈនិងសទ្ទតាស្រៈខ្មែរដោយអក្សរខ្មែរ ១៥

២.១- ការកត់ត្រាសទ្ទតាព្យញ្ជនៈ ១៥

២.២- ការកត់ត្រាសទ្ទតាស្រៈ ១៦

២.២.១- ការកត់ត្រាសទ្ទតាស្រៈទោល ១៦

២.២.២- ការកត់ត្រាសទ្ទតាស្រៈល្បាយ ១៨

IV- **អក្សរខ្មែររៀបតាមទម្លាប់** ២០

១- ព្យញ្ជនៈ ២០

២- ស្រៈ ២១

២.១- ស្រៈនិស្ស័យ ២១

២.២- ស្រៈពេញតួ ២១

V- **ព្យាង្គ** ២១

១- ទម្រង់ព្យាង្គខ្មែរ ២១

២- ប្រភេទព្យាង្គខ្មែរ ២២

VI- **វណ្ណយុត្តិ** ២២

១- សញ្ញាបន្តក់ ២២

២- សញ្ញាមូសិកទន្ត ២៣

៣- សញ្ញាត្រីសព្ទ ២៤

៤- សំយោគសញ្ញា ២៤

៥- សញ្ញាទណ្ឌឃាត ២៥

៦- សញ្ញារបាទ ២៥

៧- សញ្ញាវិសជ្ជនីឬសញ្ញារះមុខ ២៥

៨- សញ្ញានិគ្គហិតឬសញ្ញាដំលើ..២៦

៩- សញ្ញាយុគលពិន្ទុឬសញ្ញាចុចពីរ ២៦

ផ្នែកទី២

វចនវិទ្យា

បញ្ញត្តិមូលដ្ឋាន ២៧

១- វចនសព្ទ.. ២៧

២- វចនប្រភេទ ២៧

I- **ការបង្កើតពាក្យ**... ២៧

១- វិធីកម្លាយ.. ២៧

០- ផ្នត់និងកាឡារូប ២៧

០.១- ផ្នត់ដើម ២៨

០.២- ផ្នត់ដែក...២៨

០.៣- កាឡារូប...២៨

១.១- ពាក្យកម្លាយសម្គាល់កិរិយាហេតុ ២៨

១.១.១- កិរិយាហេតុកម្លាយចេញពីកិរិយាសកម្មឬអកម្មដែលកើតពីព្យញ្ជនៈទោល.២៨

១.១.២-កិរិយាហេតុកម្លាយចេញពីកិរិយាសព្ទដែលកើតពីកន្សោមព្យញ្ជនៈ(ព្យញ្ជនៈផ្សំ)៣២

១.២- ពាក្យកម្លាយសម្គាល់លទ្ធផលឬភាព ៣៥

១.៣- ពាក្យកម្លាយសម្គាល់ឧបករណ៍ ៤០

១.៣.១- ពាក្យកម្លាយសម្គាល់ឧបករណ៍ដែលកើតពីព្យញ្ជនៈទោល.....................៤០

១.៣.២- ពាក្យកម្លាយសម្គាល់ឧបករណ៍ដែលកើតពីកន្សោមព្យញ្ជនៈ(ព្យញ្ជនៈផ្សំ)៤១

១.៤- ពាក្យកម្លាយសម្គាល់ភ្នាក់ងារឬនាមការក៍ ៤៣

១.៥- ពាក្យកម្លាយសម្គាល់ស្វ័យកម្ម..៤៥

១.៦- ពាក្យកម្លាយសម្គាល់ន័យទ្រគោះ...៤៦

១.៧- ពាក្យកម្លាយសម្គាល់ទង្វើផ្ទួន ៤៦

២- វិធីស្ទើរកម្លាយនិងវិធីស្ទើរបន្សំ ៤៨

២.១- វិធីស្ទើរកម្លាយ..៤៨

២.២- វិធីស្ទើរបន្សំ ៥០

៣- វិធីបន្សំ.. ៥៣

៣.១- ទម្រង់នៃនាមបន្សំ ៥៣

៣.២- ទម្រង់នៃគុណនាមបន្សំ ៥៥

៣.៣- ទម្រង់នៃកិរិយាសព្ទបន្សំ ៥៦

៣.៤- ទម្រង់នៃគុណកិរិយាបន្សំ ៥៧

៣.៥- ទម្រង់នៃធ្នាក់បន្សំ ៥៧

៤- វិធីសមាស...៥៨
៤.១- ពាក្យសមាសដែលគ្មានប្រើសន្ធិសម្រាប់តភ្ជាប់ ៥៨
៤.២- ពាក្យសមាសដែលមានប្រើសន្ធិសម្រាប់តភ្ជាប់ ៥៨
៥- វិធីរូប-សទ្ទតា...៥៩
៥.១- ពាក្យកាត់..៥៩
៥.២- ពាក្យកន្សោមកាត់..៦០
៥.៣- ពាក្យអក្សរកាត់ ៦០
៥.៤- ពាក្យកាត់កម្លាយ ៦០
៥.៥- ពាក្យកាត់បូក...៦១
II- **ប្រភេទពាក្យ** ៦១
១- នាម.. ....៦១
១.១- និយមន័យ...៦១
១.២- ប្រភេទរបស់នាម ៦១
១.២.១- នាមសាធារណ៍និងនាមអសាធារណ៍ ៦១
១.២.២- នាមរូបីនិងនាមអរូបី ៦១
១.២.៣- នាមជីវចលនិងនាមអជីវចល ៦២
១.៣- មុខងាររបស់នាមក្នុងសម្ព័ន្ធ ៦២
២- សព្វនាម ៦៣

២.១- និយមន័យ ៦៣

២.២- ប្រភេទផ្សេងៗនៃសព្វនាម ៦៣

២.២.១- សព្វនាមបុរិសៈ ៦៣

២.២.២- សព្វនាមចង្អុល ៦៤

២.២.៣- សព្វនាមសំណួរ ៦៥

២.២.៤- សព្វនាមឈ្នាប់ ៦៥

២.២.៥- សព្វនាមមិនច្បាស់ ៦៦

៣- គុណនាម ៦៧

៣.១- គុណនាមប្រក្រតី ៦៧

៣.២- គុណនាមកំណត់ ៦៨

៣.២.១- គុណនាមចង្អុល ៦៨

៣.២.២- គុណនាមសំណួរ ៦៨

៣.២.៣- គុណនាមមិនច្បាស់ ៦៩

៣.២.៤- គុណនាមចំនួន ៦៩

៤- កិរិយាសព្ទ ៧០

៤.១- និយមន័យ ៧០

៤.២- ប្រភេទផ្សេងៗនៃកិរិយាសព្ទ ៧០

៤.២.១- កិរិយាអកម្ម ៧០

៤.២.២- កិរិយាសកម្ម ៧០

៥- គុណកិរិយា ៧១

៥.១- និយមន័យ ៧១

៥.២- ប្រភេទផ្សេងៗនៃគុណកិរិយា ៧២

៦- ធ្នាក់. ៧៣

៦.១- និយមន័យ ៧៣

៦.២- ប្រភេទនៃធ្នាក់ ៧៣

៧- ឈ្នាប់ ៧៤

៧.១- និយមន័យ ៧៤

៧.២- ប្រភេទផ្សេងៗនៃឈ្នាប់ ៧៤

៨- ឧទានសព្ទ ៧៥

ផ្នែកទី៣
សម្ព័ន្ធវិទ្យា

បញ្ញត្តិមូលដ្ឋាន ៧៧

១- សម្ព័ន្ធវិទ្យា ៧៧

២- កន្សោមពាក្យ ៧៧

៣- ល្បះ. ៧៧

I- ល្បះ ៧៧

១- ប្រភេទល្បះ ៧៧
១.១- ល្បះប្រកាស ៧៨
១.២- ល្បះសំណួរ ៧៨
១.៣- ល្បះបញ្ជា ៧៨
១.៤- ល្បះឧទាន ៧៩
២- ទម្រង់ល្បះ ៧៩
២.១- ទម្រង់វិជ្ជមានឬអវិជ្ជមាន ៧៩
២.១.១- ទម្រង់វិជ្ជមាន ៧៩
២.១.២- ទម្រង់អវិជ្ជមាន ៨០
២.២- ទម្រង់មិនសង្កត់បញ្ជាក់ឬសង្កត់បញ្ជាក់ ៨១
២.២.១- ទម្រង់មិនសង្កត់បញ្ជាក់ ៨១
២.២.២- ទម្រង់សង្កត់បញ្ជាក់ ៨១
២.៣- ទម្រង់កត្តុវាចកៈឬកម្មវាចកៈ ៨៤
២.៣.១- ទម្រង់កត្តុវាចកៈ ៨៤
២.៣.២- ទម្រង់កម្មវាចកៈ ៨៤
៣- បែបនៃល្បះ ៨៥
៣.១- ល្បះទោល ៨៥
៣.២- ល្បះផ្សំ ៨៦

៣.៣- ល្បះក្រង ៨៦

៤- មុខងារនៃកន្សោមពាក្យក្នុងល្បះនិងមុខងារនៃពាក្យឬកន្សោមពាក្យក្នុងកន្សោមពាក្យ...៨៦

៤.១-មុខងារនៃកន្សោមពាក្យក្នុងល្បះ ៨៧

៤.២- មុខងារនៃពាក្យឬកន្សោមពាក្យក្នុងកន្សោមពាក្យ ៨៧

៤.២.១- មុខងារនៃពាក្យឬកន្សោមពាក្យក្នុងកន្សោមនាមប្រធាន ៨៧

៤.២.២- មុខងារនៃពាក្យឬកន្សោមពាក្យក្នុងកន្សោមកិរិយាប្រណាប់ប្រធាន......... ៨៧

៤.២.៣- មុខងារកន្សោមមានធ្នាក់ ឯករាជ្យពីកន្សោមកិរិយាប្រណាប់ប្រធាន ៨៨

II- **សញ្ញាល្បះ** ៨៩

១- សញ្ញាខណ្ឌ ៨៩

២- សញ្ញាខណ្ឌចប់ ៨៩

៣- ដកឃ្លាឬដំណកឃ្លា ៨៩

៤- បេយ្យាលៈ ៩០

៥- ដំពីរ ៩០

៦- វង់ធ្មេញសញ្ញាឬគំនូស ៩១

៧- វង់ក្រចក ៩២

៨- ចំណុចមួយ ៩២

៩- ចំណុចពីរ ៩២

១០- ចំណុចបី ៩៣

១១- ចំណុចបីក្នុងវង់ក្រចក ៩៣

១២- ក្បៀស ៩៣

១៣- សញ្ញាសួរ ៩៤

១៤- សញ្ញាឧទាន ៩៤

១៥- អព្គន្តរៈ ៩៤

១៦- គំនូសទ្រេត ៩៥

III- សញ្ញាគ្រាវល្បះ ៩៦

១- សញ្ញាស្មើ ៩៦

២- សញ្ញា«ទៅជាឬធំជាង» ៩៧

៣- សញ្ញា«មកពីឬតូចជាង» ៩៧

៤- សញ្ញា«ផ្ទុយពី...ឬខុសពី...» ៩៧

គន្ថនិទ្ទេស ៩៩

ផ្នែកទី១

ស្ករ សទ្ទតា និង អក្សរខ្មែរ

សញ្ញាណទូទៅនៃសូរវិទ្យា

លោក ទ្រូបេតស្កយ[៩] (Troubetzkoy) ភាសាវិទូជាតិរុស្ស៊ី ជាអ្នកនិពន្ធស្នាដៃភាសាវិទ្យាដ៏ល្បីមួយឈ្មោះថា «គោលការណ៍សទ្ទតាវិទ្យា» (Principles de phonologie) គុឱ្យនិយមន័យសូរវិទ្យាថា ជាវិទ្យាសាស្ត្ររបស់សូរទាំងឡាយដែលជាផ្នែកមួយនៃរូបធាតុ(matière)របស់សកម្ម ភាពសំដីរបស់មនុស្ស។

សូរវិទ្យា ជាទូទៅ សិក្សាពីកន្សោមលទ្ធភាពសូរភាសារបស់មនុស្ស (សិក្សាតែសូរភាសាមនុស្ស) តាមរយៈភាសាធម្មជាតិ។ម្យ៉ាងទៀត កាលណាគេសិក្សាពីសូរវិទ្យា គេត្រូវតែចែកឱ្យបានជ្រះស្រឡះរវាងសូរនិងសញ្ញាអក្សរ ដោយហេតុថា សញ្ញាអក្សរមួយមិនអាចជាតំណាងសូរមួយឬក៏សូរមួយមិនអាចតាងដោយតួអក្សរមួយបានគ្រប់ពេលនោះឡើយ បានន័យថា ចួនកាលសញ្ញាមួយអាចជាតំណាងសូរពីរឬក៏ច្រើន ឬ សូរពីរអាចតាងដោយសញ្ញាតែមួយក៏មាន, ឧ. ក្នុងភាសាខ្មែរ ក្នុងពាក្យ [kɒ:] យើងឃើញមានសញ្ញា "ក" (គេសរសេរបែបនេះ ដោយគេសន្មត ថាស្រៈ "អ" គ្មានរូប ហើយកប់ក្នុងតួព្យញ្ជនៈ "ក") តែមានសូរពីរគឺ សូរ [k] និង សូរស្រៈ [ɒ:]។ ក្នុងពាក្យ "កក" គេឃើញមានសញ្ញាពីរ តែមានសូរបី : [k]+[ɒ:]+[ʔ]។ ក្នុងពាក្យ "សំដី" មាន សញ្ញាបួន មានសូរប្រាំមួយ : [s]+[ɒ]+[m]+[d]+[e]+[j]។ ដូចគ្នាដែរ ក្នុងភាសាបារាំង ពាក្យ "temps" មានសញ្ញាប្រាំ តែមានសូរពីរ [tã] ពាក្យ "peu" មានសញ្ញាបី តែមានសូរពីរ [pø] ជាដើម។

១- សញ្ញាណទូទៅនៃសូរវិទ្យាមូលដ្ឋាន

សូរវិទ្យាមូលដ្ឋានជាសូរវិទ្យាដែលផ្តល់សញ្ញាណខ្លះៗដើម្បីឱ្យយើងអាចយល់សូរវិទ្យាឯទៀត។ សូរវិទ្យាអាគូស្ទិកសិក្សាពីការកកើតសូរដោយកម្លាំងមួយដែលបានប៉ះទង្គិចជាមួយវត្ថុអ្វីមួយ និង បានធ្វើឱ្យវត្ថុនោះមានលំញ័រ។ លំញ័រនោះបានក្លាយទៅជារលក ហើយ រលកនោះក៏រសាត់ទៅប៉ះនឹងត្រចៀកអ្នកស្តាប់។ សូរវិទ្យានេះជួយឱ្យយើងយល់ថា ហេតុអ្វីក៏ខ្យល់ដែលចេញពីសួតអាចបង្កើតបានជាសូរក្នុងសូរវិទ្យាបន្លឺ យល់អំពីការលើកដាក់សំឡេងក្នុងសូរសៀងវិទ្យាដែលមានសូរទាបឬសូរខ្ពស់ទៅតាមចង្វាក់នៃល្បះ។ល។ សូរវិទ្យាបន្លឺឬសូរវិទ្យាសរីរសាស្ត្រជា

---

[៩] Troubetzkoy Nicolaï Sergueevitch, Principes de phonologie, Klincksieck, Paris 1976.

មូលដ្ឋានដ៏សំខាន់ ដើម្បីជួយយើងឱ្យយល់អំពីសូរដែលត្រូវបានបន្លឺឡើងដោយប្រដាប់ដកដង្ហើម (ប្រើជាប្រដាប់បន្លឺសូរ)។ សូរវិទ្យាបន្សំជាតុបង្ហាញអំពីឥទ្ធិពលរវាងសូរក្នុងករណីខ្លះ កាលណាសូរទាំងនោះត្រូវបានគេផ្គុំជាមួយគ្នាដូច ការសម្របសូរ ការប្រើអាគម ការប្រើសន្ធិក្នុងភាសាខ្លះជាដើម។

ការពិសោធដែលប្រើអូស៊ីឡូក្រាម(oscillogramme) ស្ប៊ិចតូក្រាម(spectogramme) សូណូក្រាម(sonogramme) ជាជំនួយដល់សូរវិទ្យាអាគូស្ទិក ដើម្បីឱ្យអ្នកសូរវិទ្យាយល់អំពីលក្ខណៈអាគូស្ទិកផ្សេងៗនៃសូរ។

ប្រដាប់ពិសោធន៍ដែលប្រើគីម៉ូក្រាហ្វ(kymographe)សម្រាប់ពិនិត្យមើលវត្តមានឬអវត្តមាននៃលំញ័រខ្សែសំឡេង, ប៉ាឡាតូក្រាហ្វ (palatographe) សម្រាប់ពិនិត្យមើលកន្លែងដែល អណ្ដាតទៅប៉ះនឹងក្រអូម, វិទ្យុលេខន៍ (radiographie) សម្រាប់វាស់បំណើកមាត់ (តូចឬធំទៅតាមប្រភេទនៃសូរ) ជាបច្ចេកវិទ្យាដែលជួយដល់សូរវិទ្យាបន្លឺដែលគេទទួលស្គាល់ថាជាបច្ចេកវិទ្យាដ៏មានប្រសិទ្ធភាពនៅសករាជមុនសករាជអេឡិចត្រូនិក។ ឧបករណ៍ទាំងនេះជួយឱ្យយើងយល់អំពីទីបន្លឺសូរ របៀបបន្លឺសូរ ផ្លូវខ្យល់ចេញពីសួតមកក្រៅ (តាមមាត់ឬតាមច្រមុះ) លំញ័រខ្សែសំឡេង (ញ័រឬមិនញ័រ)។

នៅពេលបច្ចុប្បន្ន គេប្រើប្រអប់អេឡិចត្រូនិក(ផ្គុំជាមួយកុំព្យូទ័រនិងមីក្រូហ្វូន) ដែលមានកម្មវិធីរៀបចំឡើងដើម្បីថតយកលក្ខណៈអាគូស្ទិកផ្សេងៗនៃសូរ ដូចជាឆាយាកូត(ស្នាមស្ប៊ិចនៃសូរ) និង លក្ខណៈអាគូស្ទិកឯទៀត ព្រមទាំងបន្ទាត់បង្ហាញការឡើងចុះនៃកម្ពស់របស់សូរក្នុងការលើកដាក់សំឡេង កាលណាយើងអានល្បះ ផងទៀត។

២- សញ្ញាណទូទៅនៃសូរវិទ្យាអនុវត្ត

គេអាចផ្អែកលើសូរវិទ្យាមូលដ្ឋានដើម្បីសិក្សាធ្វើការប្រៀបធៀបសូររវាងភាសាពីរឬក៏ច្រើន។ ការប្រៀបធៀបអាចធ្វើឡើងរវាងសូរនៃភាសាបរទេសឬរវាងសូរនៃភាសាកណ្ដាលនិងសូរនៃការនិយាយស្ដីរបស់អ្នករស់នៅតាមតំបន់(dialecte) ហៅ«ទេសយោបាយ»[២]។ សូរវិទ្យាប្រវត្តិសាស្ត្រដែលសិក្សាពីការវិវត្តសូរភាសាក្នុងចន្លោះប្រវត្តិសាស្ត្រសង្គមក៏ជាការអនុវត្តសូរវិទ្យាមូលដ្ឋានដែរ។

[២] «ទេសយោបាយ» នេះ ជាបច្ចេកសព្ទរបស់បណ្ឌិត ព្រុំ ម៉ល់ : ***មូលដ្ឋាននៃសង្គមភាសាវិទ្យា***, ផ្សាយចេញលើកទី ៤, ភ្នំពេញ, ២០១៣, ទំព័រ១២។

សូរវិទ្យាបន្លឺ

ការសិក្សាសូរវិទ្យារបស់យើងនៅពេលនេះ គឺផ្តោតជាសំខាន់ទៅលើសូរវិទ្យាបន្លឺ។ សូរវិទ្យាបន្លឺហៅឈ្មោះសូរដោយផ្អែកលើឈ្មោះចំណែកផ្សេងៗរបស់ប្រដាប់បន្លឺសូរ(ដែលជាប្រដាប់ដកដង្ហើម)។ អាស្រ័យហេតុនេះ យើងត្រូវបង្ហាញប្រដាប់បន្លឺសូរជាមុនសិន មុននឹងវិភាគសូរទៅតាមទីបន្លឺ តាមរង្វះខ្យល់ឬរបៀបបន្លឺ។ល។

ប្រដាប់ដកដង្ហើម ប្រើជាប្រដាប់បន្លឺសូរ

(គំនូរប្រៀបធៀបការបន្លឺសូរនាសិកជៈនិងសូរមុខជៈ)

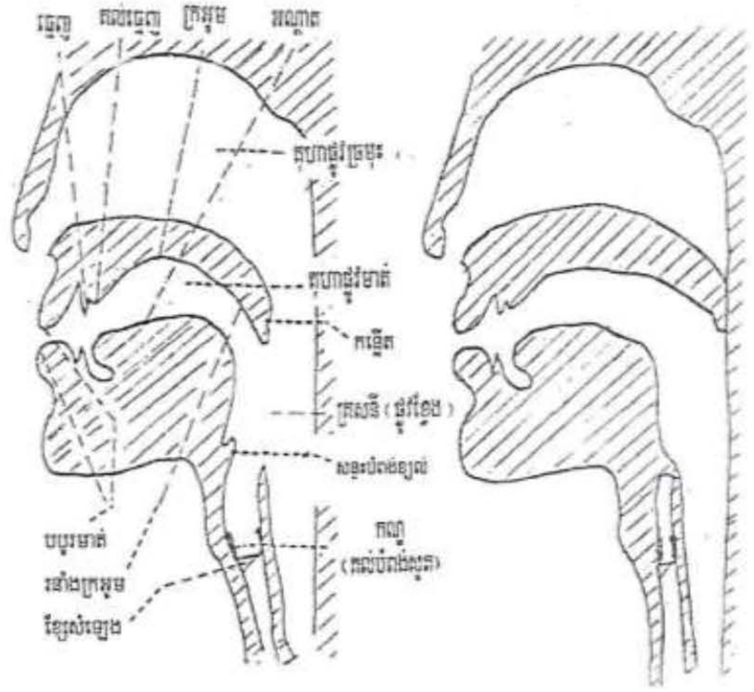

រូបតាងទី១ : ការបន្លឺសូរនាសិកជៈ (សូរច្រមុះ)

(ក្នុងការបន្លឺសូរនាសិកជៈ រនាំងក្រអូមត្រូវធ្លាក់ចុះមកក្រោមដើម្បីបើកផ្លូវច្រមុះឱ្យខ្យល់ដែលចេញពីសួតអាចចេញតាមច្រមុះ)។

រូបតាងទី២ : ការបន្លឺសូរមុខជៈ (សូរមាត់)

(ក្នុងការបន្លឺសូរមុខជៈ រនាំងក្រអូមត្រូវឡើងទៅលើដើម្បីបិទផ្លូវច្រមុះកុំឱ្យខ្យល់ដែលចេញពីសួតអាចចេញតាមច្រមុះ)។

I- **សូរព្យញ្ជនៈខ្មែរ**

សូរព្យញ្ជនៈកើតឡើងដោយសារការបិទឬការខិតជិតគ្នានៃប្រដាប់បន្លឺក្នុងគុហាមាត់និងគុហាច្រមុះ។

តាមការសិក្សាបែបអាគូស្ទិក គេមិនងាយចាប់សូរព្យញ្ជនៈ ជាពិសេស សូរព្យញ្ជនៈស្ទះ-អឃោសៈបានទេ ជាពិសេសទៅទៀត ក្នុងករណីដែលសូរព្យញ្ជនៈទាំងនោះផ្សំជាមួយសូរស្រៈ។ ទោះជាយ៉ាងនេះក៏ដោយ ក៏គេត្រូវតែជ្រើសយកស្រៈដែលមានសូរខ្លីជាងគេបំផុតមកផ្សំជាមួយសូរព្យញ្ជនៈ ដើម្បីឱ្យងាយស្រួលស្ដាប់នឹងត្រចៀក។ សូរស្រៈខ្លីបំផុតដែលគេនិយមប្រើគឺ [ə]។

១-ចំណែកថ្នាក់សូរព្យញ្ជនៈជាសូរមុខជៈឬសូរមាត់និងជាសូរនាសិកជៈឬសូរច្រមុះ

សូរព្យញ្ជនៈមុខជៈឬសូរមាត់ជាសូរព្យញ្ជនៈដែលនៅពេលបន្លឺ រនាំងក្រអូមបិទផ្លូវច្រមុះ ដើម្បីឱ្យខ្យល់ចេញពីសួតមកក្រៅតែតាមមាត់។ ក្នុងភាសាខ្មែរ សូរព្យញ្ជនៈមុខជៈឬសូរមាត់មាន [p], [b], [w], [s], [k], [c], [t], [d], [j], [l], [r], [h] និង [ʔ]។ ចំណែកឯ សូរព្យញ្ជនៈនាសិកជៈឬសូរច្រមុះជាសូរព្យញ្ជនៈដែលនៅពេលបន្លឺ រនាំងក្រអូមបើកចំហដើម្បីឱ្យខ្យល់ចេញពីសួតមកក្រៅតាមច្រមុះផងនិងតាមមាត់ផង។សូរព្យញ្ជនៈនាសិកជៈឬសូរច្រមុះ មាន [ŋ], [ɲ], [m], [n]។

២- ចំណែកថ្នាក់សូរព្យញ្ជនៈតាមទីបន្លឺ

ទីបន្លឺគឺជាចំណុចនៅផ្នែកខាងលើនៃគុហាមាត់(ធ្មេញលើ ជើងធ្មេញលើ ក្រអូម រនាំងក្រអូម ចុងរនាំងក្រអូមឬកន្ទើត...) ដែលអណ្ដាតធ្វើចលនាទៅប៉ះ ដើម្បីបង្កើតសូរណាមួយ។ តាមទីបន្លឺ គេចែកសូរព្យញ្ជនៈខ្មែរជាៈ

២.១- សូរព្យញ្ជនៈបបូរមាត់

សូរព្យញ្ជនៈបបូរមាត់ជាសូរព្យញ្ជនៈមួយពួកដែលក្នុងការបន្លឺ បបូរមាត់ក្រោមប៉ះនឹងបបូរមាត់លើទាំងស្រុង ហើយ លំហូរខ្យល់ចេញពីសួតមកក្រៅក៏បើកបបូរមាត់ឱ្យឃ្លាតចេញពីគ្នាវិញ។ ក្នុងភាសាខ្មែរ សូរព្យញ្ជនៈបបូរមាត់មាន [p], [b] និង [m]។

២.២- ស្វរព្យញ្ជនៈបបូរមាត់ត្រដុស

សូរព្យញ្ជនៈបបូរមាត់ត្រដុសជាសូរព្យញ្ជនៈដែលក្នុងការបន្លឺបបូរមាត់បើកចំហបន្តិច ដើម្បីឱ្យខ្យល់ដែលចេញពីសួតទៅត្រដុសនឹងបបូរមាត់ទាំងពីរ។ ក្នុងភាសាខ្មែរ សូរព្យញ្ជនៈបបូរមាត់ត្រដុសមាន [w]។

២.៣- ស្វរព្យញ្ជនៈធ្មេញ

សូរព្យញ្ជនៈធ្មេញជាសូរព្យញ្ជនៈមួយពួកដែលក្នុងការបន្លឺ ចុងអណ្ដាតទៅប៉ះនឹងធ្មេញឬគន្លាក់ជើងធ្មេញ។ ក្នុងភាសាខ្មែរ សូរព្យញ្ជនៈធ្មេញមាន [d], [t] និង [n] ។

២.៤- ស្វរព្យញ្ជនៈជើងធ្មេញ

សូរព្យញ្ជនៈជើងធ្មេញជាសូរព្យញ្ជនៈមួយពួកដែលក្នុងការបន្លឺ ចុងអណ្ដាតទៅជិតឬប៉ះនឹងជើងធ្មេញលើ។ ក្នុងភាសាខ្មែរ សូរព្យញ្ជនៈជើងធ្មេញមាន [s], [l] និង [r] ។

២.៥- ស្វរព្យញ្ជនៈក្រអូម

សូរព្យញ្ជនៈក្រអូមជាសូរព្យញ្ជនៈមួយពួកដែលក្នុងការបន្លឺ ខ្នងអណ្ដាតទៅជិតឬប៉ះនឹងផ្នែកនានានៃក្រអូម(ផ្នែកខាងមុខ ផ្នែកកណ្ដាល និង ផ្នែកខាងក្រោយ)។ ក្នុងភាសាខ្មែរ សូរព្យញ្ជនៈក្រអូមមាន [c], [ɲ] និង [j]។

២.៦- ស្វរព្យញ្ជនៈរនាំងក្រអូម

សូរព្យញ្ជនៈរនាំងក្រអូមជាសូរព្យញ្ជនៈមួយពួកដែលក្នុងការបន្លឺ ខ្នងអណ្ដាតទៅប៉ះនឹងរនាំងក្រអូម។ ក្នុងភាសាខ្មែរ សូរព្យញ្ជនៈរនាំងក្រអូមមាន [k] និង [ŋ]។

២.៧- ស្វរព្យញ្ជនៈដើមក

សូរព្យញ្ជនៈដើមកជាសូរព្យញ្ជនៈមួយពួកដែលក្នុងការបន្លឺ គល់អណ្ដាតខិតទៅជិតផ្ទៃខាងក្រោយនៃដើមក។ ក្នុងភាសាខ្មែរ សូរព្យញ្ជនៈដើមកមាន [h]។

២.៨- ស្វរព្យញ្ជនៈចន្លោះខ្សែសំឡេងឬស្វរព្យញ្ជនៈគន្លាក់កណ្ឋ

សូរព្យញ្ជនៈចន្លោះខ្សែសំឡេងឬសូរព្យញ្ជនៈគន្លាក់កណ្ឋ(consonne glottale) ជាសូរព្យញ្ជនៈដែលកើតឡើង កាលណាមានបំណើកមួយភ្លែតនៃគន្លាក់កណ្ឋ(glotte)។

តារាងទី១ : ចំណែកថ្នាក់សូរព្យញ្ជនៈតាមទីបន្លឺ

សូរបបូរមាត់		សូរបបូរមាត់គ្រដុស		សូរធ្មេញ		សូរជើងធ្មេញ		សូរក្រអូម		សូររនាំងក្រអូម		សូរដើមក		សូរចន្លោះខ្សែសំឡេង	
មុខជៈ	នាសិកជៈ	មុខជៈ	នាសិកជៈ	មុខជៈ	នាសិកជៈ	មុខជៈ	នាសិកជៈ	មុខជៈ	នាសិកជៈ	មុខជៈ	នាសិកជៈ	មុខជៈ	នាសិកជៈ	មុខជៈ	នាសិកជៈ
[p] [b]	[m]			[t] [d]	[n]			[c]	[ɲ]	[k]	[ŋ]			[ʔ]	
		[w]				[s]		[j]				[h]			
						[l] [r]									

៣- ចំណែកថ្នាក់សូរព្យញ្ជនៈតាមរន្ធខ្យល់ឬរបៀបបន្លឺ

របៀបបន្លឺ គឺជាបែបផែននៃលំហូរខ្យល់ដែលធ្វើឱ្យមានរង្វះខ្យល់ដំណាកដង្ហើមធំឬតូច។ តាមរបៀបបន្លឺ គេចែកសូរព្យញ្ជនៈខ្មែរជា៖

៣.១- សូរព្យញ្ជនៈស្ទះឬសូរផ្ទុះ

សូរព្យញ្ជនៈស្ទះឬសូរផ្ទុះជាសូរព្យញ្ជនៈដែលក្នុងពេលបន្លឺ ដំណើរខ្យល់ចេញពីសួតមកប៉ះខ្លាំងនឹងប្រដាប់បន្លឺសំឡេង បណ្តាលឱ្យមានបន្ទុះ។ ក្នុងភាសាខ្មែរ សូរព្យញ្ជនៈស្ទះឬសូរផ្ទុះមាន [k], [ŋ], [c], [ɲ], [d], [t], [n], [b], [p], [m] និង [ʔ]។

៣.២- សូរព្យញ្ជនៈគ្រដុស

សូរព្យញ្ជនៈគ្រដុសជាសូរព្យញ្ជនៈដែលក្នុងពេលបន្លឺ ដំណើរខ្យល់ចេញពីសួតគ្រដុសនឹងដើមក ផ្ទៃគុហាមាត់(ធ្មេញ អណ្តាត ក្រអូម) និង បបូរមាត់ ហើយ បង្កើតបានជាសូរគ្រដុស។ ក្នុងភាសាខ្មែរ សូរព្យញ្ជនៈគ្រដុសមាន [w], [s], [j] និង [h]។

៣.៣- សូរព្យញ្ជនៈលំហូរ

សូរព្យញ្ជនៈលំហូរជាសូរព្យញ្ជនៈដែលក្នុងពេលបន្លឺ ចុងអណ្ដាតប៉ះនឹងជើងធ្មេញលើដោយទុកចន្លោះឱ្យដំណើរខ្យល់ចេញពីសួតហូរចេញមកក្រៅ។ ក្នុងភាសាខ្មែរ សូរព្យញ្ជនៈលំហូរមាន [l]និង[r]។ ពិតមែនតែសូរព្យញ្ជនៈទាំងពីរនេះនៅក្នុងក្រុមជាមួយគ្នា ក៏ក្នុងការបន្លឺសូរព្យញ្ជនៈ [l] អណ្ដាតប៉ះនឹងជើងធ្មេញលើច្រើនជាងក្នុងការបន្លឺសូរព្យញ្ជនៈ[r] ដោយទុកចន្លោះសងខាងអណ្ដាតឱ្យដំណើរខ្យល់ចេញពីសួតបន្តដំណើរមកក្រៅ។ យើងហៅសូរព្យញ្ជនៈ[l]ថាសូរព្យញ្ជនៈលំហូរខាង(consonne latérale)។ ចំពោះសូរព្យញ្ជនៈ[r] វិញ ចុងអណ្ដាតប៉ះស្រាលនឹងជើងធ្មេញលើហើយរលាស់។ យើងហៅសូរព្យញ្ជនៈ[r]នេះថាសូរព្យញ្ជនៈលំហូរញ័រ(consonne vibrante)។ ក្នុងភាសាខ្លះគ្មាន [l] និង [r] ទេ។

តារាងទី២ : ចំណែកថ្នាក់សូរព្យញ្ជនៈតាមរង្វះខ្យល់ចូរចៀវចន្លី

	មុខជំ:	ទាស៊ីកជំ:	មុខជំ:	ទាស៊ីកជំ:	មុខជំ:	ទាស៊ីកជំ:	មុខជំ:	ទាស៊ីកជំ:	មុខជំ:	ទាស៊ីកជំ:	មុខជំ:	ទាស៊ីកជំ:	មុខជំ:	ទាស៊ីកជំ:	មុខជំ:	ទាស៊ីកជំ:
សូរស្ទះឬសូរផ្ទុះ	[p] [b]	[m]			[t] [d]	[n]			[c]	[ɲ]	[k]	[ŋ]			[ʔ]	
សូរត្រដុស			[w]				[s]		[j]				[h]			
សូរលំហូរ							[l] [r]									

៤- ចំណែកថ្នាក់សូរព្យញ្ជនៈជាសូរឃោសៈឬសូរព្ធនិងជាសូរអឃោសៈឬសូរថ្លង់

៤.១- សូរព្យញ្ជនៈឃោសៈឬសូរព្ធ

សូរព្យញ្ជនៈឃោសៈឬសូរព្ធ កើតឡើងដោយសារការចូលរួមរបស់ខ្សែសំឡេង។ ក្នុងភាសាខ្មែរ សូរព្យញ្ជនៈឃោសៈឬសូរព្ធមាន [b], [m], [d], [n], [w], [l], [r], [j], [ɲ] និង[ŋ]។

៤.២- សូរព្យញ្ជនៈអឃោសៈឬសូរថ្លង់

សូរព្យញ្ជនៈអឃោសៈឬសូរថ្លង់ កើតឡើងដោយគ្មានការចូលរួមនៃខ្សែសំឡេង។ ក្នុងភាសាខ្មែរ សូរព្យញ្ជនៈអឃោសៈឬសូរថ្លង់មាន [p], [t], [s], [c], [k], [h] និង [ʔ]។

តារាងទី៧ : ចំណែកថ្នាក់សូរព្យញ្ជនៈជាសូរអឃោសៈនិងជាសូរឃោសៈ

វង្វះខ្យល់ ឬ របៀបបន្លឺ \ ទីបន្លឺ			សូរបបូរមាត់		សូរបបូរមាត់ ត្រដុស		សូរធ្មេញ		សូរជើងធ្មេញ		សូរក្រអូម		សូរទាំងក្រអូម		សូរដើមក		សូរចន្លោះខ្សែសំឡេង	
ព្យញ្ជនៈ	អឃោសៈឬឃោសៈ		-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+
	សូរផ្ទុះ	នាសិកជៈ		m				n				ɲ		ŋ				
		មុខជៈ	p	b			t	d			c		k				ʔ	
	សូរត្រដុស	មុខជៈ				w			s			j			h			
	សូរលំហូរ	មុខជៈ								l r								

<u>កំណត់សម្គាល់</u> :

- សញ្ញា(-)សម្គាល់លក្ខណៈអឃោសៈនៃសូរព្យញ្ជនៈ
- សញ្ញា(+)សម្គាល់លក្ខណៈឃោសៈនៃសូរព្យញ្ជនៈ
- តារាងទី៣នេះ អាចចាត់ទុកជាតារាងដែលបង្ហាញសញ្ញាតាមន្លឺទាំងបួន(traits articulatoires) នៃសូរព្យញ្ជនៈ គឺមុខជៈឬនាសិកជៈ, ទីបន្លឺ, វង្វះខ្យល់ឬរបៀបបន្លឺ និង លក្ខណៈអឃោសៈឬឃោសៈ។

II- សូរស្រៈខ្មែរ

តាមនិយមន័យទូទៅ សូរស្រៈជាសូរមួយប្រភេទដែលគ្មានឧបសគ្គឬទំនប់អ្វីមួយមករាំង ក្នុងការបន្លឺ។ ក្នុងការបន្លឺសូរស្រៈទៀតសោត ខ្សែសំឡេងញ័រខ្លាំង វង្វះខ្យល់បើកធំ និង គ្មានបម្រឹង សាច់ដុំរបស់ប្រដាប់បន្លឺទេ។

ភាសាខ្មែរក៏ដូចជាភាសាដទៃទៀតក្នុងក្រុមមន-ខ្មែរ(ក្នុងនោះមានភាសាព្រៅ ជាដើម) ជាភាសាដែលមានសូរស្រៈច្រើនជាងសូរព្យញ្ជនៈគឺមានលើសពី៣០សូរ ទោះបីអ្នកស្រាវជ្រាវមិនទាន់ យល់ស្របគ្នាទាំងស្រុងចំពោះចំនួនសូរនេះក៏ដោយ ប៉ុន្តែការខ្វែងគំនិតគ្នាមានតិចតួច, ឧ. ស្រៈ ៃ ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួក «អ» ត្រូវបានលោក ឃួន សុខម្ភូ ចាត់ទុកថាជា ស្រៈផ្សំ (diphtongue) ហើយ កត់ត្រាដោយ API (Alphabet Phonétique International) ដូច ស្រៈផ្សំ [ai] ក្នុង

ពាក្យអង់គ្លេស [taim](time) ហើយ ក្រុមយើងយល់ថា សូរនេះកើតពីស្រះ(អាខ្លី(អា់)ប្រកប នឹងព្យញ្ជនៈទៅវិញទេ គឺជាព្យាង្គ(ស្រះ + ព្យញ្ជនៈ))។ តាមពិត ការខ្វែងគំនិតគ្នា មានចំនួនតិចតួច។ ក្រោយពីការពិចារណាថ្លឹងថ្លែងគ្រប់ជ្រុងជ្រោយ ក្រុមយើងបានសម្រេចបន្ថយចំនួនសូរស្រះ ជាពិសេសសូរស្រះល្បាយ ដូចមានក្នុងតារាងជាបន្តបន្ទាប់ខាងក្រោយ។

សូរស្រះបិទគឺជាប្រភេទសូរស្រះដែលក្នុងពេលបន្លឺ ចលនាអណ្តាតឡើងទៅលើហួសពីអ័ក្សកណ្តាលនៃគុហាមាត់។ សូរស្រះបិទមាន [i], [i:], [ɯ], [ɯ:], [u], [u:]។

សូរស្រះខ្លីគឺជាសូរស្រះដែលក្នុងការបន្លឺសូរ គេឃើញថា រយៈពេលនៃការបន្លឺមានរយៈពេលខ្លី។ ក្នុងភាសាមួយចំនួនដែលក្នុងនោះមានភាសាខ្មែរផងដែរ គេឃើញវត្តមានសូរស្រះខ្លីនៅក្នុងព្យាង្គខ្សោយ គឺព្យាង្គដែលមិនទទួលការសង្កត់សូរ(សូរសង្កត់)[៣](stress) ដូចជា ក្នុងពាក្យ "កករ"[kɒkɒ:] សូរស្រះ[ɒ] ក្នុងព្យាង្គទីមួយដែលជាព្យាង្គខ្សោយឮសូរកញ្ឆក់ខ្លីជាងសូរស្រះ[ɒ:] ក្នុងព្យាង្គទីពីរដែលជាព្យាង្គខ្លាំងឬព្យាង្គដែលទទួលការសង្កត់សូរ។

តាមចលនាមុខក្រោយនៃអណ្តាត ក្នុងការបន្លឺ គេបែងចែកសូរស្រះជាសូរស្រះមុខ សូរស្រះកណ្តាល និង សូរស្រះក្រោយ។ ដោយផ្អែកលើចលនាលើក្រោមនៃអណ្តាតវិញ គេចែកសូរស្រះជាសូរស្រះលើ សូរស្រះមធ្យម និង សូរស្រះក្រោម។ ក្នុងភាសាខ្មែរ សូរស្រះ [i], [i:] ជាដើម ជាសូរស្រះមុខផង ជាសូរស្រះលើផង ព្រោះថា ក្នុងការបន្លឺ បើគិតតាមចលនាមុខក្រោយនៃអណ្តាត យើងឃើញថា អណ្តាតរុញទៅមុខ។ បើគិតតាមចលនាលើក្រោម គេឃើញចលនាអណ្តាត ឡើងលើហួសអ័ក្សកណ្តាលនៃគុហាមាត់។ សូរស្រះ[u]និង[u:] ជាសូរស្រះក្រោយ និង ជាសូរស្រះលើ។ ក្នុងការបន្លឺ សូរស្រះទាំងពីរនេះ គេឃើញថា ខ្នងអណ្តាតរុញទៅក្រោយទៅរកនាំងក្រអូម និងទៅលើ។ ចំណែកឯសូរស្រះ[ɯ]និងសូរស្រះ[ɯ:] ត្រូវបានគេចាត់ជាសូរស្រះកណ្តាល និងជាសូរស្រះលើ។ តាមអ្វីដែលបានពណ៌នាពីខាងលើ គេអាចតាងចំណែកថ្នាក់ទូទៅនៃសូរស្រះ តាមចលនាអណ្តាត ដូចតារាងខាងក្រោម។

---

[៣] វាក្យសព្ទរបស់បណ្ឌិត ព្រុំ ម៉ល់។

១- ចំណែកថ្នាក់ស្វរស្រៈតាមចលនាអណ្តាត (លក្ខណៈទូទៅ)

តារាងទី៤ : ស្វរស្រៈតាមចលនាអណ្តាត

ចលនាមុខក្រោយ / ចលនាលើក្រោម	មុខ	កណ្តាល	ក្រោយ
លើ	[i] (អ៊ិ)	[ɯ:] (អ៊ឺ)	[u] (អ៊ុ)
មធ្យម	[e] (អិ)		[o] (អុ)
ក្រោម		[a] (អ៉)	

២- ចំណែកថ្នាក់ជាស្វរស្រៈវែងនិងជាស្វរស្រៈខ្លី

អ្នកសិក្សាស្រាវជ្រាវភាសាខ្មែរទាំងអស់ស្របមតិគ្នាក្នុងការចែកស្វរស្រៈខ្មែរ ជាស្វរស្រៈវែង និងស្វរស្រៈខ្លី។ ស្វរស្រៈខ្លីក្នុងភាសាខ្មែរក៏ដូចជាក្នុងភាសាដទៃទៀត ភាគច្រើនជាស្វរស្រៈបិទ និងជាស្វរស្រៈដែលមានរយៈពេលបន្លឺខ្លី។ ស្វរស្រៈខ្លីមាន [i], [e], [ea], [ɯ], [œ], [ə], [u], [o], [a], [ɔ], [ɒ] ។ ចំណែកស្វរស្រៈវែងជាស្វរស្រៈដែលក្នុងការបន្លឺ មានរយៈពេលវែង។ ស្វរស្រៈវែងមាន [i:], [ie], [e:], [œ:], [ɯ:], [u:], [uə], [aə], [ɯə], [ɛ], [aɛ], [ẹ], [ɤ], [o:], [ọ], [a:], [ɒ:], [ɔ:], [ea:], [oa], [ao]។

៣- ចំណែកថ្នាក់ស្វរស្រៈតាមភាពបិទបើក

កាលណាគេនិយាយពីស្វរស្រៈបិទនិងស្វរស្រៈបើក នោះគេគិតពីចលនាលើក្រោមនៃអណ្តាត។ ក្នុងការបន្លឺស្វរស្រៈណាមួយ បើខ្នងអណ្តាតខិតទៅជិតចំណុចណាមួយនៃផ្ទៃក្រអូម គេថាស្វរស្រៈនោះជាស្វរស្រៈបិទ តែបើក្នុងការបន្លឺស្វរស្រៈណាមួយ ខ្នងអណ្តាតមិនទៅជិតនឹងផ្ទៃក្រអូម គេហៅស្វរស្រៈនោះ ថាជាស្វរស្រៈបើក។ និយាយរួម ស្វរស្រៈលើជាស្វរស្រៈបិទ ស្វរស្រៈកណ្តាល និង ស្វរស្រៈក្រោមជាស្វរស្រៈបើក។ ក្នុងភាសាខ្មែរ ស្វរស្រៈបិទមាន [i], [i:], [ɯ], [ɯ:], [u] និង [u:]។ ចំពោះស្វរស្រៈដទៃក្រៅពីនេះ គេចាត់ទុកថាជាស្វរស្រៈបើក ទោះបីជាស្វរស្រៈខ្លះមានកម្រិតបើកតិចតួចក៏ដោយ ដូចជា [ea], [ea:], [ie], [œ], [œ:], [a], [a:] ជាដើម។

៤- ចំណែកថ្នាក់ស្របស្រៈតាមចលនាមុខក្រោយនិងតាមចលនាលើក្រោម

សូរស្រៈតាមចលនាមុខក្រោយ ជាសូរស្រៈដែលគេធ្វើការបែងចែកដោយគិតពីចលនាលាតនៃអណ្ដាត (ចលនាមុខក្រោយនៃអណ្ដាត) ក្នុងពេលបន្លឺសូរស្រៈណាមួយ។ សូរស្រៈតាមចលនាលើក្រោមជាសូរស្រៈបែងចែកដោយគិតពីចលនាបញ្ឈរនៃអណ្ដាត(ចលនាលើក្រោមនៃអណ្ដាត)។

<u>កំណត់សម្គាល់</u> :

១- ក្នុងភាសាខ្មែរក៏ដូចភាសាមួយចំនួនធំទៀត សូរស្រៈក្រោយសុទ្ធសឹងជាសូរស្រៈដែលលោក ឃួន សុខម្ភ ហៅថាស្រៈមូល។

២- សូរស្រៈលើសុទ្ធសឹងជាសូរស្រៈបិទ។

ការបែងចែកសូរស្រៈខ្មែរតាមចលនាមុខក្រោយនិងតាមចលនាលើក្រោមមានបង្ហាញក្នុងតារាងខាងក្រោម។

តារាងទី៥ : សូរស្រៈខ្មែរតាមចលនាមុខក្រោយនិងតាមចលនាលើក្រោម

ចលនាមុខក្រោយ / ចលនាលើក្រោម	មុខ	កណ្ដាល	ក្រោយ
លើ	[i] (អ៊ិ) [i:] (អ៊ី) [ie] (អៀ)	[ɯ] (អ៊ឹ) [ɯ:] (អ៊ឺ) [ɯə] (អឿ)	[u] (អ៊ុ) [u:] (អ៊ូ) [uə] (អួ)
មធ្យម	[ẹ] (អេ៊) [e:] (អេ) [e] (អិ) [ea] (អាំ) [ea:] (អ៊ា) [ɛ] (អ៊ែ) [aɛ] (អែ)	[ɤ] (អឺ៊) [œ]/[ə] (អឹ) [œ:] (អឺ)	[o] (អុ) [o:] (អូ) [ọ] (អ៊ោ) [ɔ] (អ៊់) [ɔ:] (អ៊) [oa] (អ៊័)
ក្រោម	[a] (អាំ) [a:] (អា)	[aə] (អើ)	[ɒ] (អ់) [ɒ:] (អ) [ao] (អៅ)

៥- ចំណែកថ្នាក់សូរស្រៈទោលនិងសូរស្រៈល្បាយ

យើងបានផ្ដល់ទឡ្ហីករណ៍ម្ដងហើយ នៅពេលដែលយើងចាប់ផ្ដើមនិយាយពី *«សូរស្រៈក្នុងភាសាខ្មែរ»* ដែលមានសេចក្ដីដូចតទៅ «ភាសាខ្មែរក៏ដូចជាភាសាដទៃទៀតក្នុងក្រុមមន-ខ្មែរ(ក្នុងនោះមាន ភាសាព្រៅ ជាដើម) ជាភាសាដែលមានសូរស្រៈច្រើនជាងសូរព្យញ្ជនៈ គឺមានលើសពី ៣០សូរ ទោះបីអ្នកស្រាវជ្រាវមិនទាន់យល់ស្របគ្នាទាំងស្រុងចំពោះចំនួនសូរនេះក៏ដោយ ប៉ុន្តែការខ្វែងគំនិតគ្នាមានតិចតួច, ឧ.ស្រៈ ៃ ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួក«អ» ត្រូវលោកបណ្ឌិត ឃួន សុខម្ភូ បានចាត់ទុកថាជាស្រៈផ្សំ (diphtongue) ហើយ កត់ត្រាដោយ API (Alphabet Phonétique International) ដូចស្រៈផ្សំ [ai] ក្នុងពាក្យអង់គ្លេស [taim] (time) ប៉ុន្តែក្រុមយើងយល់ថា សូរនេះកើតពីស្រៈអាខ្លីប្រកបនឹងព្យញ្ជនៈទៅវិញទេ គឺជាព្យាង្គ (ស្រៈ + ព្យញ្ជនៈ)។ តាមពិត ការខ្វែងគំនិតគ្នាមានចំនួនតិចតួច។ ក្រោយពីការពិចារណាថ្លឹងថ្លែងគ្រប់ជ្រុងជ្រោយ ក្រុមយើងបានសម្រេចបន្ថយចំនួនសូរស្រៈ ជាពិសេស សូរស្រៈល្បាយ ដូចមានក្នុងតារាងជាបន្តបន្ទាប់»។

នេះជាតារាងបង្ហាញចំនួនសូរស្រៈទោលនិងសូរស្រៈល្បាយដែលក្រុមយើងបានអនុម័តយក៖

តារាងទី១ : សូរស្រៈទោល (មាន ២២ សូរ)

ចលនាមុខក្រោយ / ចលនាលើក្រោម	មុខ	កណ្ដាល	ក្រោយ
លើ	[i] (អ៊ិ) [i:] (អ៊ី)	[ɯ] (អ៊ឹ) [ɯ:] (អ៊ឺ)	[u] (អ៊ុ) [u:] (អ៊ូ)
មធ្យម	[e] (អិ) [e:] (អេ) [ẹ] (អ៊េ) [ɛ] (អ៊ែ)	[ɤ] (អ៊ើ) [œ]/[ə](អឹ) [œ:](អឺ)	[o] (អុ) [o:] (អូ) [ọ] (អ៊ោ) [ɔ] (អ៊) [ɔ:] (អ៊)
ក្រោម	[a] (អា់) [a:] (អា)		[ɒ] (អ់) [ɒ:] (អ)

តារាងទី៧ : សូរស្រៈល្បាយ(មាន ៩ សូរ)

ចលនាមុខក្រោយ / ចលនាលើក្រោម	មុខ	កណ្ដាល	ក្រោយ
លើ	[ie] (អៀ)	[ɯə] (អឿ)	[uə] (អួ)
មធ្យម	[ea] (អ៊ា៎) [ea:] (អ៊ា)		[oa] (អ៊ុំ)
ក្រោម	[aɛ] (អែ)	[aə] (អើ)	[ao] (អោ)

<u>កំណត់សម្គាល់</u> : តារាងទី៦និងទី៧ អាចចាត់ទុកជាតារាងសរុបចំនួនសូរស្រៈទោលនិងសូរស្រៈល្បាយ ទាំងប៉ុន្មានដែលយើងបានអនុម័តយកសម្រាប់ភាសាខ្មែរ។

III- សទ្ទតាព្យញ្ជនៈនិងសទ្ទតាស្រៈ

១- ការស្វែងយល់អំពីសទ្ទតាខ្មែរ

<u>ការពន្យល់ទី១៖</u>

សទ្ទតាជាឯកតាអប្បបរមាគ្មានន័យរបស់ភាសា[៤] ហើយ មានមុខងារញែក/មុខងារបំប្លែកនៅក្នុងរូបតានិងវចនតា។ សទ្ទតាជារូបធាតុគ្រឹះសម្រាប់បង្កើតរូបតានិងវចនតា ដូចជា /t/និង/n/ ដែលមានមុខងារញែក/មុខងារបំប្លែកនៅចុងព្យាង្គ /ba:t/និង/ba:n/ ជាសទ្ទតា។ ដូចគ្នានេះដែរ /p/និង/b/ ដែលមានមុខងារញែក/មុខងារបំប្លែកនៅដើមព្យាង្គ /pɒ:m/និង/bɒ:m/ ក៏ជាសទ្ទតាដែរ។ រីឯ /ea:/និង/ɤ/ ក៏មានមុខងារញែក/មុខងារបំប្លែករវាង /lea:/និង/lɤ/ ដែរ ដូច្នេះវាជាសទ្ទតា។

យើងអាចពិនិត្យបន្តមុខងារញែក/មុខងារបំប្លែករបស់សទ្ទតា ដូចដែលយើងបានធ្វើខាងលើនេះ ដើម្បីបង្ហាញថា សូរក្នុងភាសាខ្មែរដែលយើងបានវិភាគឃើញខាងដើម(ផ្នែកសូរវិទ្យា) ជាសទ្ទតា[៥]។

---

[៤] ចំពោះភាសាដែលចាត់ទុកសទ្ទតា ជាឯកតាតូចបំផុតរបស់ភាសានោះ។

[៥] លើកលែងតែសូរ [ʔ]ដែលឥតមានមុខងារញែកជាទូទៅទេ វាមានមុខងារនេះតែក្នុងករណីខ្លះដែលយើងហៅថា បាតុភូតសូរវិស័យ(phénomène phonétique)។

ការពន្យល់ទី២៖

ការពន្យល់ទី២អំពីសទ្ទតា ផ្អែកលើបញ្ញត្តិមូលដ្ឋានពីរ គឺ *បរិបទ* និង *ទីតាំង*។

បរិបទ នៃ*ឯកតាភាសា*(unité linguistique)[៦]ណាមួយ គឺជាឯកតាភាសាឯទៀតដែលស្ថិតនៅខាងឆ្វេងនិង/ឬខាងស្តាំ នៃឯកតាភាសានោះ, ដូចក្នុងពាក្យ / kon / :

- បរិបទរបស់ [k] គឺ [- on] (មាន [on] នៅខាងស្តាំ);
- បរិបទរបស់ [n] គឺ [ko -] (មាន [ko] នៅខាងឆ្វេង);
- បរិបទរបស់ [o] គឺ [k - n] (មាន [k] នៅខាងឆ្វេង និង [n] នៅខាងស្តាំ)។

ទីតាំង ក្នុងន័យទូលាយ គឺជាកន្លែងដែលឯកតាភាសាណាមួយស្ថិតនៅ។ ក្នុងន័យចង្អៀតនៅទីនេះ *ទីតាំង* គឺជាទីតាំងរបស់សទ្ទតា គឺកន្លែងដែលសទ្ទតាណាមួយស្ថិតនៅ(ដើមព្យាង្គ, កណ្តាលព្យាង្គ, ចុងព្យាង្គ, ក្នុងព្យាង្គបើក, ក្នុងព្យាង្គបិទ, ...)។

សទ្ទតាជាឯកតាភាសាអប្បបរមាដែលឥតមានន័យ ប៉ុន្តែវាមាន«មុខងារបំប្លែក»[៧](fonction distinctive) រវាងពាក្យ, ឧ. សទ្ទតា/s/ និង សទ្ទតា/c/ បំប្លែកពាក្យ [so:k]និងពាក្យ [co:k] ក្នុងបរិបទតែមួយ [-o:k] ឱ្យប្លែកគ្នា ពីព្រោះ ក្នុងពាក្យទី១ មានសទ្ទតា/s/ និង ក្នុងពាក្យទី២ មានសទ្ទតា/c/ នៅដើមព្យាង្គដូចគ្នា(ពាក្យ១ព្យាង្គ)។

វិធីដែលយើងបានប្រើសម្រាប់វិភាគរកសទ្ទតាព្យញ្ជនៈ ក៏ជាវិធីដែលត្រូវប្រើដើម្បីវិភាគរកសទ្ទតាស្រៈដែរ។ បើយើងពិនិត្យសូរដែលយើងបានវិភាគឃើញទាំងប៉ុន្មានខាងដើម(ផ្នែកសូរវិទ្យា) ដោយផ្អែកលើ *ទីតាំង* និង*បរិបទ* ដូចដែលយើងបានពិនិត្យរួចមកហើយ យើងនឹងឃើញថា សូរទាំងនោះជាសទ្ទតា(លើកលែងតែសូរ [ʔ][៨])៖

---

[៦] ឯកតាភាសាជាបណ្តុំមួយដែលមានអត្តិភាពប្លែកពីឯកតាភាសាឯទៀតនិងដាច់ពីឯកតាភាសាទាំងនោះ នៅក្នុងប្រព័ន្ធណាមួយ។ ឯកតាភាសាអាចជាសូរ, សទ្ទតា។

[៧] «មុខងារបំប្លែក» គឺមុខងារធ្វើឱ្យពាក្យមួយប្លែកពីពាក្យមួយទៀតឬពាក្យឯទៀត, ឧ. [bɒ:ŋ] ≠ [bɒ:n] ពីព្រោះ ក្នុងពាក្យទី១ មានសទ្ទតា /ŋ/ និង ក្នុងពាក្យទី២ មានសទ្ទតា /n/ នៅខាងចុងដូចគ្នា ដែលធ្វើឱ្យពាក្យ [bɒ:ŋ] ប្លែកពីពាក្យ [bɒ:n]។

[៨] សូរ [ʔ] មិនអាចស្ថិតនៅគ្រប់បរិបទទេ ដូច្នេះវាមិនមែនជាសទ្ទតាឡើយ។

- សទ្ទតាព្យញ្ជនៈមានចំនួន១៧ គឺ /p/, /b/, /t/, /d/, /c/, /k/, /m/, /n/, /ɲ/, /ŋ/, /s/, /h/, /r/, /l/, /w/, /j/ និង /ʔ/។
- សទ្ទតាស្រៈទោលមានចំនួន២២ គឺ /i/, /i: /, /ɯ/, /ɯ:/, /u/, /u:/, /e/, /e:/, /ɤ/, /o/, /o:/, /ẹ/, /œ/, /œ:/, /ọ/, /ɛ/, /a/, /a:/, /ɒ/, /ɒ:/, /ɔ/, /ɔ:/។
- សទ្ទតាស្រៈល្បាយមានចំនួន៩ គឺ /ie/, /ɯə/, /uə/, /ea/, /ea:/, /oa/, /aɛ/, /aə/, /ao/។

២- ការកត់ត្រាសទ្ទតាព្យញ្ជនៈនិងសទ្ទតាស្រៈខ្មែរដោយអក្សរខ្មែរ

២.១- ការកត់ត្រាសទ្ទតាព្យញ្ជនៈ

(១)- សទ្ទតា /p/ កត់ត្រាដោយសញ្ញាប៉&ព, ឧ. /pahpoal/ (ប៉ះពាល់), /pi:/ (ពី/ពីរ)។

(២)- សទ្ទតា /b/ កត់ត្រាដោយសញ្ញាប&ប៊, ឧ. /bej/ (បី), /but/ (ប៊ុត)។

(៣)- សទ្ទតា /t/ កត់ត្រាដោយសញ្ញាត&ទ, ឧ. [ta:](តា), [ti:](ទី)។

(៤)- សទ្ទតា /d/ កត់ត្រាដោយសញ្ញាដ&ឌ, ឧ. /dej/(ដី), /dɯ:/ (ឌឺ)។

(៥)- សទ្ទតា /c/ កត់ត្រាដោយសញ្ញាច&ជ, ឧ. /caot/ (ចោត), /cu:/ (ជូរ)។

(៦)- សទ្ទតា /k/ កត់ត្រាដោយសញ្ញាក&គ, ឧ. /ka:/(កា/ការ), /kɔ:ki:/ (គគីរ)។

(៧)- សទ្ទតា /m/ កត់ត្រាដោយសញ្ញាម៉&ម, ឧ. /mɒt/ (ម៉ត់), /muŋ/ (មុង)។

(៨)- សទ្ទតា /n/ កត់ត្រាដោយសញ្ញាណ&ន, ឧ. /nat/ (ណាត់), /nea:m/ (នាម)។

(៩)- សទ្ទតា /ɲ/ កត់ត្រាដោយសញ្ញាញ៉&ញ, ឧ. /ɲaŋ/ (ញុាំង), /ɲi:/ (ញី)។

(១០)- សទ្ទតា /ŋ/ កត់ត្រាដោយសញ្ញាង៉&ង, ឧ. /ŋɒk/ (ង៉ក់), /ŋea:k/ (ងាក)។

(១១)- សទ្ទតា /s/ កត់ត្រាដោយសញ្ញាស&ស៊, ឧ. /sej/ (សី), /si:/ (ស៊ី)។

(១២)- សទ្ទតា /h/ កត់ត្រាដោយសញ្ញាហ&ហ៊, ឧ. /ha:m/ (ហាម), /hea:n/ (ហ៊ាន)។

(១៣)- សទ្ទតា /r/ កត់ត្រាដោយសញ្ញារ៉&រ, ឧ. /rɯəŋra:w / (រឿងរ៉ាវ), /rea:n/ (រាន)។

(១៤)- សទ្ទតា /l/ កត់ត្រាដោយសញ្ញាឡ&ល, ឧ. /lo:la:/ (ឡូឡា), /li:/ (លី)។

(១៥)- សទ្ទតា /w/ កត់ត្រាដោយសញ្ញាវ៉&វ, ឧ. /wa:/ (វ៉ា) (ឡានវ៉ាគ្នា), / wea:/ (វា)។

(១៦)- សទ្ទតា /j/ កត់ត្រាដោយសញ្ញាយ៉&យ , ឧ. /ja:ŋ/ (យ៉ាង), /ju:/ (យូរ)។

(១៧)- សទ្ទតា /ʔ/ មិនអាចមានតម្លៃជាសទ្ទតាដើមព្យាង្គទី១ ក្នុងទម្រង់ «ពស»និង«ពសព» បានទេ តែវាមានតម្លៃជាសទ្ទតាដើមព្យាង្គទី២(ព₂) ក្នុងទម្រង់ ព₁ព₂ស, ឧ. /sʔa:/ «ស្អា» (ក្នុងពាក្យនេះ /ʔ/ ជាព₂) និងព₁ព₂សព₃, ឧ. /pʔa:ʔ/«ផ្អាក» (ក្នុងពាក្យនេះ /ʔ/ ជាព₂ និងជាព₃ផង) និង មានតម្លៃជាសទ្ទតាចុងព្យាង្គក្នុងទម្រង់ព₁ព₂សព₃, ឧ. /kraʔ/ «ក្រាក់»(ក្នុងពាក្យនេះ /ʔ/ជាព₃)។

<u>កំណត់សម្គាល់</u> :

ក្នុងចំណោមអក្សរខ្មែរ សញ្ញាព្យញ្ជនៈមួយចំនួនកត់ត្រាសទ្ទតាពីរផ្សេគ្នា រួមមាន៖

(១)- សញ្ញា ខ឴ ឃ កត់ត្រាដោយសទ្ទតាពីរផ្សំគ្នា គឺ [kh], ឧ. ខឹង [khœŋ], ឃើញ [khɤɲ]។

(២)- សញ្ញា ឆ ឈ កត់ត្រាដោយសទ្ទតាពីរផ្សំគ្នា គឺ [ch], ឧ. ឆាប [cha:p], ឈាន [chea:n]។

(៣)- សញ្ញា ឋ ឍ ថ ធ កត់ត្រាដោយសទ្ទតាពីរផ្សំគ្នា គឺ [th], ឧ.ឋាន [tha:n], ឍាល [thea:l], ថែម [thaɛm], ធូរ [thu:]។

(៤)- សញ្ញា ផ ភ កត់ត្រាដោយសទ្ទតាពីរផ្សំគ្នា គឺ [ph], ឧ.ផ្ទង [pho:ŋ], ភើច [phɤc]។

<u>សេចក្តីបញ្ជាក់</u> : សញ្ញា អ ទទួលស្រះនិស្ស័យដូចសញ្ញាព្យញ្ជនៈឯទៀតដែរ ព្រមទាំងមានជើងផង គឺ ្អ (ដូច ជើង ្ក , ជើង ្ខ ... ដែរ)។ បើយើងមើលនឹងភ្នែក វាមានលក្ខណៈដូចសញ្ញាព្យញ្ជនៈឯទៀតដែរ។ ប៉ុន្តែ បើយើងស្តាប់តាមត្រចៀកវិញ វាមានសូរដូចសូរស្រៈឬសទ្ទតាស្រៈ, ឧ. អ [ɒ:], អា [a:], អិ [e], ...។

២.២- ការកត់ត្រាសទ្ទតាស្រៈ

- សទ្ទតាស្រៈទោលមានចំនួន២២ គឺ /i/, /i:/, /ɯ/, /ɯ:/, /u/, /u: /, /e/, /e:/, /ɤ/, /o/, /o:/, /ẹ/, /œ/, /œ:/, /ọ/, /ɛ/, /a/, /a: /, /ɒ/, /ɒ:/, /ɔ/, /ɔ:/។
- សទ្ទតាស្រៈល្បាយមានចំនួន៩ គឺ /ie/, /ɯə/, /uə/, /ea/, /ea:/, /oa/, /aɛ/, /aə/, /ao/។

២.២.១- ការកត់ត្រាសទ្ទតាស្រៈទោល

(១)- សទ្ទតា/i/(អ៊ិ) កត់ត្រាដោយសញ្ញាស្រៈ"ិ" ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអិ, ឧ.ជិប(១ជិប)/cip/។

(២)- សទ្ទតា/i:/ (អ៊ី) កត់ត្រាដោយសញ្ញាស្រៈ"ី" ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអិ, ឧ. ជីប /ci:p/។

(៣)- សទ្ទតា/ɯ/ (អ៊ឹ) កត់ត្រាដោយសញ្ញាស្រៈ"ឹ" ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអិ, ឧ. យឹត /jɯt/។

(៤)- សទ្ទតា/ɯ:/ (អ៊ឺ) កត់ត្រាដោយសញ្ញាស្រៈ"ឺ" ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអិ, ឧ. យឺត /jɯ:t/។

(៥)- សទ្ទតា/u/ (អ៊ុ) កត់ត្រាដោយសញ្ញាស្រៈ"ុ" ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអ៊, ឧ. ទ្រុង /truŋ/, ឧត្តម/utdɒm/។

(៦)- សទ្ទតា/uː/ (អ៊ូ) កត់ត្រាដោយសញ្ញាស្រៈ"ូ" ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអ៊, ឧ. ទ្រូង /truːŋ/។

(៧)- សទ្ទតា/e/ (អិ) កត់ត្រាដោយសញ្ញាស្រៈ"ិ" ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអ ឬ ដោយសញ្ញាស្រៈ ពេញតួ «ឥ», ឧ. ច្រិចៗ /creccrec/, ឥត /et/។

(៨)- សទ្ទតា/eː/(អេ) កត់ត្រាដោយសញ្ញាស្រៈ" េ" ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអ, ឧ. ច្រេច /creːc/។

(៩)- សទ្ទតា/ɤ/ (អ៊ើ) កត់ត្រាដោយសញ្ញាស្រៈ" ើ" ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអ៊, ឧ.ទើរ /tɤ/។

(១០)- សទ្ទតា/o/ (អុ) កត់ត្រាដោយសញ្ញាស្រៈ"ុ" ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអ ឬ ដោយសញ្ញាស្រៈពេញតួ «ឧ», ឧ. ចុក /cok/, ឧកញ៉ា /okɲaː/។

(១១)- សទ្ទតា /oː/ (អូ) កត់ត្រាដោយសញ្ញាស្រៈ"ូ" ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអ, ឧ. ចូក /coːk/។

(១២)- សទ្ទតា /ẹ/ (អ៊េ) កត់ត្រាដោយសញ្ញាស្រៈ" េ" ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអ៊, ឧ.គេ /kẹ]។

(១៣)- សទ្ទតា/œ/ (អឹ) កត់ត្រាដោយសញ្ញាស្រៈ"ឹ" ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអ, ឧ.ប៉ឹង/pœŋ]។

(១៤)- សទ្ទតា/œː/ (អឺ) កត់ត្រាដោយសញ្ញាស្រៈ"ឺ" ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអ, ឧ. ប៉ឺង /pœːŋ]។

(១៥)- សទ្ទតា/ọ/ (អ៊ោ) កត់ត្រាដោយសញ្ញាស្រៈ" ោ" ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអ៊, ឧ. គោ /kọ/។

(១៦)- សទ្ទតា /ɛ/ (អ៊ែ) កត់ត្រាដោយសញ្ញាស្រៈ" ែ" ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអ៊, ឧ. គែ /kɛ/។

(១៧)- សទ្ទតា /a/ (អា់) គ្មានសញ្ញាសម្រាប់កត់ត្រាទេ ប៉ុន្តែ ក្នុងព្យាង្គឬក្នុងពាក្យ គេប្រើសញ្ញាស្រៈ«ា»ជាមួយព្យញ្ជនៈពួក អ ដោយដាក់សញ្ញាបន្តក់លើព្យញ្ជនៈចុងព្យាង្គ, ឧ. ចាក់ [caʔ]។

(១៨)- សទ្ទតា/aː/(អា)កត់ត្រាដោយសញ្ញាស្រៈ«ា»ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអ,ឧ.ចាក[caːʔ]។

(១៩)- សទ្ទតា /ɒ/(អ់) គ្មានសញ្ញាសម្រាប់កត់ត្រាទេ។ ប៉ុន្តែ ក្នុងសំណេរ គេប្រើវាជាមួយព្យញ្ជនៈពួក អ ដោយប្រើសញ្ញាបន្តក់ «់» លើព្យញ្ជនៈចុងព្យាង្គ, ឧ.សក់[៩] [sɒʔ]។

---

[៩] ក្នុងពាក្យពីរព្យាង្គដែលសរសេរត្រួត គេមិនប្រើសញ្ញាបន្តក់ «់» សម្រាប់សម្គាល់សូរ [ɒ] (អ់) ទេ, ឧ. បង្កើត, កណ្តាល, សង្កត់ ...។

(២០)- សទ្ទតា /ɒ:/ (អ) ជាទូទៅតាងដោយសញ្ញា «ា»[១០] តែមិនត្រូវបានកត់ត្រាក្នុងសំណេរ ព្យាង្គឬពាក្យទេ, ឧ. បក [bɒ:ʔ]។

(២១)- សទ្ទតា /ɔ/ (អ៊ៈ) គ្មានសញ្ញាសម្រាប់កត់ត្រាទេ។ ប៉ុន្តែ នៅក្នុងសំណេរ គេប្រើវាជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអ៊ ដោយប្រើសញ្ញាបន្តក់ «់» លើព្យញ្ជនៈចុងព្យាង្គ, ឧ. លង់[១១][lɔŋ]។

(២២)- សទ្ទតា[ɔ:] (អ៊) គ្មានសញ្ញាសម្រាប់កត់ត្រាទេ។ ប៉ុន្តែ នៅក្នុងសំណេរ គេប្រើវាជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអ៊, ឧ. ពង [pɔ:ŋ]។

២.២.២- ការកត់ត្រាសទ្ទតាស្រៈល្បាយ

(១)- សទ្ទតា /ie/ (អៀ) កត់ត្រាដោយសញ្ញាស្រៈ"ៀ" ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអផងនិងព្យញ្ជនៈពួកអ៊ផង,ឧ. កៀង /kieŋ/, ជៀស /cieh/។

(២)- សទ្ទតា /ɯə/(អឿ) កត់ត្រាដោយសញ្ញាស្រៈ "ឿ" ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអផងនិងព្យញ្ជនៈពួកអ៊ ផង, ឧ. កឿង /kɯəŋ/, គ្រឿង /krɯəŋ/។

(៣)- សទ្ទតា /uə/ (អួ) កត់ត្រាដោយសញ្ញាស្រៈ"ួ" ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអផង និង ព្យញ្ជនៈពួកអ៊ ផង,ឧ. កួរ, គួរ /kuə/។

(៤)- សទ្ទតា/ea/ (អ៊ាៈ) គ្មានសញ្ញាស្រៈសម្រាប់កត់ត្រាទេ ប៉ុន្តែ ក្នុងព្យាង្គឬក្នុងពាក្យ គេប្រើសញ្ញាស្រៈ "ា" ជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអ៊ដោយដាក់សញ្ញាបន្តក់ពីលើព្យញ្ជនៈចុងព្យាង្គ, ឧ. ពាក់ /peaʔ/។

(៥)- សទ្ទតា/ea:/ (អ៊ា) កត់ត្រាដោយសញ្ញាស្រៈ"ា "ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអ៊, ឧ. ពាក្យ /pea:ʔ/។

(៦)- សទ្ទតា/oa/(អ៊ំ) គ្មានសញ្ញាសម្រាប់កត់ត្រាទេ ប៉ុន្តែ ភាគច្រើន គេប្រើសំយោគសញ្ញាលើព្យញ្ជនៈពួកអ៊ប្រកបនឹង រ, ឧ. ជ័រ /coa/, ទំព័រ /tumpoa/ ជាដើម ហើយ ក្នុងពាក្យមួយចំនួន គេប្រើរបាទដាក់លើព្យញ្ជនៈ ណ, ឧ. ពណ៌ /poa/, ពណ៌នា /poarənea:/។

---

[១០] តាមសំណើរបស់បណ្ឌិត ចន្ទ សំណព្វ ដើម្បីឱ្យសមស្របតាមវេយ្យាករណ៍ប្រពៃណីដែលមានស្រាប់។

[១១] ដូចស្រៈ [ɒ] (អៈ) ដែរ, ក្នុងពាក្យពីរព្យាង្គដែលសរសេរត្រួត គេមិនប្រើសញ្ញាបន្តក់ «់» សម្រាប់សម្គាល់សូរ [ɔ] (អ៊ៈ), ឧ. ជង្គង់, ទន្ទេញ ...។

(៧)- សទ្ទតា/aɛ/ (អែ) កត់ត្រាដោយសញ្ញាស្រៈ"ែ" ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអឬសញ្ញាស្រៈពេញ តួ «ឯ», ឧ. កែង /kaɛŋ/, ឯង/aɛŋ/ ។

(៨)- សទ្ទតា/aə/(អើ) កត់ត្រាដោយសញ្ញាស្រៈ"ើ"ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអ, ឧ. ដើរ/daə/។

(៩)- សទ្ទតា /ao/ (អោ) កត់ត្រាដោយសញ្ញាស្រៈ" ោ" ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអឬដោយសញ្ញាស្រៈពេញតួ «ឱ», ឧ. កោត /kaot/, ឱកាស /aokah/។

<u>កំណត់សម្គាល់</u> :

ក្នុងចំណោមអក្សរខ្មែរ សញ្ញាស្រៈមួយចំនួនកត់ត្រាសូរស្រៈល្បាយនឹងព្យញ្ជនៈ រួមមាន៖

(១)- សញ្ញា «ី» ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអនិងសញ្ញាស្រៈពេញតួ «ឥ», «ឦ» កត់សូរ [e] + [j] > [ej] (អី), ឧ. កី[kej], ឥឡូវ [ejlow], ឦសាន[ejsa:n]។

(២)- សញ្ញា «ៃ» ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអនិងសញ្ញាស្រៈពេញតួ «ឰ» កត់សូរ [a] + [j] > [aj] (អៃ), ឧ. កៃ[kaj], ឰដ៏[ajdɒ:] និង ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអឺ កត់សូរ [i] + [j] > [ij], ឧ. នៃ[nij], ទៃ [tij]។

(៣)- សញ្ញា «ៅ» ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអនិងសញ្ញាស្រៈពេញតួ «ឪ» កត់សូរ [a] + [w] > [aw] (អៅ), ឧ. កៅ[kaw], ក្រឪ [krɒʔaw] និង ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអឺ កត់សូរ [ɔ] + [w] > [ɔw], ឧ. នៅ [nɔw], ទៅ [tɔw]។

(៤)-សញ្ញា « ុំ» ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអ កត់សូរ [o] + [m] > [om] (អុំ), ឧ. កុំ [kom] និង ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអឺ កត់សូរ [u] + [m] > [um], ឧ. ទុំ [tum]។

(៥)- សញ្ញា «ំ» ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអ កត់សូរ [ɒ] + [m] > [ɒm] (អំ), ឧ. ដំ [dɒm] និង ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអឺ កត់សូរ [ɔ] + [m] > [ɔm], ឧ. នំ [nɔm]។

(៦)- សញ្ញា « ាំ » ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអ កត់សូរ [a] + [m] > [am] (អាំ), ឧ. កាំ [kam] និង ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអឺ កត់សូរ [oa] + [m] > [oam], ឧ. នាំ [noam]។

(៧)- សញ្ញា «ះ» ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអ កត់សូរ [a] + [h] > [ah] (អះ), ឧ. ខ្លះ [klah] និង ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអឺ កត់សូរ [ea] + [h] > [eah], ឧ. ទះ [teah]។

(៨)- សញ្ញា «ុះ» ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអ កត់សូរ [o] + [h] > [oh] (អុះ), ឧ. ចុះ [coh] និង ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអ៊ កត់សូរ [u] + [h] > [uh], ឧ. ជ្រុះ [cruh]។

(៩)- សញ្ញា «េះ» ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអ កត់សូរ [e] + [h] > [eh], ឧ. កេះ [keh] និង ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអ៊ កត់សូរ [i]+[h] > [ih] (អ៊ិះ), ឧ. នេះ [nih]។

(១០)- សញ្ញា «ោះ» ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈអ កត់សូរ [ɒ] + [h] > [ɒh] (អោះ), ឧ. កោះ [kɒh] និង ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈពួកអ៊ កត់សូរ [ɔ] + [h] > [ɔh] (អ៊ោះ), ឧ. គោះ [kɔh]។

(១១)- សញ្ញា«ឪ» កត់សូរ [ow], ឧ. ឪពុក [owpuk]។

(១២)- សញ្ញា«ឫ» កត់សូរ [rɯ], ឧ. ឫកពា [rɯkpea:]។

(១៣)- សញ្ញា«ឬ» កត់សូរ [rɯ:],ឧ. រឺ [rɯ:]។

(១៤)- សញ្ញា«ឭ» កត់សូរ /lɯ/, ឧ. រឭក [rɔ:lɯk]។

(១៥)- សញ្ញា«ឮ» កត់សូរ [lɯ:], ឧ. លឺ [lɯ:]។

IV- អក្សរខ្មែររៀបតាមទម្លាប់

ដោយអក្សរខ្មែរត្រូវបានយកទៅរៀបតាមលក្ខណៈសូរឬសទ្ទតានៃភាសាខ្មែរ(តាមទីបន្លឺ វង្វះខ្យល់ឬរបៀបបន្លឺ ...) យើងមានភារកិច្ចដាក់ជូនសាធារណជននូវអក្សរខ្មែរតាមទម្លាប់ដែលគេធ្លាប់បានចេះចាំមាត់រួចមកហើយ ដើម្បីជួយគេឱ្យអាចរកពាក្យក្នុងវចនានុក្រមភាសាខ្មែរ។

១- ព្យញ្ជនៈ

ក្ក	ខ្ខ	គ្គ	ឃ្ឃ	ង្ង			
ច្ច	ឆ្ឆ	ជ្ជ	ឈ្ឈ	ញ្ញ			
ដ្ដ	ឋ្ឋ	ឌ្ឌ	ឍ្ឍ	ណ្ណ			
ត្ត	ថ្ថ	ទ្ទ	ធ្ធ	ន្ន			
ប្ប	ផ្ផ	ព្ព	ភ្ភ	ម្ម			
យ្យ	រ្រ	ល្ល	វ្វ	ស្ស	ហ្ហ	ឡ្ឡ	អ្អ។

២- ស្រៈ

២.១- ស្រៈនិស្ស័យ

◌ា ◌ិ ◌ី ◌ឹ ◌ឺ ◌ុ ◌ូ ◌ួ ◌ើ ◌ឿ
◌ៀ ◌េ ◌ែ ◌ៃ ◌ោ ◌ៅ ◌ុំ ◌ំ ◌ាំ ◌ះ
◌ុះ ◌េះ ◌ិះ ◌ឹះ ◌ោះ។

២.២- ស្រៈពេញតួ

អ អា ឥ ឦ ឧ ឩ ឪ ឫ ឬ ឭ ឮ ឯ ឰ ឱ ឳ។

V- ព្យាង្គ[១២]

ព្យាង្គ គឺជាសូរបន្លឺឡើងក្នុងមួយបន្សាយសំឡេងឯករាជ្យ ដែលកើតឡើងដោយសំណុំសទ្ទតា[១៣](ព្យញ្ជនៈនិងស្រៈ) ហើយ ជាទម្រង់គ្រឹះនៃខ្សែសំដី។

១- ទម្រង់ព្យាង្គខ្មែរ

ព្យាង្គខ្មែរចែកជាទម្រង់ដូចខាងក្រោម៖

-ទម្រង់បីសទ្ទតាជាទម្រង់ដែលមានផ្នែកដើមព្យាង្គ ណ្វៃយ៉ូ[១៤]និងផ្នែកចុងព្យាង្គ តាងដោយ «ពសព» ក្នុងនេះ «ព» ជាព្យញ្ជនៈ(ផ្នែកដើមព្យាង្គ) «ស» ជាស្រៈ(ណ្វៃយ៉ូ) «ព» ជាព្យញ្ជនៈ(ផ្នែកចុងព្យាង្គ) ដូចជា [kap] «កាប់» ក្នុងនោះ [k] ជា «ព» [a] ជា «ស» និង [p] ជា «ព»។

---

[១២] ក្នុងភាសាខ្មែរ កាលណាគេនិយាយពីព្យាង្គ គឺគេគិតអំពីអក្សរផង (ដូចជាគេនិយាយពីព្យាង្គត្រួត ព្យាង្គរាយជាដើម) និង គេគិតពីសូរផងគឺព្យាង្គជាសូររួមនៃសទ្ទតាដែលបន្លឺក្នុងមួយបន្សាយសំឡេង។ តាមទ្រឹស្តីភាសាវិទ្យាក្នុងគ្រប់ភាសាទាំងអស់ កាលណាគេនិយាយពីព្យាង្គ គេគិតតែលើសូរប៉ុណ្ណោះ។ សម្រាប់សៀវភៅវេយ្យាករណ៍នេះ ព្យាង្គទាក់ទងតែនឹងសូរមិនទាក់ទងនឹងអក្សរទេ។

[១៣] សំណុំសទ្ទតាអាចមានសទ្ទតាតែមួយ។

[១៤] ពាក្យ«ណ្វៃយ៉ូ» ជាពាក្យកម្ចី«noyau» ពីភាសាដែលមានន័យថា «ស្នូលឬគ្រាប់»។

-ទម្រង់ពីរសទ្ទតាដែលតាងដោយ «ពស»និង«សព» ក្នុងនេះ «ព» ជាព្យញ្ជនៈ(ផ្នែកដើមព្យាង្គឬផ្នែកចុងព្យាង្គ) «ស» ជាស្វៃយ៉ូ ដូចជា ក្នុងទម្រង់ «ពស» [ka:] «កា» ក្នុងនោះ [k] ជា «ព» និង [a:] ជា«ស» និង ក្នុងទម្រង់ «សព» [a:n] «អាន» ក្នុងនោះ [a:] ជា«ស» និង [n] ជា «ព»[១៥] ។

គេឃើញមានទម្រង់«ពពសព» ដែលជាខ្នែងនៃទម្រង់«ពសព» ដូចជា[kba:l] «ក្បាល» និងទម្រង់ «ពពស» ដែលជាខ្នែងនៃទម្រង់ «ពស» ដូចជា [pdo:] «ប្ដូរ»។

-ទម្រង់មួយសទ្ទតា«ស» ដូចជា [o:] «អូរ», [a:] «អា», [ɒ:] «អរ» ...។

២- ប្រភេទព្យាង្គខ្មែរ

ព្យាង្គខ្មែរមានពីរប្រភេទគឺព្យាង្គបិទនិងព្យាង្គបើក។

ព្យាង្គបិទគឺជាព្យាង្គដែលមានព្យញ្ជនៈនៅខាងចុង។ ព្យាង្គបិទមានទម្រង់ «ពសព», «ពពសព» និង«សព»។ ព្យាង្គបើកគឺជាព្យាង្គដែលគ្មានព្យញ្ជនៈនៅខាងចុង។ ព្យាង្គបើកមានទម្រង់«ពស», «ពពស» និង «ស»។

VI- វណ្ណយុត្តិ

ជាទូទៅ វណ្ណយុត្តិជាសញ្ញាសម្រាប់ប្រើផ្សំជាមួយនឹងអក្សរ។

វណ្ណយុត្តិមាន៖

១- សញ្ញាបន្តក់ (')

ជាទូទៅ សញ្ញាបន្តក់ប្រើសម្រាប់កាត់ព្យាង្គវែងឱ្យទៅជាព្យាង្គខ្លី ដូចជា កក > កក់, ទង > ទង់, សាក > សាក់, លាក > លាក់, ... ។

សញ្ញាបន្តក់ប្រើដាក់នៅលើព្យញ្ជនៈចុងព្យាង្គ ដូចជា៖

---

[១៥] បណ្ឌិត ច័ន្ទ សំណព្វ យល់ឃើញថា នៅក្នុងព្យាង្គខ្មែរ ទម្រង់«ស»និង«សព»នេះ អាចមានការវិភាគតាមសូរវិទ្យា ដោយផ្ដល់លទ្ធផលថា វាអាចមានទម្រង់«ពស»និង«ពសព»ទៅវិញ ដោយសារនៅក្នុងព្យាង្គ ទម្រង់ទាំងនេះមានវត្តមានព្យញ្ជនៈនៅខាងដើមព្យាង្គ។

(១)- ព្យញ្ជនៈដើមវគ្គ និង ព្យញ្ជនៈចុងវគ្គនៃវគ្គទី១ :

- ក ឧ. បក់, លក់, បាក់,លាក់, ...។
- ង ឧ. ចង់, លង់, ...។

(២)- ព្យញ្ជនៈដើមវគ្គ និង ព្យញ្ជនៈចុងវគ្គនៃវគ្គទី២ :

- ច ឧ. កាច់, ...។
- ញ ឧ. ចាញ់, ស្រឡាញ់, ...។

(៣)- ព្យញ្ជនៈដើមវគ្គ និង ព្យញ្ជនៈចុងវគ្គនៃវគ្គទី៤ :

- ត ឧ. បត់, គត់, បាត់, ...។
- ន ឧ. បន់, លន់, ប៉ាន់, ...។

(៤)- ព្យញ្ជនៈដើមវគ្គនៃវគ្គទី៥ :

- ប ឧ. សប់,សាប់, ...។

(៥)- ព្យញ្ជនៈ២តួក្នុងសេសវគ្គ :

- ល ឧ. ដល់, ទល់, ដាល់, ...។
- ស ឧ. អស់, លស់, ចាស់, ...។

<u>កំណត់សម្គាល់</u> :

(១)- សញ្ញាបន្តក់មិនប្រើចំពោះពាក្យខ្ចីពីបាលីឬសំស្ក្រឹត ទោះបីជាមានព្យញ្ជនៈប្រកបទាំងប៉ុន្មានខាងលើក៏ដោយ ក៏គេមិនប្រើសញ្ញាបន្តក់ដែរ ដូចជា កុហក សន្ទត ជន កុសល ...។

(២)- ព្យញ្ជនៈ ជ មិនទទួលសញ្ញាបន្តក់ទេ លើកលែងតែពាក្យ *ផជ់* តែមួយគត់។

២- **សញ្ញាមូសិកទន្ត**(")

ជាទូទៅ សញ្ញាមូសិកទន្តប្រើសម្រាប់ដាក់លើព្យញ្ជនៈចុងវគ្គពួកអ៊ *ង ញ ន ម* និង ព្យញ្ជនៈសេសវគ្គ *យ រ ល វ* ឱ្យក្លាយជាព្យញ្ជនៈពួកអ ដូចជា៖

- ង > ង៉ ឧ. កូនង៉ែត, ...។

- ញ > ញ៉ ឧ. ឧកញ៉ា, ...។
- ន > ន៉ ឧ. ម៉េឌីន៉ា, ...។
- ម > ម៉ ឧ. ម៉ែ, ...។
- យ > យ៉ ឧ. យ៉ាប់យ៉ឺន, ...។
- រ > រ៉ ឧ. រ៉ែ, ...។
- ល > ល៉ ឧ. លើកល៉ះ, មល៉ាយូ, ...។
- វ > វ៉ ឧ. តវ៉ា, ... ។

កំណត់សម្គាល់ : មូសិកទន្តប្រើលើព្យញ្ជនៈ *ប* ឱ្យក្លាយទៅជា *ប៉* ដែលជាព្យញ្ជនៈពួកអ ដូច *ប* ដែរ។

សង្កេត : សញ្ញាមូសិកទន្ត កាលណាគេប្រើជាមួយសញ្ញាស្រៈនិស្ស័យដែលនៅខាងលើព្យញ្ជនៈ គេត្រូវជំនួសសញ្ញាមូសិកទន្តនេះ ដោយសញ្ញាបុកជើងវិញ, ឧ. ញុាំញី, ង៉ុកង៉ក់, ...។

៣- សញ្ញាត្រីសព្ទ (៊)

សញ្ញាត្រីសព្ទប្រើសម្រាប់ដាក់លើព្យញ្ជនៈពួក *អ* មួយចំនួន ឱ្យក្លាយជាព្យញ្ជនៈពួក *អ៊* ដូចជា៖

- ប > ប៊ ឧ. ប៊ីចេង, ...។
- ស > ស៊ ឧ. តស៊ូ, ...។
- ហ > ហ៊ ឧ. តៅហ៊ូ, ...។
- អ > អ៊ ឧ. អ៊ូអរ, ...។

សង្កេត : សញ្ញាត្រីសព្ទ កាលណាគេប្រើជាមួយសញ្ញាស្រៈនិស្ស័យដែលនៅខាងលើព្យញ្ជនៈ គេត្រូវជំនួសសញ្ញានេះដោយសញ្ញាបុកជើងវិញ លើកលែងតែ *ប៊* ដែលត្រូវរក្សាសញ្ញាត្រីសព្ទឱ្យនៅដដែល ដើម្បីកុំឱ្យច្រឡំនឹង *ប៉*។

៤- សំយោគសញ្ញា (័)

សំយោគសញ្ញា ប្រើសម្រាប់សម្គាល់៖

- ស្វរ [អា៎] ឧ. ធស័ក វិស័យ រហ័ស ការិយាល័យ ...។

- សូរ [អ៊ា] ឧ. ល័ខ ភ័ក ទម័ក ...។
- សូរ [អ៊ុំ] ឧ. ជ័រ ទំព័រ ទ័ល ទ័ព ...។
- សូរ [អ៊ុ] កាលណាមានព្យញ្ជនៈ *យ* នៅខាងចុងព្យាង្គ ឧ. ជ័យ វិន័យ ភ័យ ...។

៥- សញ្ញាទណ្ឌឃាត (៍)

សញ្ញាទណ្ឌឃាតប្រើសម្រាប់ដាក់លើតួព្យញ្ជនៈឬតួស្រៈខាងចុង ដើម្បីកាត់សូរព្យាង្គឬបន្ថយចំនួនព្យាង្គក្នុងពាក្យ ដែលភាគច្រើនមានប្រភពពីសំស្ក្រឹតនិងបាលី ដូចជា ឧបករណ៍ ប្រយោជន៍ ពោធិ៍ អាទិ៍ ...។

ក្នុងករណីពាក្យសាមញ្ញជាពាក្យខ្មែរសុទ្ធ សញ្ញាទណ្ឌឃាតមាននាទីធ្វើឱ្យព្យាង្គបិទទៅជាព្យាង្គបើក ដូចជា មក → មក៍ យក → យក៍ ...។

៦- សញ្ញារបាទ (៌)

សញ្ញារបាទប្រើសម្រាប់ជំនួសតួ "រ" ដែលកត់សូរ[r] នៅលើអក្សរក្នុងពាក្យដែលមានប្រភពមកពីសំស្ក្រឹត ដូចជា ពណ៌នា ពិពណ៌នា ជាដើម។

លើសពីនេះទៀត ក្នុងករណីខ្លះ សញ្ញារបាទប្រើជំនួសតួ * វ* ដែលរួមបង្កើតសូរ [oa] ដូចជា ពណ៌ ធម៌ ជាដើម។

ចំពោះពាក្យដែលវចនានុក្រមអនុញ្ញាតឱ្យសរសេរពីរយ៉ាង ដូចជា ទុគ៌តឬទុរគត ទុគ៌មឬទុរគម ទុយ៌សឬទុរយស មត៌កឬមរតក ជាដើម គណៈកម្មការភាសាវិទ្យាសម្រេចឱ្យសរសេរជា ទុរគត ទុរគម ទុរយស មរតក ... បែបនេះវិញ។

៧- សញ្ញាវិសជ្ជនីយ៍ឬសញ្ញារះមុខ (ះ)

សញ្ញាវិសជ្ជនីឬសញ្ញារះមុខប្រើសម្រាប់ជំនួសសូរព្យញ្ជនៈចុងព្យាង្គ *ហ* ដើម្បីរួមបង្កើតសូរព្យាង្គ ដូចជាពាក្យ ត្រិះរិះ[trehrih], គ្រឹះ[krɯh], ចង្កឹះ[cɒŋkoeh], ប្រែះ[craɛh], កែះ [kaɛh] ជាដើម។

៨- សញ្ញានិគ្គហិតឬសញ្ញាដំលើ(ំ)

សញ្ញានិគ្គហិតឬសញ្ញាដំលើប្រើសម្រាប់ជំនួសសូរព្យញ្ជនៈចុងព្យាង្គ ង ដើម្បីរួមបង្កើតសូរព្យាង្គក្នុងពាក្យដែលមានប្រភពពីបាលីសំស្ក្រឹត ដូចជា សំស្ក្រឹត សំយោគ អ្នកសច្ចំ មំសាសី មំសាសត្វ ហឹសា ហនេយ្យំ ...។

៩- សញ្ញាយុគលពិន្ទុឬសញ្ញាចុចពីរ(ះ)

សញ្ញាយុគលពិន្ទុប្រើសម្រាប់កត់ត្រាសូរ [អាក់ឬអ៊ាក់] នៃព្យាង្គរបស់ពាក្យដែលខ្ចីពីបាលី សំស្ក្រឹត ដូចជា កុម្ភៈ, ខណៈ, ឋានៈ, ទុក្ករៈ, ធុរៈ, នរៈ, ព្យញ្ជនៈ ...។

ជាទូទៅ គេលុបសញ្ញាយុគលពិន្ទុក្នុងពាក្យផ្សំមួយចំនួន ដូចជា មរណភាព, ភារកិច្ច, ធុរជន, វុក្ខជាតិ, គណបក្ស, រតនគិរី, លក្ខណសម្បត្តិ។ល។

<u>កំណាត់សម្គាល់</u> :

គេរក្សាសញ្ញាយុគលពិន្ទុក្នុងពាក្យផ្សំមួយចំនួន ដូចជា កាលៈទេសៈ, គណៈកម្មការ, គណៈកម្មាធិការ, គណៈរដ្ឋមន្ត្រី, គណៈសង្ឃ, គណៈប្រតិភូ, នរៈនារី, រយៈពេល, វារៈវិនបត, ... ។

ផ្នែកទី២
វចនវិទ្យា

បញ្ញត្តិមូលដ្ឋាន

វចនវិទ្យាជាផ្នែកមួយនៃភាសាវិទ្យាដែលសិក្សាអំពីវចនសព្ទ ដោយរួមបញ្ចូលទាំងការបង្កើតពាក្យ ប្រភេទពាក្យ ទម្រង់ពាក្យ ជាដើម។

១- វចនសព្ទ

វចនសព្ទជាពាក្យឬកម្រងពាក្យដែលជាឯកតាភាសា ដូចជា ផ្ទះ ដើរ ល្អ ស្បែកជើង ...។

២- វចនប្រភេទ

ពាក្យត្រូវបានបែងចែកជាច្រើនវចនប្រភេទ ដូចតទៅ៖ ពាក្យកម្លាយ ពាក្យបន្សំ(ពាក្យសមាស) ...។

I- ការបង្កើតពាក្យ

ដើម្បីបង្កើតពាក្យ ជាទូទៅ គេប្រើវិធីកម្លាយ វិធីស្ទើរកម្លាយ វិធីស្ទើរបន្សំ វិធីបន្សំ វិធីសមាស វិធីរូប-សទ្ទតា ...។

១- វិធីកម្លាយ

វិធីកម្លាយជាវិធីបង្កើតពាក្យដោយប្រើផ្នត់(ផ្នត់ដើម ផ្នត់ដែក) ហើយ ជួនកាល គេក៏មានប្រើកាឡារូបរបស់ផ្នត់ខ្លះផងដែរ។

០- ផ្នត់និងកាឡារូប

ផ្នត់គឺជាកន្ទេចពាក្យ[១៦]ដែលឥតមានអត្ថិភាពជាពាក្យឯករាជ្យក្នុងភាសាខ្មែរ ហើយ មានរូបនឹងនរនិងមានន័យនឹងនរ[១៧]លើកលែងតែមានការវិវត្តសូរនិងការវិវត្តន័យចំពោះផ្នត់ខ្លះ។ ទោះផ្នត់គ្មានអត្ថិភាពជាពាក្យឯករាជ្យក្នុងភាសាខ្មែរក្តី ក៏ខ្មែរទូទៅបានស្គាល់និងអាចប្រើប្រាស់សម្រាប់

[១៦] «កន្ទេចពាក្យ» នេះ ខ្ចីពីលោក អៀវ កើស : ***ភាសាខ្មែរ***, បណ្ណាគារ មិត្តសេរី, ភ្នំពេញ ១៩៦៧, ទំព័រ១៦៨។

[១៧] ផ្នត់ពីរ(ឬលើសពីពីរ) ដែលមានរូបដូចគ្នា តែសម្គាល់បញ្ញត្តិផ្សេងគ្នា គឺជាសទិសសូរវេយ្យាករណ៍វិស័យ (homonymie grammaticale) ដូចជា ផ្នត់ដែក [-ɒm-/-ɔm-]([-អ'ម-/-អ៊'ម-]) ជាដើម ដែលប្រើសម្រាប់បង្កើតកិរិយាហេតុផង, ឧ. ត្រូវ + [-អ'ម-] > តម្រូវ, សម្រាប់បង្កើតពាក្យសម្គាល់ឧបករណ៍ផង, ឧ. គ្រប + [-អ៊'ម-] > គម្រប និង សម្រាប់បង្កើតពាក្យសម្គាល់លទ្ធផលផង, ឧ. ក្រង + [-អ'ម-] > កម្រង។

ដាក់ភ្ជាប់ជាមួយពាក្យឫសក្នុងភាសាខ្មែរ(ឬពាក្យកម្ចីដែលចូលស៊ប់ក្នុងភាសាខ្មែរ) ដើម្បីបង្កើតពាក្យកម្លាយ។

០.១ - ផ្នត់ដើម

ផ្នត់ដើមគឺជាផ្នត់ដែល ក្នុងកម្លាយពាក្យ គេយកទៅដាក់ជាប់ខាងឆ្វេងពាក្យឫស ដូចជា៖
- [ប៉-] + ដឹង > ប្ដឹង,
- [ប៉-] + ដូរ > ប្ដូរ ...។

០.២- ផ្នត់ដែក

ផ្នត់ដែកគឺជាផ្នត់ដែល ក្នុងកម្លាយពាក្យ គេយកទៅដាក់ញែកពាក្យឫស ដូចជា កើយ + [-ន-] > ខ្នើយ, ជួញ + [-ម-] > ឈ្មួញ, ...។

០.៣- កាឡារូប

កាឡារូប គឺការប្រែប្រួលនៃរូបដើមរបស់ផ្នត់ណាមួយ(តិចឬច្រើន)ទៅតាមករណី/បរិបទ ដូចជា ផ្នត់ /ប៉-/ ដែល ក្នុងការនិយាយស្ដី ខ្មែរយើងប្រើសម្រាប់បង្កើតកិរិយាហេតុជាច្រើន, ឧ. ប៉ដឹង, ប៉យ្ឃូរ, ប៉ខំ, ប៉ចូល, ប៉ស៊ី, ប៉បួស, ... ដែល ក្នុងអក្ខរាវិរុទ្ធ បុព្វបុរសយើងសរសេរដូចនេះ៖ ប្ដឹង[១៨], ព្យួរ, បង្ខំ, បញ្ចូល, បន្ស៊ី, បំបួស, ... ទៅវិញ។ យើងគិតថា /ប៉/ ជារូបដើមនៃផ្នត់ដើមសម្រាប់បង្កើតកិរិយាហេតុជាច្រើន រីឯរូបស្រដៀងគ្នានេះ ដូចជា [ផ-], [ព-], [ក-], [ប'ង-/ព'ង-], [ប'ញ-], [ប'ន-/ព'ន-], [ប'ម-], ... ជាកាឡារូបរបស់/ប៉/។

១.១- ពាក្យកម្លាយសម្គាល់កិរិយាហេតុ

១.១.១- កិរិយាហេតុកម្លាយចេញពីកិរិយាសកម្មឬអកម្ម[១៩]ដែលកើតពីព្យញ្ជនៈទោល

ផ្នត់ដែលចូលរួមក្នុងការបង្កើតកិរិយាហេតុ កម្លាយចេញពីកិរិយាសកម្មឬអកម្ម ដែលកើតពីព្យញ្ជនៈទោលមាន៖

---

[១៨] សញ្ញាព្យញ្ជនៈ «ប» ខ្មែរមានសូរពីរ គឺ [ប] ផង ដូចក្នុងពាក្យ បង, បុក, បាន, ... និង [ប៉] ផង ដូចក្នុងពាក្យ ប្ដឹង, ប្រុង, ឧបាជ, ឧបទ្វីប ជាដើម។

[១៩] ពាក្យឫសច្រើនលើសលប់ដែលជាប្រកពនៃកិរិយាហេតុ ជាកិរិយាអកម្ម។

១.១.១.១- ផ្នត់ [ប៉]និងកាឡូរូបរបស់វា

(១)- ផ្នត់ដើមទម្រង់ [ព-]

ផ្នត់ដើមទម្រង់[ព-]មាន [ប៉-], [ផ-], [ព-] និង [ភ-]៖

(១.១)- ផ្នត់ដើម [ប៉-]

- [ប៉-] + ដឹង > ប្ដឹង
- [ប៉-] + ដូរ > ប្ដូរ[២០]
- [ប៉-] + រាប > ប្រាប[២១]...។

(១.២)- ផ្នត់ដើម [ផ-]

- [ផ-] + គាប់ > ផ្គាប់
- [ផ-] + ចាញ់ > ផ្ចាញ់
- [ផ-] + ទញ់ > ផ្ទញ់
- [ផ-] + ទឹម > ផ្ទឹម
- [ផ-] + សាយ > ផ្សាយ
- [ផ-] + អាប់ > ផ្អាប់ ...។

(១.៣)- ផ្នត់ដើម [ព-]

- [ព-] + យួរ > ព្យួរ ...។

(១.៤)- ផ្នត់ដើម [ភ-]

- [ភ-] + ងើយ > ភ្ងើយ

---

[២០] ក្នុងកន្សោមព្យញ្ជនៈ ព្យញ្ជនៈទី១ដែលជាសូរទោលត្រូវបានគេអានជាសូរផ្សំវិញ ដូចជាពាក្យ ក្លាហាន [kla:ha:n] គេអានថា ខ្លាហាន[khla:ha:n] ជាដើម។

[២១] តាមវចនានុក្រមខ្មែរ ពាក្យ *ប្រាប* នេះមានន័យថា«ធ្វើឱ្យរាប, ឱ្យបាក់បប, ឱ្យចុះចាញ់ : ប្រាបសត្រូវ, ...។

- [ក-] + ជាប់ > ក្ជាប់

- [ក-] + ញាស់ > ក្ញាស់ ... ។

(២)- ផ្នត់ដើមទម្រង់ [ពសព-]

ផ្នត់ដើមទម្រង់[ពសព-]មាន [ប់ង-/ព់ង-], [ប់ញ-], [ប់ន-/ព់ន-], [ប់ម-]៖

(២.១)- ផ្នត់ដើម [ប់ង-/ព់ង-]

- [ប់ង-] + កើត > បង្កើត

- [ប់ង-] + ខំ > បង្ខំ

- [ប់ង-] + គេច > បង្គេច

- [ប់ង-] + ហាត់ > បង្ហាត់

- [ប់ង-] + អាប់ > បង្អាប់

- [ព់ង-] + រាប > ពង្រាប

- [ព់ង-] + វក់ > ពង្វក់ ...។

(២.២)- ផ្នត់ដើម [ប់ញ-]

- [ប់ញ-] + ចុក > បញ្ចុក

- [ប់ញ-] + ជិះ > បញ្ជិះ

- [ប់ញ-] + ឈឺ > បញ្ឈឺ ...។

(២.៣)- ផ្នត់ដើម [ប់ន-/ព់ន-]

- [ប់ន-] + ដើរ > បណ្ដើរ

- [ប់ន -] + ថយ > បន្ថយ

- [ប់ន-] + ទន់ > បន្ទន់

- [ប់ន-] + លី > បន្លី
- [ប់ន-] + ស៊ី > បន្ស៊ី
- [ព់ន-] + លិច > ពន្លិច
- [ព់ន-] + លើស > ពន្លើស
- [ព់ន-] + យល់ > ពន្យល់ ...។

(២.៤)- ផ្នត់ដើម [ប់ម-] ដែល ក្នុងការសរសេរ បុព្វបុរសយើងផ្លាស់មកជា «បំ», ឧទាហរណ៍ :

- [ប់ម-] + បាក់ > បំបាក់
- [ប់ម-] + ផឹក > បំផឹក
- [ប់ម-] + ពើង > បំពើង
- [ប់ម-] + ភ័យ > បំភ័យ ...។

១.១.១.២- ផ្នត់ដើម [ប៉-][២២]

ផ្នត់ដើម[ប៉-]មានទម្រង់[ពស-], ឧ. [ប៉-] + ប៉ះ > ប៉ប៉ះ ...។

១.១.១.៣- ផ្នត់ដើម [ប្រ-]

ផ្នត់ដើម[ប្រ-]មានទម្រង់[ពពស-], ឧ. [ប្រ-] + មូល > ប្រមូល ...។

១.១.១.៤- ផ្នត់ដើមទម្រង់[ពសព-] មាន [រ់ម-] ដែល ក្នុងការសរសេរ បុព្វបុរសយើងផ្លាស់មកជា «រំ», ឧទាហរណ៍ :

- [រ់ម-] + កិល > រំកិល
- [រ់ម-] + លេប > រំលេប
- [រ់ម-] + ហួត > រំហួត ...។

---

[២២] [ប៉] នេះប្លែកពី[ប៉] ប្រើក្នុង«ប្ដឹង» ជាដើម ពីព្រោះ ក្នុងពាក្យ«ប្ដឹង» [ប៉][p] ជាព្យញ្ជនៈដើមនៃកន្សោមព្យញ្ជនៈ [ប្ដ-][pd-](ដែលឥតមានស្រៈកប់តួ) រីឯ [ប៉]នៅទីនេះ គឺជា[ប៉] មានស្រៈកប់តួ[ɒː]។

១.១.១.៥- ផ្នត់ដើមទម្រង់[ពសព-]មាន [ដ់ម-] ដែល ក្នុងការសរសេរ បុព្វបុរសយើងផ្លាស់មកជា «ដំ», ឧ. **[ដ់ម-]** + ឡើង > ដំឡើង[២៣]។

១.១.២- កិរិយាហេតុកម្លាយចេញពីកិរិយាសព្ទដែលកើតពីកន្សោមព្យញ្ជនៈ(ព្យញ្ជនៈផ្សំ)

ផ្នត់ប្រើក្នុងការបង្កើតកិរិយាហេតុកម្លាយចេញពីកិរិយាសព្ទដែលកើតពីកន្សោមព្យញ្ជនៈ មានដូចខាងក្រោម៖

(១)- ផ្នត់ដើមទម្រង់ [ពសព-]

ផ្នត់ដើមទម្រង់[ពសព-]មាន [ប់ង-], [ប់ញ-], [ប់ម-]៖

(១.១)- ផ្នត់ដើម [ប់ង-]

- [ប់ង-] + គ្រប់ > បង្គ្រប់
- [ប់ង-] + ឃ្លាត > បង់ឃ្លាត ...។

(១.២)- ផ្នត់ដើម [ប់ញ-]

- [ប់ញ-] + ជ្រោះ > បញ្ជ្រោះ
- [ប់ញ-] + ជ្រាប > បញ្ជ្រាប ...។

(១.៣)- ផ្នត់ដើម [ប់ម-] ដែល ក្នុងការសរសេរ បុព្វបុរសយើងផ្លាស់មកជា«បំ», ឧទាហរណ៍ :

- [ប់ម-] + ព្រាត់ > បំព្រាត់
- [ប់ម-] + ភ្លេច > បំភ្លេច
- [ប់ម-] + ភ្លឺ > បំភ្លឺ ...។

(២)- ផ្នត់ដែកទម្រង់ [-សព-]

ផ្នត់ដែកទម្រង់[-សព-]មាន [-អ់ម-/-អ៊ំម-], ឧទាហរណ៍ :

- ត្រូវ + [-អ់ម-] > តម្រូវ
- ច្រើន + [-អ់ម-] > ចម្រើន
- ជ្រះ + [-អ៊់ម-] > ជម្រះ

---

[២៣] យើងសង្កេតឃើញថា ផ្នត់ដើម [ដំ-] ត្រូវបានប្រើតែក្នុងពាក្យ *ដំឡើង* មួយប៉ុណ្ណោះ។ បើយើងសរសេរ **តម្លើង* ហើយ ចាត់ទុកថាជាពាក្យកម្លាយចេញពី *ល្ងើង* (ដែលមានន័យថា អ្នកដែលឡើងចាង, ដែល ព្រហើន,មហាត) យើងអាចបញ្ចូលពាក្យ *តម្លើង* នេះ ក្នុងក្រុម *តម្រូវ, ចម្រើន, តម្លា, ជម្រះ, ទម្លាយ, ទម្លុះ*, ...។

- ធ្លាយ + [-អ៊ំម-] > ទម្លាយ

- ធ្លុះ + [-អ៊ំម-] > ទម្លុះ ...។

<u>**តារាងសរុប បង្ហាញការបង្កើតពាក្យសម្គាល់កិរិយាហេតុ**</u>

ពាក្យកម្លាយ / ពាក្យឫស	១	២	៣	៤	៥	៦
	[ប៉-]និងកាឡាវូប	[ប៉-] ទម្រង់[ពស-]	[ប្រ-]	[រំម-]	[-អំម-/ -អ៊ំម-]	[ជំម-]
កិល				រំកិល		
កើត	បង្កើត					
ខាន				រំខាន		
ខំ	បង្ខំ					
គេច	បង្គេច					
គាប់	ផ្គាប់					
គ្រប់	បង្គ្រប់					
ឃ្លាត	បង់ឃ្លាត					
ច្រោះ	បញ្ច្រោះ					
ជ្រាប	បញ្ជ្រាប					
ងើយ	ភ្ងើយ					
ចាញ់	ផ្ចាញ់					
ចុក	បញ្ចុក					
ច្រើន					ចម្រើន	
ជាប់	ភ្ជាប់					
ជិះ	បញ្ជិះ					
ជ្រះ					ជម្រះ	
ឈឺ	បញ្ឈឺ					
ញាស់	ភ្ញាស់					
ដឹង	ប្តឹង					

ដើរ	បណ្ដើរ					
ដូរ	ប្ដូរ					
ត្រូវ					តម្រូវ	
ថយ	បន្ថយ					
ទន់	បន្ទន់					
ទឹម	ផ្ទឹម					
ធ្លាយ					ទម្លាយ	
ធ្លុះ					ទម្លុះ	
បាក់	បំបាក់					
ប៉ះ		ប៉ប៉ះ				
ផឹក	បំផឹក					
ពើង	បំពើង					
ភ័យ	បំភ័យ					
ភ្លេច	បំភ្លេច					
មូល			ប្រមូល			
យល់	ពន្យល់					
យួរ	ព្យួរ					
រសាយ					រំសាយ	
រាប	ប្រាប					
វក់	ពង្វក់					
លី	បន្លី					
លិច	ពន្លិច					
លេប				រំលេប		
លើស	ពន្លើស					
សាយ	ផ្សាយ					
ស៊ី	បន្ស៊ី					
ហាត់	បង្ហាត់					
ហួត				រំហួត		
ឡើង						ដំឡើង
អាប់	ផ្អាប់, បង្អាប់					

១.២- ពាក្យកម្លាយសម្គាល់លទ្ធផលឬភាព

ដើម្បីបង្កើតពាក្យកម្លាយសម្គាល់លទ្ធផលឬភាព គេប្រើ៖

១- ផ្នត់ដែក [-អម.ណ-/-អ៊ម.ន-], ឧទាហរណ៍ :

- កាត់ + [-អម.ណ-] > កំណាត់
- ចាស់ + [-អម.ណ-] > ចំណាស់
- ដឹង + [-អម.ណ-] > ដំណឹង
- បិទ + [-អម.ណ-] > បំណិទ
- អរ + [-អម.ណ-] > អំណរ
- គួរ + [-អ៊ម.ន-] > គំនួរ
- ទាក់ទង(ទាក់ + [-អ៊ម.ន-] > ទំនាក់ និង ទង + [-អ៊ម.ន-] > ទំនង) :
  ទំនាក់ + ទំនង > ទំនាក់ទំនង
- ពិត + [-អ៊ម.ន-] > ពំនិត ...។

២- ផ្នត់ដែក [-ប-][២៤] ប្រើជាមួយព្យញ្ជនៈ យ រ ល, ឧទាហរណ៍ :

- លាស់ + [-ប-] > ល្បាស់
- លេង + [-ប-] > ល្បេង > ល្បែង
- យល់ + [-ប-] > យ្បល់ > យោបល់
- យំ + [-ប-] > យ្បំ > យោបំ
- រក + [-ប-] > ប្រក > របក
- រៀប + [-ប-] > ប្រៀប > របៀប
- រាំ + [-ប-] > ប្រាំ > របាំ ...។

---

[២៤] តាមលោកគ្រូ សូ មុយឃៀង ផ្នត់ដែក [-ប-] មានកាឡូរូបពីរ គឺ [-អ៊.ប-] សម្រាប់ប្រើជាមួយពាក្យដើមកើតពីព្យញ្ជនៈ *រ* និង កាឡូរូប[-អោ.ប-] សម្រាប់ប្រើជាមួយពាក្យឫសកើតចេញពីព្យញ្ជនៈ *យ* ។
ចំពោះប្រធាននៃគណៈកម្មការភាសាវិទ្យានិងលោកគ្រូ នៅ ស៊ុន ពាក្យកម្លាយ យល់ > យ្បល់ > យោបល់ និង ពាក្យកម្លាយ រៀប > ប្រៀប > របៀប វាគ្រាន់តែជាការសម្រួលសូរ/បម្រែសូរ មិនខុសគ្នាអ្វីពីពាក្យកម្លាយ គួរ + [-អ៊ម.ន-] > [គអ៊មនួរ] (គម់នួរ) > [គុមនួរ] (សរសេរ : [គំនួរ]) ដែលមានបម្រែបម្រួលសូរតាមការវិវត្តនោះឡើយ។

៣- ផ្នត់ដែក[-អម-/-អឹម-] និង កាឡូរូប ដូចជា [-អង-/-អឹង-] ... មានការប្រើប្រាស់ ដូចតទៅ៖

៣.១- ផ្នត់ដែក [-អម-/-អឹម-]

៣.១.១- ប្រើជាមួយពាក្យឫសកើតចេញពីសញ្ញាព្យញ្ជនៈទោលដែលកត់សូរផ្សំ(ខ = ក + ហ > ក្ហ, ឆ = ច + ហ > ច្ហ, ឈ = ជ + ហ > ជ្ហ, ឃ = គ + ហ > គ្ហ, ...), ឧទាហរណ៍ :

- ខឹង + [-អម-] > កំហឹង
- ឆេះ + [-អម-] > ចំហេះ
- ឈាន + [-អឹម-] > ជំហាន
- ឈឺ + [-អឹម-] > ជំហឺ > ជំងឺ[២៥]
- (រក)ឃើញ + [-អឹម-] > (របក)គំហើញ ...។

៣.១.២- ប្រើជាមួយពាក្យឫសកើតចេញពីកន្សោមព្យញ្ជនៈ, ឧទាហរណ៍ :

- ក្រ + [-អម-] > កម្រ
- គ្រេច + [-អឹម-] > គម្រេច
- ឆ្ងាយ + [-អម-] > ចម្ងាយ
- ត្រា + [-អម-] > តម្រា
- ធ្លាប់ + [-អឹម-] > ទម្លាប់
- ប្រាម + [-អម-] > បម្រាម
- ស្ដើង + [-អម-] > សម្ដើងឬសំដើង
- ល្អ + [-អឹម-] > លម្អឬលំអ
- ល្ហ + [-អឹម-] > លម្ហឬលំហ ...។

---

[២៥] ពាក្យ ជំងឺ < ជំហឺ : ជាលទ្ធផលនៃបម្រែបម្រួលសូរ។

៣.២- ផ្នត់ជែក[-អង-/-អ៊ង-], [-អណ-/-អ៊ន-] ... , ឧទាហរណ៍ :

- ធ្វើ + [-អ៊ង-] > ទង្វើ
- ថ្វាយ + [-អង-] > តង្វាយ
- ព្រោះ + [-អ៊ង-] > ពង្រោះ
- ប្ដឹង + [-អណ-] > បណ្ដឹង
- ស្ដាប់ + [-អណ-] > សណ្ដាប់
- ផ្ដាំ + [-អណ-] > បណ្ដាំ
- ភ្លឺ + [-អ៊ន-] > ពន្លឺ
- ភ្លូក + [-អ៊ន-] > ពន្លូក ...។

៤- ផ្នត់ជែក [-ន-], ឧទាហរណ៍ :

- ធូត + [-ន-] > ធ្នូត
- ដើរ + [-ន-] > ថ្នើរ
- បួស + [-ន-] > ផ្នួស
- ពែន + [-ន-] > ភ្នែន ...។

៥- ផ្នត់ដើម [លម-] ប្រើជាមួយពាក្យឫសកើតចេញពីព្យញ្ជនៈនាសិកជៈនិងព្យញ្ជនៈ ហ, ឧទាហរណ៍ :

- [លម-] + ញ័រ > លំញ័រ
- [លម-] + នាច > លំនាច
- [លម-] + នឹង > លំនឹង
- [លម-] + នាំ > លំនាំ
- [លម-] + ហាត់ > លំហាត់ ...។

៦- ផ្នត់ដើម [អម-], ឧទាហរណ៍ :

- [អម-] + បុក > អំបុក
- [អម-] + វែក > អំវែក ...។

តារាងសរុប បង្ហាញការបង្កើតពាក្យសម្គាល់លទ្ធផលឬភាព

ពាក្យកម្លាយ / ពាក្យឫស	១	២	៣	៤	៥	៦
	[-អំ.ណ-/-អុំ.ន-]	[-ប-]	[-អំ-/-អុំ-] និង កាឡាវូប	[-ន-]	[លំ-]	[អំ-]
កាត់	កំណាត់					
គួរ	គំនួរ					
ចាស់	ចំណាស់					
ជិះ	ជំនិះ					
តាង	តំណាង					
ទាប	ទំនាប					
ទាក់ទង	ទំនាក់ទំនង					
បិទ	បំណិទ					
ពិត	ពំនិត					
ស្ងក	សំណួក					
អរ	អំណរ					
លាស់		ល្បាស់				
លេង		ល្បែង				
យល់		យោបល់				
យំ		យោបំ				
រៀប		របៀប				
រាំ		របាំ				
ខឹង			កំហឹង			
ឆេះ			ចំហេះ			
ឈាន			ជំហាន			
(រក)ឃើញ			(របក)គំហើញ			
ធាត់			ទំហាត់			
ក្រុ			កម្រុ			
គ្រេច			គម្រេច			
ឆ្ងាយ			ចម្ងាយ			
ត្រា			តម្រា			
ធ្លាប់			ទម្លាប់			

ប្រាម			បម្រាម			
ស្ទើង			សម្ទើង			
ល្អ			លម្អឬលំអ			
ល្ហ			លម្ហឬលំហ			
ផ្ញើ			ទង្ញើ			
ថ្វាយ			តង្វាយ			
គ្រោះ			ពង្រោះ			
ប្ដឹង			បណ្ដឹង			
ស្ដាប់			សណ្ដាប់			
ផ្ដាំ			បណ្ដាំ			
ភ្លឺ			ពន្លឺ			
ភ្លូក			ពន្លូក			
ឆ្ងូត				ឆ្នូត		
ជើរ				ថ្នើរ		
បួស				ផ្នួស		
ពែន				ភ្នែន		
ញ័រ					លំញ័រ	
នាច					លំនាច	
នឹង					លំនឹង	
នាំ					លំនាំ	
ហាត់					លំហាត់	
បុក						អំបុក
វែក						អំវែក

១.៣- ពាក្យកម្លាយសម្គាល់ឧបករណ៍

១.៣.១- ពាក្យកម្លាយសម្គាល់ឧបករណ៍ដែលកើតពីព្យញ្ជនៈទោល

ផ្នត់ដែលចូលរួមក្នុងការបង្កើតពាក្យកម្លាយសម្គាល់ឧបករណ៍ដែលកើតពីព្យញ្ជនៈទោល មាន៖

(១)- ផ្នត់ដែក[-ន-]និងកាឡារូប, ឧទាហរណ៍ :

- កោស + [-ន-] > ខ្នោស
- ចុក + [-ន-] > ឆ្នុក
- ចាំ + [-ន-] > ឆ្នាំ[២៦]
- ដាក់ + [-ន-] > ថ្នាក់
- ដោល + [-ន-] > ថ្នោល
- គាប + [-ន-] > ឃ្នាប
- ជាន់ + [-ន-] > ឈ្នាន់
- ទឹម + [-ន-] > ធ្នឹម
- រាស់ + [-អ៊.ន-] > រនាស់ ...។

<u>កំណត់សម្គាល់</u> : ពាក្យសម្គាល់ឧបករណ៍ខ្លះដែលកើតចេញពីផ្នត់ដែក [-ន-] ត្រូវបានគេសម្រួលអំណានដោយបន្ថែមអាគម [រ][២៧] ដូចជា ដោត + [-ន-] > ត្នោត > ត្រណោត, ជង់ + [-ន-] > ជ្នង់ > ជ្រនង់[២៨], ទំ + [-ន-] > ទ្នំ > ទ្រនំ, ...។

<u>សង្កេត</u> : ពាក្យ ទ្រនួល នឹង ត្រណម មិនសម្គាល់ឧបករណ៍ទេ។

---

[២៦] តាមលោកគ្រូ ឡុង សៀម ដែលជាអ្នកជំនាញខាងខ្មែរបុរាណ ដែលបានតាមដានពាក្យ«ឆ្នាំ»នេះ តាំងពីកំណើតមក ពាក្យនេះមានន័យថា«ឧបករណ៍សម្រាប់ចងចាំ»។

[២៧] ធាតុ /-រ-/ ដែលមានក្នុងពាក្យ ជ្រនង់, ត្រណោត, ទ្រនំ, ... មិនមែនជាកាឡារូបចេញពីផ្នត់ណាមួយទេ តែជាសូរសម្រាប់សម្រួលអំណានតែប៉ុណ្ណោះ។ ជាតុបែបនេះមានក្នុងភាសាជាច្រើនក្នុងលោក ហើយ ក្នុងភាសាបាលី គេហៅថា *អាគម* ដែលត្រូវនឹងភាសាបារាំង épenthèse (ឧ. ចតុ + អង្គ > ចតុអង្គ > ចតុរង្គ)៖ យើងសុំប្រើពាក្យសព្ទ *អាគម* នេះ សម្រាប់សៀវភៅវេយ្យាករណ៍នេះផងដែរ។

[២៨] ជ្រនង់មានន័យពីរ គឺ ១ : ឧបករណ៍; ២ : សាច់ដែលគេដោតជង់។

(២)- ផ្នត់ជែក [-អម.ណ-]/[-អិម.ន-] , ឧទាហរណ៍ :

- ចង + [-អម.ណ-] > ចំណង
- ជិះ + [-អិម.ន-] > ជំនិះ ...។

(៣)- ផ្នត់ដើម [រ-], ឧទាហរណ៍ :

- [រ-] + បុក > របុក
- [រ-] + បាំង > របាំង ... ។

(៤) - ផ្នត់ដើម [អម-/អិម-]និងកាឡារូប, ឧទាហរណ៍ :

- [អម-] + បោស > អម្បោស/អំបោស ...។
- [អង-] + រុត > អង្រុត
- [អង-] + រូស > អង្រូស
- [អញ-] + ជុល > អញ្ជុល
- [អន-] + ទាក់ > អន្ទាក់
- [អន-] + លីង > អន្លីង ... ។

(៥)- ផ្នត់ដើម [រម-]និងកាឡារូប, ឧទាហរណ៍ :

- [រម-] + វាត់ > រំវាត់ > រំពាត់
- [រង-] + វាល់ > រង្វាល់
- [រង-] + វាស់ > រង្វាស់ ... ។

១.៣.២- ពាក្យកម្លាយសម្គាល់ឧបករណ៍ដែលកើតពីកន្សោមព្យញ្ជនៈ(ព្យញ្ជនៈផ្សំ)

ផ្នត់ដែលចូលរួមក្នុងការបង្កើតពាក្យកម្លាយសម្គាល់ឧបករណ៍ដែលកើតពីកន្សោមព្យញ្ជនៈ មាន៖

ផ្នត់ជែក [-អម-/-អិម-]និងកាឡារូប, ឧទាហរណ៍ :

- ច្រូង + [-អម-] > ចម្រូង
- ទ្រ + [-អិម-] > ទម្រ

- ក្លាស់ + [-អន-] > កន្លាស់

- ស្ទះ + [-អន-] > សន្ទះ

- ស្លង់ + [-អន-] > សន្លង់

- ថ្លឹង + [-អ៊ន-] > ទន្លឹង

- ទ្រាប់ + [-អ៊.ន-] > ទ្រនាប់

- ទ្រ + [-អ៊.ន-] > ទ្រ-ន(ទ្វីប) ...។

តារាងសរុប បង្ហាញការបង្កើតពាក្យសម្គាល់ឧបករណ៍

ពាក្យកម្លាយ / ពាក្យឫស	១	២	៣	៤	៥	៦
	[-ន-] និង កាឡាវូប, [-ន-]ផ្សំនឹង អាគម [រ]	[-អម.ណ-]	[រ-]	[អម-/អ៊ម-] និងកាឡាវូប	[រម-]	[-អម-/-អ៊ម-] និង កាឡាវូប
កោស	ខ្នោស					
បុក	ផ្នុក					
ចាំ	ឆ្នាំ					
ដាក់	ថ្នាក់					
ដោល	ថ្នោល					
គាប	ឃ្នាប					
ជាន់	ឈ្នាន់					
ទឹម	ថ្នឹម					
រាស់	រនាស់					
ដោត	ត្រណោត					
ជង់	ជ្រនង់					
ទំ	ថ្នំ >ទ្រនំ					
បង		បំណាង				
បុក			របុក			
បាំង			របាំង			

បោស				អម្បោសឬ អំបោស		
រុត				អង្រុត		
រូស				អង្រូស		
ជុល				អញ្ចុល		
ទាក់				អន្ទាក់		
លីង				អន្លីង		
វាត់					រំពាត់	
វាល់					រង្វាល់	
វាស់					រង្វាស់	
ច្រូង						ចម្រូង
ទ្រ						ទម្រ
ក្លាស់						កន្លាស់
ស្ទះ						សន្ទះ
ស្លង់						សន្លង់
ថ្លឹង						ទន្លឹង
ទ្រាប់						ទ្រនាប់
ទ្រ						ទ្រ-ន

១.៤- ពាក្យកម្លាយសម្គាល់នាមភ្នាក់ងារឬនាមការក៍

ដើម្បីបង្កើតពាក្យកម្លាយសម្គាល់នាមភ្នាក់ងារឬនាមការក៍ គេប្រើះ

(១)- **ផ្នត់ដែក [-ម-], ឧទាហរណ៍** :

- កាន់ + [-ម-] > ខ្មាន់
- ចាំ + [-ម-] > ឆ្មាំ
- ជួញ + [-ម-] > ឈ្មួញ
- ដើរ + [-ម-] > ថ្មើរ
- សូន + [-ម-] > ស្មូន
- ទាក់ + [-រ.ម-] > ទ្មាក់ > ទ្រមាក់
- បង់ + [-រ.ម-] > ប្មង់ > ប្រមង់

- បាញ់ + [-រ.ម-] > ប្មាញ់ > ប្រមាញ់
- ផឹក + [-រ.ម-] > ប្មឹក > ប្រមឹក ...។

<u>សង្កេត</u> : ការច្រឡំគ្នារវាងផ្នត់ជែក [-ន-] និង ផ្នត់ជែក [-ម-] បាននាំឱ្យ៖

- ពាក្យ "ឃ្មោះ" បែរជាសម្គាល់ឧបករណ៍ទៅវិញ(គួរតែសម្គាល់ភ្នាក់ងារ)
- ពាក្យ "ឈ្នួល" បែរជាសម្គាល់ភ្នាក់ងារទៅវិញ(គួរតែសម្គាល់ឧបករណ៍)។

(២)- ផ្នត់ជែក [-ន-], ឧ. ជួល + [-ន-] > ឈ្នួល ...។

(៣)- ផ្នត់ដើម [ត-], ឧ. [ត-] + ឡើង > ឋ្លើង[២៩] ...។

<u>សង្កេត</u> : ពាក្យកម្លាយសម្គាល់ភ្នាក់ងារកើតដោយផ្នត់ដើម [ត-] មានតែពាក្យ ថ្លើង នេះទេ។

<u>**តារាងសរុប បង្ហាញការបង្កើតពាក្យសម្គាល់នាមភ្នាក់ងារឬនាមការក៍**</u>

ពាក្យកម្លាយ / ពាក្យឫស	[-ម-]	[-ន-]	[ត-]
កាន់	ខ្មាន់		
ចាំ	ឆ្មាំ		
ជួញ	ឈ្មួញ		
ដើរ	ថ្មើរ		
សួន	ស្មួន		
ទាក់	ទ្មាក់ > ទ្រមាក់		
បង់	ប្មង់ > ប្រមង់		
បាញ់	ប្មាញ់ > ប្រមាញ់		
ផឹក	ប្មឹក > ប្រមឹក		
ជួល		ឈ្នួល	
ឡើង			ថ្លើង

[២៩] តាមវចនានុក្រមខ្មែរ ពាក្យនេះមានន័យថា «អ្នកដែលឡើងចាង, ដែលព្រហើន, មហាត»។

សរុបនិទ្ទេស : យើងអាចសន្និដ្ឋានថា ផ្នត់ដែកសម្រាប់បង្កើតពាក្យកម្លាយសម្គាល់នាមឆ្នាក់ងារឬនាមការក៏ គឺផ្នត់ដែក [-ម-] ហើយ ក្នុងករណីខ្លះ គេបន្ថែមអាគមរៀផង(លើកលែងតែក្នុងពាក្យ "ឈ្មួល"និងក្នុងពាក្យ "ផ្ទើង")។

១.៥- ពាក្យកម្លាយសម្គាល់ស្វ័យកម្ម[៣០]

ដើម្បីបង្កើតពាក្យកម្លាយសម្គាល់កិរិយាស្វ័យកម្ម គេប្រើផ្នត់ដើម [រ-], ឧទាហរណ៍ :

- [រ-] + ងាប់ > រងាប់
- [រ-] + ជក > រជក
- [រ-] + ដោះ > រដោះ
- [រ-] + បូត > របូត
- [រ-] + បើក > របើក
- [រ-] + លត់ > រលត់
- [រ-] + ហូត > រហូត
- [រ-] + ហែក > រហែក ...។

<u>**តារាងសរុប បង្ហាញការបង្កើតពាក្យសម្គាល់កិរិយាស្វ័យកម្ម**</u>

ពាក្យកម្លាយ / ពាក្យឫស	[រ-]
ងាប់	រងាប់

[៣០] ស្វ័យកម្មជាពាក្យសម្រាប់សម្គាល់ស្ថានភាពឯកឯង ឬ ការធ្វើអំពើដោយខ្លួនឯង ការរងអំពើខ្លួនឯង។

ដក	រដក
ដោះ	រដោះ
បូត	របូត
បើក	របើក
លត់	រលត់
ហូត	រហូត

១.៦- ពាក្យកម្លាយសម្គាល់ន័យទ្រគោះ

ដើម្បីបង្កើតពាក្យកម្លាយសម្គាល់ន័យទ្រគោះ គេប្រើផ្នត់ដើម [ក-]និងកាឡូរូប,ឧទាហរណ៍ :

- [ក់ញ-] + ចាស់ > កញ្ចាស់
- [ក់ញ-] + ឆែប > កញ្ឆែប
- [ក់ន-] + តឿ > កន្តឿ
- [ក់ន-] + ទ្រួក > កន្ទ្រួក
- [ក់ន-] + ធាត់ > កន្ធាត់
- [ក់ម-] + បាក់ > កំបាក់
- [ក់ម-] + បែក > កំបែក ...។

១.៧- ពាក្យកម្លាយសម្គាល់ទង្វើផ្ទួន

ដើម្បីបង្កើតពាក្យកម្លាយសម្គាល់ទង្វើផ្ទួន ជាទូទៅ គេធ្វើទ្វេនីយកម្មទៅលើសញ្ញាព្យញ្ជនៈទី១នៃពាក្យឫស[៣១] (ពាក្យដែលជាប្រភពនៃពាក្យកម្លាយ) ដោយរក្សាទុកសូរអានដែលសញ្ញា

---

[៣១] ចំពោះបណ្ឌិត ច័ន្ទ សំណព្វ ករណីនេះមិនមែនជាការធ្វើទ្វេនីយកម្មទៅលើព្យញ្ជនៈទី១នៃពាក្យឫសទេ គឺជាការកម្លាយពាក្យឫសដោយផ្នត់ទម្រង់[ពស-] ក្នុងបរិបទសូរនៃពាក្យឫសមួយកំណត់ច្បាស់លាស់។

ព្យញ្ជនៈនោះមានក្នុងអក្ខរក្រមខ្មែរ ហើយ ក្នុងករណីកន្សោមព្យញ្ជនៈ គេធ្វើទ្វេនីយកម្មតែទៅ លើសញ្ញាព្យញ្ជនៈទី១ទេ ឬ ក្នុងករណីខ្លះទៀតក៏មានការសម្រួលសូរអានផង ...។

១.៧.១- ករណីទូទៅ, ឧទាហរណ៍ :

- កាយ > កកាយ
- ងក់ > ងងក់
- ចឹក > ចចឹក
- ជីក > ជជីក
- ញាក់ > ញញាក់
- តូង > តតូង
- ទើម > ទទើម
- បក់ > បបក់
- ប៉ាច់ > ប៉បាច់
- ពូន > ពពូន
- មើក > មមើក
- សិត > សសិត ...។

១.៧.២- ករណីពិសេស, ឧទាហរណ៍ :

- ក្អាកក្អាយ > កក្អាកកក្អាយ
- ភ្លឹបភ្លែត > ពភ្លឹបពភ្លែត
- ខ្ទេសខ្ទាស > កខ្ទេសកខ្ទាស ...។

<u>សង្កេត</u> : មានពាក្យមួយចំនួនដែលសម្គាល់ទង្វើផ្ទួនដែរ តែមិនកើតចេញពីពាក្យឫសណាមួយទេ ដូចជា៖ ដដែល/ដដែលៗ, ឥឡូវ/ឥឡូវៗ, ...។

<u>តារាងសរុប បង្ហាញការបង្កើតពាក្យសម្គាល់ទង្វើផ្ទួន</u>

ពាក្យកម្លាយ / ពាក្យឫស	ទ្វេនីយកម្មក្នុងករណីទូទៅ	ទ្វេនីយកម្មក្នុងករណីពិសេស
កាយ	កកាយ	

ងក់	ងងក់	
ចឹក	ចចឹក	
ជីក	ជជីក	
ញាក់	ញញាក់	
ទើម	ទទើម	
បក់	បបក់	
ប៉ាច់	ប៉ប៉ាច់	
ពូន	ពពូន	
មើក	មមើក	
ក្អាកក្អាយ		កក្អាកកក្អាយ
ក្លឹបក្លែត		ពក្លឹបពក្លែត
ខ្វេសខ្វាស		កខ្វេសកខ្វាស

២- វិធីស្មើរកម្លាយនិងវិធីស្មើរបន្សំ

២.១- វិធីស្មើរកម្លាយ

វិធីស្មើរកម្លាយកើតចេញពីធាតុបន្ថែមចុង ដែលឥតមានអត្ថិភាពជាពាក្យឯករាជ្យនៅក្នុងភាសាខ្មែរទេ ដូចជា -ឧបនីយកម្ម/-នីយកម្ម, -ករ, -វិទូ, -វិទ្យា, -សាស្ត្រ, ...។ ពាក្យក្រុមនេះ មិនត្រូវបានគេចាត់ទុកជាពាក្យកម្លាយទេ ពីព្រោះអ្នកភាសាវិទ្យាខ្មែរមួយចំនួនមិនទទួលស្គាល់ថាធាតុបន្ថែមចុងខាងលើជាផ្នត់ចុង(ឬបច្ឆិមបទ)ទេ។

២.១.១- ធាតុបន្ថែមចុង -ឧបនីយកម្ម/-នីយកម្ម សម្គាល់«ការធ្វើឱ្យទៅជា ការធ្វើឱ្យមានលក្ខណៈជា ...», ឧទាហរណ៍ :

- ជាតិ + -ឧបនីយកម្ម > ជាតូបនីយកម្ម
- នគរ + -ឧបនីយកម្ម > នគរូបនីយកម្ម

- ឯកភាព + -ឧបនីយកម្ម > ឯកភាវូបនីយកម្ម[៣២]	- ឯកជន + -នីយកម្ម >
- ខ្មែរ + -នីយកម្ម > ខ្មែរនីយកម្ម	ឯកជននីយកម្ម ...។

២.១.២- ធាតុបន្ថែមចុង -ករ សម្គាល់ "ភ្នាក់ងារ", ឧទាហរណ៍ :

- កសិ + -ករ > កសិករ	- សិល្បៈ + -ករ > សិល្បករ
- កីឡា + -ករ > កីឡាករ	- កម្ម + -ករ > កម្មករ
- ពល + -ករ > ពលករ	- ពាណិជ្ជ + -ករ > ពាណិជ្ជករ
- ពិធី + -ករ > ពិធីករ	- តន្ត្រី + -ករ > តន្ត្រីករ ...។

២.១.៣- ធាតុបន្ថែមចុង -វិទូ សម្គាល់«អ្នកប្រាជ្ញ», ឧទាហរណ៍ :

- ភាសា + -វិទូ > ភាសាវិទូ	- គណិត + -វិទូ > គណិតវិទូ
- ប្រវត្តិ + -វិទូ > ប្រវត្តិវិទូ	- ទស្សនៈ + -វិទូ > ទស្សនវិទូ ...។

២.១.៤- ធាតុបន្ថែមចុងសម្គាល់«មុខវិជ្ជា»

(១)- ធាតុបន្ថែមចុង -វិទ្យា, ឧទាហរណ៍ :

- ភាសា + -វិទ្យា > ភាសាវិទ្យា	- គណិត + -វិទ្យា > គណិតវិទ្យា
- ប្រវត្តិ + -វិទ្យា > ប្រវត្តិវិទ្យា	- គីមី + -វិទ្យា > គីមីវិទ្យា ...។

(២)- ធាតុបន្ថែមចុង -សាស្ត្រ, ឧទាហរណ៍ :

- វិទ្យា + -សាស្ត្រ > វិទ្យាសាស្ត្រ	- វេជ្ជ + -សាស្ត្រ > វេជ្ជសាស្ត្រ ...។

---

[៣២] «-ភាវូបនីយកម្ម» មិនមែនជាធាតុបន្ថែមចុងទេ គឺជាលទ្ធផលនៃការគួបផ្សំរវាងព្យាង្គ«ភាព» ខាងចុងនៃពាក្យ *ឯកភាព* ជាមួយនឹង «-ឧបនីយកម្ម» ដូចមានឧទាហរណ៍ខាងលើស្រាប់។ ម្យ៉ាងទៀត កាលពីថ្ងៃពុធ ទី២១ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០០៨ គណៈកម្មាធិការជាតិភាសាខ្មែរ(គ.ជ.ភ.ខ.) បានសម្រេចឱ្យប្រើត្រឹមតែធាតុ «-ឧបនីយកម្ម/-នីយកម្ម» ប៉ុណ្ណោះ។

២.២- វិធីស្ទើរបន្សំ

វិធីស្ទើរបន្សំជាវិធីដែលគេប្រើជាមួយធាតុបន្ថែមដើម[៣៣] ដែលមាន *ការ, សេចក្ដី, អ្នក, មេ,* ...។ វិធីស្ទើរបន្សំនៅចន្លោះពាក្យកម្លាយនិងពាក្យបន្សំ ដូចវិធីស្ទើរកម្លាយដែរ។

ធាតុដែលគេប្រើសម្រាប់បង្កើតពាក្យនៅចំណុចនេះ មិនឆ្លើយទៅនឹងនិយមន័យនៃផ្នត់ទេ ពីព្រោះធាតុទាំងនេះមានអត្ថិភាពជាពាក្យឯករាជ្យក្នុងភាសាខ្មែរ ប៉ុន្តែពាក្យដែលកើតដោយធាតុទាំងនេះ ក៏មិនមែនជាពាក្យបន្សំធម្មតាដែរ ពីព្រោះធាតុនីមួយៗក្នុងក្រុមនេះអាចប្រើបានជាមួយពាក្យជាច្រើនសន្ធឹកសន្ធាប់។ បើយើងពិនិត្យធាតុ *ការ-* យើងនឹងឃើញថា គេអាចផ្គុំធាតុនេះនៅខាងឆ្វេងជាប់នឹងកិរិយាសព្ទដែលមានទាំងប៉ុន្មានក្នុងភាសាខ្មែរ ហើយ ពាក្យដែលកើតឡើងពីការផ្គុំនេះមានប្រភេទជានាម ប្លែកពីពាក្យឫសដែលជាកិរិយាសព្ទ ថ្វីបើពាក្យស្ទើរបន្សំខ្លះទៀត មានប្រភេទពាក្យដូចពាក្យឫសដែរ ដូចជា *មេទ័ព, អ្នកស្រែ* ដែលមានទម្រង់ដូចពាក្យបន្សំ *ទេះភ្លើង, ដីស* ជាដើម។

២.២.១- ធាតុបន្ថែមដើម *ការ-, សេចក្ដី-*

តាមភាពសមហេតុផល គេត្រូវប្រើ *ការ-* ជាមួយកិរិយាសព្ទ, *សេចក្ដី-* ជាមួយគុណនាម ពីព្រោះនាមស្ទើរបន្សំកើតចេញពីកិរិយាសព្ទសម្គាល់អំពើ រីឯនាមស្ទើរបន្សំកើតចេញពីគុណនាមសម្គាល់លក្ខណៈ/ភាព ប៉ុន្តែការចែកមុខងារគ្នាដាច់ណាត់បែបនេះ មិនត្រូវបានអ្នកប្រើប្រាស់ភាសា គោរពជាទូទៅទេ។ ជួនកាល គេប្រើ *សេចក្ដី-* ជាមួយកិរិយាសព្ទ ដូច *សេចក្ដីអត្ថាធិប្បាយ, សេចក្ដីសន្និដ្ឋាន, សេចក្ដីរៀបរាប់* ជាដើម ពីព្រោះគេចង់សំដៅទៅលើលទ្ធផលដែលចេញជាសក្ដិកម្ម ក្រោយពីអត្ថាធិប្បាយ/សន្និដ្ឋាន/រៀបរាប់, ... ត្រូវបានធ្វើរួចហើយ។

---

[៣៣] ចំពោះឈ្មោះនៃធាតុជំពូកនេះ អ្នកខ្លះហៅថា «ឧបអត្ថសបទ» ដែលមានន័យថា «ស្ទើរតែជា/សឹងតែជាអត្ថសបទ (ស្ទើរតែជា/សឹងតែជាផ្នត់)» និង អ្នកខ្លះទៀតហៅថា «អឌ្ឍអត្ថសបទ» ដែលមានន័យថា «ពាក់កណ្ដាលអត្ថសបទ (ពាក់កណ្ដាលផ្នត់)»។

ដោយវិធីផ្គុំ *ការ-* និង *សេចក្ដី-* ទៅនឹងពាក្យឫស ឥតមានលក្ខណៈស្មុគស្មាញអ្វីទេនោះ យើងមិនផ្ដល់ឧទាហរណ៍អ្វីទេ សម្រាប់វិធីប្រើ *ការ-* និង *សេចក្ដី-*នេះ។

២.២.២- ធាតុបន្ថែមដើម *អ្នក-*

អ្នក- អាចប្រើបានជាមួយប្រភេទពាក្យសំខាន់ទាំងបី គឺ កិរិយាសព្ទ, នាម និង គុណនាម, ឧទាហរណ៍ :

(១)- ជាមួយកិរិយាសព្ទ

- អ្នកដេក	- អ្នកដាំដំណាំ
- អ្នកដើរ	- អ្នកធ្វើស្រែ
- អ្នកសើរើ	- អ្នកជីកដី ...។

(២)- ជាមួយនាម

- អ្នកស្រែ	- អ្នកដំណើរ
- អ្នកចម្ការ	- អ្នកចម្រៀង
- អ្នកក្រុង	- អ្នកជំងឺ
- អ្នកស្រុក	- អ្នករបាំ
- អ្នកភូមិ	- អ្នកជំនាញ ...។
- អ្នកភ្នំពេញ	

<u>សង្កេត</u> :

(១)- ពាក្យកើតចេញពី *អ្នក-* + កិរិយាសព្ទ មានទម្រង់បែបជាឈ្មោះជាងជាមេពាក្យ ហើយ មានខ្លះប្រើជាប់ជាមួយ *កម្ម* ទៀតផង ដូច អ្នកជីកដី, អ្នកធ្វើស្រែ, អ្នកជួញគ្រឿងញៀន ជាដើម។

(២)- បើយើងទាញពាក្យកម្លាយចេញពីកិរិយាសព្ទឬពីគុណនាមឱ្យទៅជានាមសិន សឹមផ្គុំជាមួយ *អ្នក-* យើងបានពាក្យស្ទើរបន្សំ ដូច *អ្នកដំណើរ, អ្នកចម្រៀង, អ្នកជំនួញ* ជាដើម។

ពាក្យទាំងនេះមានទម្រង់ជាពាក្យស្ទើរបន្សំ ជាងពាក្យ *អ្នកដើរ, អ្នកច្រៀង, អ្នកជួញគ្រឿងញៀន* ដែលមានទម្រង់ជាឈ្មោះច្រើនជាង។

(៣)- ជាមួយគុណនាម

- អ្នកធំ	- អ្នកតូចតាច
- អ្នកក្រ	- អ្នកខ្លាំងពូកែ
- អ្នកមាន	- អ្នកខ្លាំង
- អ្នកខ្សោយ	- អ្នកក្លាហាន
- អ្នកកំសាក	- អ្នកស្គម
- អ្នកឈឺ	- អ្នកជា ...។

២.២.៣- ជាតុបន្ថែមដើម *មេ-*, ឧទាហរណ៍ :

- មេឃុំ	- មេទ័ព
- មេភូមិ	- មេការ
- មេចោរ	- មេដៃ
- មេខ្លោង	- មេកង
- មេកាំបិត	- មេបញ្ជាការ
- មេក្រុម	- មេស្រុក ...។

<u>សង្កេត</u> : ចំពោះភាសាខ្មែរបច្ចុប្បន្ន ធាតុ *មេ* ក្នុង *មេគោ/មេក្របី* ... និង ធាតុ *មេ* ក្នុង *មេឃុំ/មេទ័ព* ... ជាសទិសសូរនឹងគ្នា : " មេគោ/មេក្របី" សម្គាល់ "គោ/ក្របីញី" រីឯ «មេឃុំ/មេទ័ព» សម្គាល់អ្នកដឹកនាំ : គឺក្នុងន័យទី២នេះហើយ ដែលធាតុ *មេ* អាចចាត់ទុកថាជា "ធាតុបន្ថែមដើម"។

៣- វិធីបន្សំ

វិធីដែលកើតពីការផ្គុំពាក្យឯករាជ្យនិងពាក្យឯករាជ្យ។ ជាទូទៅ ពាក្យដែលគេផ្គុំដើម្បីឱ្យបានជាពាក្យបន្សំ ជាពាក្យខ្មែរសុទ្ធឬពាក្យកម្ចីដែលបានចូលស៊ប់ក្នុងភាសាខ្មែរ។ ក្នុងពាក្យបន្សំមានពាក្យគោលនិងពាក្យរណប ដូចជាក្នុងពាក្យ *រទេះភ្លើង, រទេះ* ជាពាក្យគោល និង ពាក្យ *ភ្លើង* ជាពាក្យរណប។ ប៉ុន្តែពាក្យបន្សំមួយចំនួនឥតមានពាក្យគោលនិងពាក្យរណបទេ ដូច ជា *ឪពុកម្ដាយ, បងប្អូន, កូនចៅ, គោក្របី, ទប់ស្កាត់, រៀបរៀង, ជំជាត់, ...* ហើយ ពាក្យបន្សំ ខ្លះទៀត មានន័យប្លែកពីន័យនៃធាតុផ្សំនីមួយៗ ដូចជា *ជើងល្អ, ត្រចៀកស, ...*។

៣.១- ទម្រង់នៃនាមបន្សំ

៣.១.១- នាម + នាម

- ស្បែកជើង	- រទេះភ្លើងឬរថភ្លើង
- ចានដែក	- វត្ថុបំណាង
- ក្បាលរុយ	- កងទ័ព
- អាវភ្លៀង	- ប្រវត្តិរូប[៣៤]
- ផ្ទះបាយ	- បទបញ្ញត្តិ[៣៥] ...។

៣.១.២- នាម + គុណនាម

- ខ្លង់រាប	- ដីស
- ឈើទាល	- ថ្មស្អុយ
- ទឹកខ្មៅ	- ទោសឧក្រិដ្ឋ[៣៦] ...។

[៣៤] យើងជ្រើសរើសឧទាហរណ៍ដែលមានពាក្យខ្ចីពីភាសាបាលី-សំស្ក្រឹតជាធាតុផ្សំដោយចេតនា ដើម្បីបង្ហាញឱ្យឃើញថា ពាក្យខ្ចីពីភាសានេះអាចសម្របខ្លួនតាមទម្រង់ខ្មែរ-មននៃភាសាខ្មែរ គឺ "ពាក្យគោល + ពាក្យរណប"។

[៣៥] ក្នុងវចនានុក្រមរបស់ព្រះអង្គ សម្ដេចព្រះសង្ឃរាជ **ជួន ណាត** ប្រើពាក្យ *បទបញ្ញត្តិ* នេះជាកូនពាក្យ ដោយឥតមានសន្ធិព្យញ្ជនៈទេ(*សូមមើលមេពាក្យ អនុប្រការ*)៖ «*អនុប្រការ(...) ប្រការតូចៗ, ប្រការរង គឺប្រការតូចៗឬប្រការរងដែលរៀបរៀងតាមលំដាប់នៅក្នុងប្រការនីមួយៗនៃប្រកាស ឬ **បទបញ្ញត្តិ** ជាដើម ...*»។

[៣៦] នេះក៏ជាឧទាហរណ៍ជ្រើសរើសឡើង ដើម្បីបង្ហាញទម្រង់ខ្មែរ-មននៃធាតុផ្សំខ្ចីពីភាសាបាលី-សំស្ក្រឹត ដូចគ្នានឹងពាក្យ *ប្រវត្តិរូប* ដែរ។

៣.១.៣- នាម + សំខ្យាសព្ទ

- ចំណុចពីរ	- (ផ្កា)ម៉ោងដប់
- ជីដូនមួយ	- (ផ្កា)ម៉ោងប្រាំបី ...។

៣.១.៤- នាម + កិរិយាសព្ទ

- យន្តហោះ	- ឈើច្រត់
- ឈើគូស	- ចបកាប់
- ថ្នាំជក់	- កែវយឺត ...។

៣.១.៥- គុណនាម + នាម

- ទន់ជី	- ខ្មៅដៃ ...។

៣.១.៦- កិរិយាសព្ទ + នាម

- បាត់ដំបង	- បែកចាន ...។
- ចង្កុលខ្មោច	

៣.១.៧- កិរិយាសព្ទ + កិរិយាសព្ទ

- បង់បត់	- បាញ់វង ...។
- បង់បាញ់	

៣.១.៨- នាម + នាម + នាម

- ដំឡូងឈាមមាន់	- ចានពងក្រពើ[៣៧]
- កន្សែងពោះគោ	- ពស់វែកក្របី ...។

៣.១.៩- នាម + នាម + គុណនាម

---

[៣៧] ពាក្យដែលកើតពីដំណូចឬពីការប្រៀបធៀបភាគច្រើនជាពាក្យបន្សំ : ឧទាហរណ៍បីក្នុងចំណោមឧទាហរណ៍ទាំងបួននៃចំណុចនេះ ជាពាក្យបន្សំកើតពីពង្វេរន័យ។

- កញ្ជើបាយដាច[៣៨] | - ទាហានជើងក្រហម
- ទឹកត្នោតជូរ | - អាវបំពង់វែង ...។

៣.១.១០- នាម + កិរិយាសព្ទ + នាម

- ឈើចាក់ធ្មេញ | - ស្វាញាក់ចិញ្ចើម[៣៩]
- ចានគោះបារី | - ថ្ងៃបណ្ដើរកូន
- ថ្មសំលៀងកាំបិត ...។

៣.១.១១- នាម + នាម + សំខ្យាសព្ទ

- បងជីដូនមួយ | - ប្អូនជីដូនមួយ ...។

៣.១.១២- នាម + ធ្នាក់ + នាម

- កូនក្រៅខោ ...។

៣.១.១៣- នាម + គុណនាម + នាម + គុណនាម

- អាវងោដៃវែង ...។

៣.១.១៤- នាម + កិរិយាសព្ទ + នាម + កិរិយាសព្ទ

- កន្សែងបក់កន្សែងបោយ | - ប៉ែនពោយនំបញ្ចុក ...។
- ផ្កាវាំទឹកវាំ

៣.២- ទម្រង់នៃគុណនាមចន្សំ

៣.២.១- នាម + នាម

---

[៣៨] តាមវចនានុក្រមខ្មែរ ពាក្យ "កញ្ជើបាយដាច" គឺជាឈ្មោះរុក្ខជាតិមួយប្រភេទ ដើមមានបន្លាខ្លីៗ មានផ្លែក្លិនហាងបន្តិចៗ។

[៣៩] តាមវចនានុក្រមខ្មែរ ពាក្យ«ស្វាញាក់ចិញ្ចើម» គឺផ្លែកបន្ទោរមួយបែប ដែលចេញពន្លឺព្រិចៗ ព្រើតៗ រឿយៗ។

- ទទឹងថ្ងៃ | - បណ្ដោយថ្ងៃ ...។

៣.២.២- នាម + គុណនាម

- ជើងល្អ | - ត្រចៀកស ...។

៣.២.៣- នាម + កិរិយាសព្ទ

- គោលោត | - ស្វាយត្រាំ ...។

៣.២.៤- គុណនាម + គុណនាម

- កំសាកញី | - ធំធាត់ ...។
- ទៀងត្រង់ |

៣.២.៥- គុណនាម + នាម

- ខ្វាក់មាន់ | - រម្ជួលក្រពើ ...។
- បោរមុខ |

៣.២.៦- គុណនាម + កិរិយាសព្ទ

- រាក់ទាក់ | - រឹងរូស ...។

៣.២.៧- កិរិយាសព្ទ + នាម

- ចុះប្រេង | - (ជំងឺ)សង់ផ្ទះ ...។

៣.២.៨- កិរិយាសព្ទ + គុណនាម

- បាំងស្មើរ ...។

៣.២.៩- កិរិយាសព្ទ + កិរិយាសព្ទ

- ដុះដាល | - រារែក ...។

៣.៣- ទម្រង់នៃកិរិយាសព្ទចន្សំ

៣.៣.១- នាម + គុណនាម

- តានតឹង ...។

៣.៣.២- គុណនាម + នាម

- ចង្អៀតចិត្ត | - តូចចិត្ត ...។

៣.៣.៣- កិរិយាសព្ទ + កិរិយាសព្ទ

- ជិះជាន់ | - រកស៊ី
- ចុះចូល | - ដើរហើរ ...។

៣.៣.៤- កិរិយាសព្ទ + នាម

- ចាប់ចិត្ត | - ដេញថ្លៃ
- ទល់ផ្អក | - បាក់ទ័ព ...។

៣.៣.៥- កិរិយាសព្ទ + នាម + នាម

- ចងស្ពានមេត្រី | - បាក់ជំរបាយ
- ដោះទុក្ខសត្វ | - លើកទឹកចិត្ត ...។

៣.៣.៦- កិរិយាសព្ទ + នាម + កិរិយាសព្ទ + កិរិយាសព្ទ

- យកចិត្តទុកដាក់ ...។

៣.៤- ទម្រង់នៃគុណកិរិយាចនរុំ

៣.៤.១- កិរិយាសព្ទ + នាម + នាម

- គងអន្ទាក់ខ្លា ...។

៣.៥- ទម្រង់នៃធ្នាក់ចនរុំ

៣.៥.១- កិរិយាសព្ទ + សំខ្យាសព្ទ

- ជាមួយ ...។

៣.៥.២- ធ្នាក់ + នាម

- ដោយសារ ...។

៤- វិធីសមាស

វិធីបន្សំមួយបែបដែលមាន**<u>សម្ព័ន្ធផ្សេង</u>**គ្នាពីសម្ព័ន្ធនៃពាក្យបន្សំបែបខ្មែរ។

៤.១- ពាក្យសមាសដែលគ្មានប្រើសន្ធិសម្រាប់តភ្ជាប់

៤.១.១- ការផ្គុំពាក្យឯករាជ្យដែលចូលស៊ប់ក្នុងភាសាខ្មែរជាមួយនឹងពាក្យឯករាជ្យដែលបានចូលស៊ប់ក្នុងភាសាខ្មែរដូចគ្នា, ឧទាហរណ៍ :

- នាមបណ្ណ	- កាយពល
- វេជ្ជសភា	- សង្គមកិច្ច ...។

៤.១.២- ការផ្គុំធាតុដែលគ្មានអត្ថិភាពជាពាក្យឯករាជ្យជាមួយនឹងពាក្យឯករាជ្យដែលបានចូលស៊ប់ក្នុងភាសាខ្មែរ, ឧទាហរណ៍ :

- អត្តសញ្ញាណ	- ពហុព្យាង្គ
- ឥទ្ធិពល	- សមិទ្ធផល ...។

៤.១.៣- ការផ្គុំពាក្យឯករាជ្យដែលបានចូលស៊ប់ក្នុងភាសាខ្មែរជាមួយនឹងធាតុដែលគ្មានអត្ថិភាពជាពាក្យឯករាជ្យ, ឧទាហរណ៍ :

- សីលវន្ត	- អាជ្ញាធរ ...។

៤.១.៤- ការផ្គុំធាតុដែលគ្មានអត្ថិភាពជាពាក្យឯករាជ្យជាមួយនឹងធាតុដែលគ្មានអត្ថិភាពជាពាក្យឯករាជ្យដូចគ្នា, ឧទាហរណ៍ :

- អភិធម្ម	- ធម្មនុញ្ញ ...។

៤.២- ពាក្យសមាសដែលមានប្រើសន្ធិសម្រាប់តភ្ជាប់

៤.២.១- សន្ធិស្រៈ

(១) - អ + អ > អា, ឧទាហរណ៍ :

- ធន + អគារ > ធនាគារ | - វេជ្ជ[៤០] + អភិបាល > វេជ្ជាភិបាល ...។

(២) - អ + អា > អា, ឧទាហរណ៍ :

- សព្វ + អាវុធ > សព្វាវុធ | - រូប + អារម្មណ៍ > រូបារម្មណ៍ ...។

(៣) - អា + អ > អា, ឧទាហរណ៍ :

- សិក្សា + អធិការ > សិក្សាធិការ |- ប្រឹក្សា + អភិបាល > ប្រឹក្សាភិបាល ...។

(៤) - អា + អា > អា, ឧទាហរណ៍ :

- វិទ្យា + អាល័យ > វិទ្យាល័យ | - អាជ្ញា + អាយុកាល > អាជ្ញាយុកាល ...។

៤.២.២- សន្ធិព្យញ្ជនៈ, ឧទាហរណ៍ :

- អាហារ + ឋាន > អាហារដ្ឋាន | - វិញ្ញាណ + ខន្ធ > វិញ្ញាណក្ខន្ធ ...។

__**សម្គាល់**__ : *តាមទម្លាប់ ខ្មែរយើងសរសេរពាក្យដូចជា ចតុប្បាទ ចតុនាគី ចតុមុខ ... ឥតប្រើសន្ធិព្យញ្ជនៈទេ។ ចំពោះពាក្យ **បទបញ្ញត្តិ** សម្ដេចព្រះសង្ឃរាជ ជួន ណាត ក៏ឥតប្រើសន្ធិព្យញ្ជនៈដែរ សូមមើលពាក្យ **អនុប្រការ** ក្នុងវចនានុក្រមរបស់ព្រះអង្គ។*

៥- វិធីរូប-សទ្ទតា

វិធីរូប-សទ្ទតាជាវិធីបង្កើតពាក្យមួយបែបផ្អែកលើវាក្យសព្ទ «រូប-សទ្ទតា» ដែលជាបម្រែនៃវាក្យសព្ទបារាំង «morpho-phonologique»។ ទោះវាក្យសព្ទ «រូប-សទ្ទតា» ជាខ្មែរក្ដីឬវាក្យសព្ទ «morpho-phonologique» ជាបារាំងក្ដី វាជាបញ្ញត្តិដែលមានបច្ចេកភាពនិងអរូបីភាពខ្ពស់ ប៉ុន្តែដោយសារឧទាហរណ៍ខាងក្រោម វិធីនេះងាយយល់ទេ។

៥.១- ពាក្យកាត់

គេយកពាក្យពហុព្យាង្គណាមួយមកកាត់ឱ្យខ្លី ឱ្យទៅជាមេពាក្យថ្មី ដើម្បីស្រួលប្រើប្រាស់,

---

[៤០] ក្នុងការផ្គុំពាក្យទោលជាមួយពាក្យទោល ឱ្យទៅជាពាក្យសមាស ព្យញ្ជនៈប្រកបនៃពាក្យទី១ ត្រូវចាត់ទុកថា មានស្រៈ អ (អខ្លី) នៅជាប់ជាមួយ។

ឧទាហរណ៍ :

- ពាក្យកាត់ដើម : ពុក < (ឪ)ពុក ...។

- ពាក្យកាត់ចុង : ឪ < ឪ(ពុក) ...។

៥.២- ពាក្យកន្សោមកាត់

គេយកកន្សោមពាក្យណាមួយ មកកាត់ពាក្យចោលខ្លះ ឱ្យទៅជាមេពាក្យ,ឧ.សមត្ថកិច្ច < អាជ្ញាធរមានសមត្ថកិច្ច ...។

៥.៣- ពាក្យអក្សរកាត់ គេកាត់ពាក្យឬកន្សោមពាក្យដែលសម្គាល់ស្ថាប័នឬអង្គភាពណាមួយ ដោយទុកតែព្យញ្ជនៈដើមនៃពាក្យឬកន្សោមពាក្យនោះ ដើម្បីឱ្យបានជា «ពាក្យអក្សរកាត់», ឧទាហរណ៍ :

- គ.ជ.ប.[៤១] < គណៈកម្មាធិការជាតិរៀបចំការបោះឆ្នោត
- ក.ជ.ភ.ខ. < ក្រុមប្រឹក្សាជាតិភាសាខ្មែរ
- អ.ស.ប. < អង្គការសហប្រជាជាតិ
- ន.ប. < នគរបាល
- អ.ហ. < អាវុធហត្ថ ...។

៥.៤- ពាក្យកាត់កម្លាយ

គេយកពាក្យពហុព្យាង្គណាមួយមកកាត់មួយព្យាង្គចេញ ហើយ យកព្យាង្គដែលនៅសល់ទៅធ្វើកម្លាយ, ឧ. និយាយ > (និ)យាយ > យាយ + [-ប-] > យ្បាយ > យោបាយ[៤២] ...។

---

[៤១] តាមធម្មតា គេតាងដោយព្យញ្ជនៈឬស្រៈទី១នៃធាតុឬពាក្យណាដែលជានាម, គុណនាម, កិរិយាសព្ទ ហើយ គេត្រូវតាងធាតុឬពាក្យទាំងអស់ដែលមានក្នុងកន្សោមពាក្យ លើកលែងតែធ្នាក់និងឈ្នាប់។ ក្នុងកន្សោមពាក្យ «គណៈកម្មាធិការជាតិរៀបចំការបោះឆ្នោត» មានពាក្យ«រៀបចំ» ដែលឥតត្រូវបានគេតាងដោយព្យញ្ជនៈ«រ» ទេ។

[៤២] យកលំនាំតាម (សរ)សេរ + [-អម.ណ-] > សំណេរ។

៥.៥- ពាក្យកាត់ចូក

៥.៥.១- គេកាត់ព្យាង្គដើមឬព្យាង្គចុងនៃពាក្យណាមួយ ទុកពាក្យមួយទៀតឱ្យនៅដដែល រួចផ្គុំគ្នា, ឧទាហរណ៍ :

- កសិឧស្សាហកម្ម < កសិ(កម្ម) + ឧស្សាហកម្ម
- កសិដ្ឋាន < កសិ(កម្ម) + ឋាន ...។

៥.៥.២- គេកាត់ព្យាង្គចុងនៃពាក្យណាមួយនិងកាត់ព្យាង្គដើមនៃពាក្យណាមួយរួចផ្គុំគ្នា,

ឧ. ការិយាធិបតេយ្យ < ការិយា(ល័យ) + (អ)ធិបតេយ្យ ...។

II- ប្រភេទពាក្យ

១- នាម

១.១- និយមន័យ

នាមគឺជាពាក្យស្តែងពីមនុស្ស, សត្វ, រុក្ខជាតិ, ទីកន្លែង, ស្ថានភាព, សកម្មភាព, គំនិត, ... ឧ. និស្សិត, ចាន, ពូសុខ, តុ, គោ, ដំណើរ, រដ្ឋាភិបាល, ...។

១.២- ប្រភេទរបស់នាម

គេអាចចែកនាមជាប្រភេទផ្សេងៗ ដូចតទៅ៖

១.២.១- នាមសាធារណ៍និងនាមអសាធារណ៍

-នាមសាធារណ៍ គឺនាមសម្គាល់ឈ្មោះមិនចំពោះ ទូទៅរបស់មនុស្ស សត្វ វត្ថុ ទីកន្លែង, ឧ. កសិករ, គោ, ប្រាសាទ, ប្រទេស, ...។

- នាមអសាធារណ៍ គឺនាមសម្គាល់ឈ្មោះប្រាកដ ចំពោះ មិនទូទៅរបស់មនុស្ស សត្វ វត្ថុ ទីកន្លែងណាមួយ, ឧ. ពូសុខ, អាត្មោត, អង្គរវត្ត, កម្ពុជា, ...។

១.២.២- នាមរូបីនិងនាមអរូបី

- នាមរូបី គឺនាមសម្គាល់ឈ្មោះ មនុស្ស សត្វ វត្ថុ ឬ ទីកន្លែង ដែលមានរូប អាចមើលឃើញ ឬអាចស្ទាល់ អាចដឹងដោយវិញ្ញាណទាំងប្រាំ, ឧ. និស្សិត, សៀវភៅ, គោ, ផ្ទះ, ទន្លេ, ...។

- នាមអរូបី គឺនាមសម្គាល់អ្វីៗដែលគ្មានរូបរាងពិតប្រាកដ មើលមិនឃើញឬមិនអាចដឹង មិនអាចស្គាល់ដោយវិញ្ញាណទាំងប្រាំ, ឧ. ការរីកចម្រើន, ចំណេះ, កំហឹង, សេចក្ដីស្រឡាញ់, ...។

<u>បញ្ជាក់</u> : មាននាមមួយចំនួន សម្គាល់អ្វីៗដែលគ្មានរូបរាងពិតប្រាកដ មិនអាចដឹងឬស្គាល់ដោយវិញ្ញាណទាំងប្រាំទេ ប៉ុន្តែគេសន្មតថាជានាមរូបីដោយគេមានជំនឿថា អ្វីៗដែលសម្គាល់ដោយនាមខ្លះមានរូបបែបណាៗ, ឧ. ទេវតា, បិសាច, ខ្មោច, ព្រាយ, នាគ, ...។

១.២.៣- នាមជីវចលនិងនាមអជីវចល

- នាមជីវចល គឺនាមសម្គាល់អ្វីៗដែលមានជីវិត អាចធ្វើចលនាដោយខ្លួនឯង តាមលក្ខណៈធម្មជាតិ, ឧ. គោ, កុមារ, ឪពុក, មេអំបៅ, កង្កែប, ...។

- នាមអជីវចល គឺនាមសម្គាល់អ្វីៗដែលគ្មានជីវិត គ្មានវិញ្ញាណ មិនអាចធ្វើចលនាដោយខ្លួនឯងតាមលក្ខណៈធម្មជាតិ, ឧ. ផ្ទះ, សៀវភៅ, ភ្នំ, តុ, កៅអី, ...។

១.៣- មុខងាររបស់នាមក្នុងសម្ព័ន្ធ

ក្នុងសម្ព័ន្ធ នាមអាចមានមុខងារជា៖

(១)- ប្រធាន, ឧទាហរណ៍ :

- <u>កសិករ</u>ច្រូតស្រូវ(*កសិករ* ជាប្រធានរបស់កិរិយាសព្ទ *ច្រូត*)។
- <u>មាន់</u>រងាវ(*មាន់* ជាប្រធានរបស់កិរិយាសព្ទ *រងាវ*)។

(២)- កម្មបទផ្ទាល់ឬកម្មបទមិនផ្ទាល់

- **កម្មបទផ្ទាល់,** ឧទាហរណ៍ :
  - កសិករច្រូត<u>ស្រូវ</u>(*ស្រូវ* ជាកម្មបទផ្ទាល់)។
  - គោស៊ី<u>ស្មៅ</u>(*ស្មៅ* ជាកម្មបទផ្ទាល់)។
- **កម្មបទមិនផ្ទាល់,** ឧទាហរណ៍ :
  - មិត្តបាននិយាយពីប្រទេសបារាំង(*ពីប្រទេសបារាំង* ជាកម្មបទមិនផ្ទាល់)។
  - គាត់គិតដល់ការប្រមូលផល(*ដល់ការប្រមូលផល* ជាកម្មបទមិនផ្ទាល់)។

(៣)- កម្មរបស់នាមមួយទៀត, ឧទាហរណ៍ :

- ផ្ទះ<u>ឈើ</u>(*ឈើ* ជាកម្មរបស់*ផ្ទះ*)។

- ស្រុក<u>កំណើត</u>(*កំណើត* ជាកម្មរបស់*ស្រុក*)។

- ទុរេន<u>កំពត</u>(*កំពត* ជាកម្មរបស់ *ទុរេន*)។

(៤)- គុណប្រធាន, ឧ. ឪពុកវាជា<u>គ្រូបង្រៀន</u>(*គ្រូបង្រៀន* ជាគុណប្រធាន)។

២- សព្វនាម

២.១- និយមន័យ

សព្វនាមជាពាក្យប្រើសម្រាប់ស្តែងពីអ្នកនិយាយនិងអ្នកដែលគេនិយាយទៅរក ឬ សម្រាប់ជំនួសនាមឬកន្សោមនាមដែលគេនិយាយរួចហើយដើម្បីជៀសវាងការប្រើពាក្យច្រំដែល។

នៅក្នុងល្បះ សព្វនាមបំពេញមុខងារដូចនាមឬកន្សោមនាមដែរ គឺវាអាចជាប្រធានឬកម្មបទនៃកិរិយាសព្ទ។ ពាក្យ ខ្ញុំ យើង អ្នក វា គាត់ នេះ នោះ អ្វី នរណា ដែល ខ្លះ ... គឺជាសព្វនាម។

២.២- ប្រភេទផ្សេងៗនៃសព្វនាម

២.២.១- សព្វនាមបុរិសៈ

សព្វនាមបុរិសៈ ជាពាក្យប្រើសម្រាប់ស្តែងពីអ្នកនិយាយនិងអ្នកដែលគេនិយាយទៅរក (សព្វនាមបុរិសៈបុរសទី១ សព្វនាមបុរិសៈបុរសទី២) ឬ សម្រាប់ជំនួសអ្នកឬអ្វីៗដែលគេបានលើកយកមកនិយាយរួចមកហើយ(សព្វនាមបុរិសៈបុរសទី៣)។

សព្វនាមបុរិសៈ មាន៖

- បុរសទី១ : ខ្ញុំ ខ្ញុំបាទ អាត្មា អញ នាងខ្ញុំ យើង យើងខ្ញុំ ពួកយើង ពួកខ្ញុំ ...។

- បុរសទី២ : ឯង អ្នក អ្នកឯង ពួកឯង ពួកអ្នកឯង ...។

- បុរសទី៣ : វា គាត់ នាង គេ ពួកវា ពួកគាត់ ពួកនាង ពួកគេ ...។

សព្វនាម**បុរិសៈប្រើជា៖**

- ប្រធាន, ឧទាហរណ៍ :

  - ខ្ញុំទៅសាលារៀន។

- គាត់ទៅផ្សារ ។
- អ្នកឯងកំពុងធ្វើអ្វី?

• កម្មបទផ្ទាល់, ឧទាហរណ៍ :
  - ពូសយវាយខ្ញុំ។
  - នាងស្រឡាញ់ឯង។
  - មនុស្សទូទៅ តែងតែគោរពគាត់។

• កម្មបទមិនផ្ទាល់, ឧទាហរណ៍ :
  - ពូឃុនតែងគិតពីខ្ញុំ។
  - កាលពីម្សិលមិញ មេឃុំបាននិយាយពីឯង។
  - អ្នកដឹកនាំប្រទេសតែងគិតពីយើង។

២.២.២- សព្វនាមចង្អុល

សព្វនាមចង្អុល ប្រើសម្រាប់សម្គាល់ មនុស្ស សត្វ វត្ថុ រុក្ខជាតិ ... ដែលគេទើបនឹងនិយាយ ឬ ដែលគេប្រុងនឹងនិយាយក្នុងគំនិតចង្អុលទីតាំងជិតឬឆ្ងាយ។

សព្វនាមចង្អុល មាន៖

- សម្រាប់ទីជិត : នេះ, អានេះ, អាមួយនេះ, អ្នកនេះ, អ្នកទាំងនេះ, អ្នកទាំងអស់នេះ, ទាំងនេះ, ទាំងអស់នេះ, ...។
- សម្រាប់ទីឆ្ងាយ : នោះ, អានោះ, អាមួយនោះ, អ្នកនោះ, អ្នកទាំងនោះ, អ្នកទាំងអស់នោះ, ទាំងនោះ, ទាំងអស់នោះ, ...។

សព្វនាមចង្អុលប្រើជា៖

• ប្រធាន, ឧ. នេះជាសៀវភៅរបស់ខ្ញុំ នោះជាសៀវភៅរបស់ឯង។
• កម្មបទផ្ទាល់, ឧ. នៅលើតុ មានសៀវភៅពីរក្បាល។ ខ្ញុំចង់យកអានេះ ខ្ញុំទុកអានោះឱ្យឯង។
• កម្មបទមិនផ្ទាល់, ឧ. មនុស្សពីរនាក់នេះ ម្នាក់ស្លូត ម្នាក់កាច។ ខ្ញុំនិយាយទៅកាន់អ្នកនេះ ខ្ញុំមិននិយាយទៅកាន់អ្នកនោះទេ។

• កម្មទេសកាល, ឧ. ខ្ញុំចូលចិត្តដើរជាមួយអ្នកនេះ មិនចូលចិត្តដើរជាមួយអ្នកនោះទេ។

២.២.៣- សព្វនាមសំណួរ

សព្វនាមសំណួរ ជាពាក្យនៅក្នុងល្បះសំណួរ ដែលប្រើសម្រាប់ជំនួសនាមឬកន្សោមនាមដែលគេនិយាយរួចហើយឬនៅក្នុងចម្លើយ។

សព្វនាមសំណួរ មានៈ

អ្វី អី នរណា អ្នកណា នរណាខ្លះ អ្នកណាខ្លះ អ្វីខ្លះ នរណាមួយ អ្នកណាមួយ ...។

សព្វនាមសំណួរប្រើជាៈ

- ប្រធាន, ឧ. តើនរណាកងឯង?
- កម្មបទផ្ទាល់, ឧ. តើឯងចង់បានអ្វី?
- កម្មបទមិនផ្ទាល់, ឧ. ឯងចង់ជួបនឹងនរណា?

២.២.៤- សព្វនាមឈ្នាប់

សព្វនាមឈ្នាប់ជាពាក្យសម្រាប់ប្រើជំនួសនាមឬកន្សោមនាមដែលគេនិយាយរួចមកហើយ និង សម្រាប់បង្កើតល្បះរណប។

សព្វនាមឈ្នាប់ មានៈ

ដែល, ដែលក្នុងនោះ, ដែលខណៈនោះ, ដែលតាមរយៈនោះ, ដែលពេលនោះ, ...។

សព្វនាមឈ្នាប់ប្រើជាៈ

- ប្រធាន, ឧទាហរណ៍ :
  - «យាយនួន**ដែល**មានព្រលឹងអណ្តែតទៅលើអាកាស មិនបានចាប់ចិត្តស្តាប់សម្តីលើកក្រោយនេះទេ»។ សព្វនាម *ដែល* ជំនួស *យាយនួន* និង ជាប្រធានរបស់កិរិយាសព្ទ «មាន»។
  - អ្នកដែលខិតខំរៀនតែងប្រឡងជាប់។

- កម្មបទផ្ទាល់, ឧ. "វត្ថុតាង**<u>ដែល</u>**ប៉ូលិសដកហូត មានកាំភ្លើងខ្លីមួយដើម"។ សព្វនាម *ដែល* ជំនួស *វត្ថុតាង* និង ជាកម្មបទផ្ទាល់នៃកិរិយាសព្ទ"ដកហូត"។

- កម្មបទមិនផ្ទាល់, ឧទាហរណ៍ :

  - ខ្ញុំបានជួបនឹងមិត្តម្នាក់ដែលខ្ញុំមិនបានគិតដល់។
  - បុរសដែលខ្ញុំនិយាយទៅកាន់ កាលពីម្សិលមិញនោះ ជាប្អូនប្រុសរបស់ខ្ញុំ។

- កម្មទេសកាលបញ្ជាក់ទីកន្លែង, ឧទាហរណ៍ :

  - "ទីក្រុង**<u>ដែល</u>**គាត់រស់នៅ បានទទួលការខូចខាតយ៉ាងធំណាំ"។ សព្វនាម *ដែល* ជំនួស *ទីក្រុង* ជាទីកន្លែងដែលគាត់រស់នៅ, បំពេញមុខងារជាកម្មទេសកាលបញ្ជាក់ទីកន្លែង។
  - ព្រៃដែលក្នុងនោះ គេកប់គ្រាប់មីនពាសពេញផ្ទៃដី មិនអាចឱ្យកសិករយើងស្វែងរកអនុផលបានឡើយ។

- កម្មទេសកាលបញ្ជាក់ពេលវេលា, ឧ. "ថ្ងៃ**<u>ដែល</u>**គាត់ចេញដំណើរ មានការប្រយុទ្ធគ្នាយ៉ាងខ្លាំង"។ សព្វនាម *ដែល* ជំនួស *ថ្ងៃ*, ជាកម្មទេសកាលបញ្ជាក់ពេលវេលា។

២.២.៥- សព្វនាមមិនច្បាស់

ពាក្យប្រើជំនួសនាមឬកន្សោមនាមដែលមិនបង្ហាញច្បាស់ចំពោះនរណាម្នាក់ អ្វីមួយ ចំនួនណាមួយពិតប្រាកដ។

សព្វនាមមិនច្បាស់ មាន៖

ខ្លះ ខ្លះទៀត អ្វី អ្វីៗ អ្វីមួយ ម្នាក់ៗ មួយចំនួន ...។

សព្វនាមមិនច្បាស់ប្រើជា៖

- ប្រធាន, ឧ. ការប្រកួតបាល់ទាត់ឆ្នាំនេះ មានអ្នកចូលទស្សនាច្រើនណាស់ <u>ខ្លះ</u>ឈរ <u>ខ្លះ</u>អង្គុយ <u>ខ្លះទៀត</u>ចេញក្រៅវិញព្រោះចង្អៀតពេក។

- កម្មបទផ្ទាល់, ឧ. ខ្ញុំមានសៀវភៅប្រាំក្បាលនៅលើតុ។ តើឯងចង់បានណាមួយ?

• កម្មបទមិនផ្ទាល់, ឧ. ពូឈុនកំពុងតែនិយាយពីអ្វីៗដែលគាត់បានធ្វើ កាលគាត់នៅជាមេភូមិ។

៣- គុណនាម

គុណនាមជាពាក្យសម្រាប់ប្រើជាពាក្យណែបឱ្យនាម។ គុណនាមមានពីរយ៉ាងៈ គុណនាមប្រក្រតី និង គុណនាមកំណត់។

៣.១- គុណនាមប្រក្រតី

គុណនាមប្រក្រតីជាប្រភេទពាក្យដែលមិនអាចប្រើជាប្រធានឬកម្មបទនៃកិរិយាសព្ទបានទេ(ប្រើបានតែជាពាក្យណែបឱ្យនាម) លើកលែងតែក្នុងករណីដ៏កម្រ ដូចជាក្នុងពាក្យទំនឹមទំនៀម "ធ្វើល្អបានល្អ ធ្វើអាក្រក់បានអាក្រក់" ជាដើម។ គុណនាមប្រក្រតីប្រើសម្រាប់បញ្ជាក់លក្ខណៈឱ្យនាម(គុណភាព ទំហំ បរិមាណ សភាព ...) ហើយ មានទីតាំងនៅជាប់ផ្ទាល់ខាងស្ដាំនាម ឬអាចញែកពីនាមដោយពាក្យ "ដ៏" ដើម្បីបង្កើតជាកន្សោមពង្រីក, ឧទាហរណ៍ :

- គាត់មានផ្ទះធំមួយ(*ធំ* ជាគុណនាមប្រក្រតី បញ្ជាក់លក្ខណៈរបស់*ផ្ទះ*)។
- នៅខាងក្រោយវត្ត មានភ្នំខ្ពស់មួយ(*ខ្ពស់* ជាគុណនាមប្រក្រតី បញ្ជាក់លក្ខណៈរបស់*ភ្នំ*)។
- សៀវភៅដ៏ក្រាស់មួយនេះ និយាយពីប្រវត្តិសាស្ត្រប្រទេសកម្ពុជា(*ក្រាស់* ជាគុណនាមប្រក្រតី បញ្ជាក់លក្ខណៈរបស់*សៀវភៅ*)។

គុណនាមប្រក្រតី មាន ធំ តូច ខ្ពស់ ទាប ក្រាស់ ស្ដើង ស ក្រហម ចាស់ ថ្មី ស្អាត ល្អ អាក្រក់ ត្រង់ កោង រលោង ...។

គុណនាមប្រក្រតីអាចប្រើៈ

• ជាគុណបទរបស់នាម, ឧទាហរណ៍ :
  - ឡានថ្មី(*ថ្មី* ជាគុណបទរបស់ *ឡាន*)
  - មនុស្សអាក្រក់(*អាក្រក់* ជាគុណបទរបស់ *មនុស្ស*)
  - ផ្លូវកោង(*កោង* ជាគុណបទរបស់ *ផ្លូវ*)។

• ក្នុងកម្រិតបណ្ដាច់, ឧទាហរណ៍ :
  - ពូសុខជាមនុស្សឆ្លាតណាស់។

- ដោយសារគាត់ជាមនុស្សស្លូតពេក នារីនេះត្រូវប្ដីជិះជាន់។

ពាក្យដែលប្រើជាមួយគុណនាម ដើម្បីឱ្យមានកម្រិតបណ្ដាច់ មាន ណាស់ ពេក បំផុត បង្អស់ ក្រៃលែង ...។

៣.២- គុណនាមកំណត់

គុណនាមកំណត់ ប្រើជាប់ផ្ទាល់ពីខាងស្ដាំនាមដើម្បីចង្អុល(ទីតាំង ពេលវេលា...) ប្រាប់ពីចំនួន បញ្ជាក់ភាពមិនច្បាស់លាស់និងដើម្បីសួរ។

គុណនាមកំណត់ចែកជា គុណនាមកំណត់ចង្អុល(គុណនាមចង្អុល) គុណនាមកំណត់ចំនួន(គុណនាមចំនួន) គុណនាមកំណត់មិនច្បាស់(គុណនាមមិនច្បាស់) និង គុណនាមកំណត់សំណួរ(គុណនាមសំណួរ)។

៣.២.១- គុណនាមចង្អុល

គុណនាមចង្អុល ប្រើសម្រាប់ចង្អុលបង្ហាញឱ្យឃើញច្បាស់លាស់នូវមនុស្ស សត្វ វត្ថុ ឬរុក្ខជាតិក្នុងទីតាំងណាមួយដោយធៀបនឹងអ្នកនិយាយ, ឧទាហរណ៍ :

- ផ្ទះនេះសង់ក្បែរវត្ត។
- ផ្ទះនោះសង់ក្បែរសាលារៀន។
- ក្មេងៗទាំងនោះនាំគ្នាទៅធ្វើពលកម្ម។

គុណនាមចង្អុលមាន នេះ នោះ ទាំងនេះ ទាំងនោះ ទាំងអស់នេះ ទាំងអស់នោះ ជាដើម។

៣.២.២- គុណនាមសំណួរ

គុណនាមសំណួរប្រើសម្រាប់សួរបញ្ជាក់អំពីនាមឬកន្សោមនាមដែលនៅជាប់ខាងឆ្វេង, ឧទាហរណ៍ :

- លោកចង់បានសៀវភៅអ្វី?
- តើលោកមកពីខេត្ត<u>ណា</u>?

គុណនាមសំណួរ មាន អ្វី ណា ប៉ុន្មាន ប៉ុនណា ...។

៣.២.៣- គុណនាមមិនច្បាស់

គុណនាមមិនច្បាស់ ប្រើសម្រាប់បង្ហាញមនុស្ស សត្វ ឬ វត្ថុ ដោយមិនបញ្ជាក់ច្បាស់លាស់, ឧទាហរណ៍ :

- កម្ពុជាមានកិច្ចសហប្រតិបត្តិការជាមួយប្រទេសនានាក្នុងលោក។
- សមាជិកទាំងឡាយសុទ្ធតែបំពេញការងារបានល្អ។
- ពូម៉ៅ គាត់ទៅផ្សារទិញត្រជាក់គោមួយ កណ្តៀវមួយ ពូថៅមួយ និង វត្ថុផ្សេងៗទៀត។

គុណនាមមិនច្បាស់ មាន នានា នីមួយៗ ផ្សេងៗ ទាំងឡាយ ទាំងពួង ...។

៣.២.៤- គុណនាមចំនួន

គុណនាមចំនួន ជាពាក្យដែលប្រើសម្រាប់បញ្ជាក់ពីចំនួន លំដាប់ ឬ របៀប, ឧទាហរណ៍ :

- ផ្ទះ*មួយ*ដែលធំជាងគេ គឺជាផ្ទះរបស់ខ្ញុំ។
- សុខអង្គុយនៅតុ*ទីពីរ*។

៣.២.៤.១- គុណនាមចំនួនសម្រាប់រាប់

គុណនាមចំនួនសម្រាប់រាប់មានដូចជា សូន្យ មួយ ពីរ បី បួន ប្រាំ ប្រាំមួយ ដប់ ដប់ពីរ ម្ភៃ ម្ភៃប្រាំ មួយរយ មួយពាន់ បីម៉ឺន ប្រាំសែន ប្រាំបួនលាន ប្រាំបីលាន មួយទ្រីលាន ..., ឧទាហរណ៍ :

- គាត់ទិញតុ*ប្រាំ*។
- គាត់មានស្លាបព្រា*មួយ*។

៣.២.៤.២- គុណនាមចំនួនសម្រាប់របៀប

គុណនាមចំនួនសម្រាប់របៀបកើតឡើងដោយពាក្យ «លេខ ទី លំដាប់ទី ថ្នាក់ទី ជាន់ទី គ្រាទី...» ភ្ជាប់ជាមួយនឹងគុណនាមកំណត់ចំនួនរាប់, ឧទាហរណ៍ :

- សុខជាសិស្ស*លេខមួយ*ក្នុងថ្នាក់។
- វាអង្គុយនៅតុ*ទីពីរ*។

៣.២.៤.៣- គុណនាមចំនួនសម្រាប់បញ្ជាក់លំដាប់

គុណនាមចំនួនសម្រាប់បញ្ជាក់លំដាប់មានដូចជា ជំពូកមួយ ជំពូកពីរ មាត្រាមួយ មាត្រាពីរ ខមួយ ខពីរ វគ្គមួយ វគ្គពីរ ...។

៤- កិរិយាសព្ទ

៤.១- និយមន័យ

កិរិយាសព្ទ គឺជាពាក្យដែលសម្ដែងអំពើ ឬ ប្រាប់សភាពរបស់មនុស្ស សត្វ រុក្ខជាតិ វត្ថុ អ្វីមួយ និង ជាពាក្យដែលគេអាចដាក់ឱ្យទៅជាទម្រង់បដិសេធន៍បាន។ កិរិយាសព្ទជាស្នូលនៃល្បះ។

ពាក្យ ដើរ តែង ទៅ ដឹក ហៅ ជា ... គឺជាកិរិយាសព្ទ, ឧទាហរណ៍ :

- សុខមើលទូរទស្សន៍(*មើល* ជាកិរិយាសព្ទសម្ដែងអំពើ)។
- គាត់ស្រេកទឹក(*ស្រេក* ជាកិរិយាសព្ទប្រាប់សភាព)។

៤.២- ប្រភេទផ្សេងៗនៃកិរិយាសព្ទ

៤.២.១- កិរិយាអកម្ម

កិរិយាអកម្ម ជាកិរិយាសព្ទដែលមិនត្រូវការកម្មបទ, ឧទាហរណ៍ :

- ទឹកហូរ។
- ចាបយំ។

កិរិយាអកម្ម មាន ហូរ, យំ, ដើរ, ហើរ, រងាវ, ព្រុស, ស្លាប់, ...។

៤.២.២- កិរិយាសកម្ម

កិរិយាសកម្ម ជាកិរិយាសព្ទដែលត្រូវការកម្មបទ ដើម្បីឱ្យល្បះមានវេយ្យាករណភាព(ស្របតាមក្បួនវេយ្យាករណ៍), ឧទាហរណ៍ :

- សិស្សអានសៀវភៅ។
- គាត់និយាយជាមួយអ្នកកាសែត។

កិរិយាសកម្ម មាន អាន, ហូប, មើល, ទិញ, ពន្យល់, ស្គាល់, រៀន, និយាយ, គិត, ...។

កិរិយាសកម្មមានពីរបែបគឺ កិរិយាសកម្មផ្ទាល់និងកិរិយាសកម្មមិនផ្ទាល់៖

៤.២.២.១- កិរិយាសកម្មផ្ទាល់

កិរិយាសកម្មផ្ទាល់ ជាកិរិយាសព្ទដែលត្រូវការកម្មបទផ្ទាល់, ឧទាហរណ៍ :

- កសិករច្រូតស្រូវ។
- គោស៊ីស្មៅ។
- កសិករផ្តួលដើមឈើ។

៤.២.២.២- កិរិយាសកម្មមិនផ្ទាល់

កិរិយាសកម្មមិនផ្ទាល់ ជាកិរិយាសព្ទដែលត្រូវការកម្មបទមិនផ្ទាល់(មានប្រើធ្នាក់ជាមួយផង), ឧទាហរណ៍ :

- សិស្សជជែកពីការប្រឡង(*ពីការប្រឡង* ជាកម្មបទមិនផ្ទាល់ ពីព្រោះមានការប្រើធ្នាក់ *ពី* ជាមួយផង)។
- កសិករនឹកដល់ស្រុកកំណើត(*ដល់ស្រុកកំណើត* ជាកម្មបទមិនផ្ទាល់ ពីព្រោះមានការប្រើធ្នាក់ *ដល់* ជាមួយផង)។

៤.២.៣- កិរិយាចំណង

កិរិយាចំណងមិនសម្តែងអំពើរបស់ប្រធានទេ តែវាគ្រាន់តែភ្ជាប់គុណប្រធានទៅនឹងប្រធាន, ឧ. មិត្តខ្ញុំជាមន្ត្រីក្រសួងអប់រំ។

៤.២.៤- កិរិយាជំនួយ

កិរិយាជំនួយ ជាកិរិយាសព្ទដែលគេប្រើអមជាមួយកិរិយាសព្ទមួយទៀត (កិរិយាស្នូលនៃល្បះ) ដើម្បីបន្ថែមន័យឱ្យកាន់តែច្បាស់, ឧទាហរណ៍ :

- ក្មួយស្រីខ្ញុំអាចនិយាយភាសាចិននិងភាសាកូរ៉េ។
- គាត់ចង់ទិញឡានថ្មី។

៥- គុណកិរិយា

៥.១- និយមន័យ

គុណកិរិយាជាពាក្យដែលប្រើសម្រាប់សម្តែងលក្ខណៈឱ្យកិរិយាសព្ទ គុណនាម និង គុណកិរិយាដូចគ្នា។

គុណកិរិយា មានដូចជា យឺត លឿន ល្អ ណាស់ ពេក ..., ឧទាហរណ៍ :

- គោនេះបោលលឿន(*លឿន* ជាគុណកិរិយាបញ្ជាក់ឱ្យ *បោល*)។
- សំជាសិស្សល្អណាស់(*ណាស់* ជាគុណកិរិយាបញ្ជាក់ឱ្យ *ល្អ*)។
- វាសរសេរយឺតពេក(*ពេក* ជាគុណកិរិយាបញ្ជាក់ឱ្យ *យឺត*)។

៥.២- ប្រភេទផ្សេងៗនៃគុណកិរិយា

ដោយផ្អែកលើន័យ គេអាចចែកគុណកិរិយាក្នុងភាសាខ្មែរជា ៥ប្រភេទ៖

៥.២.១- **គុណកិរិយាបំណែប**

គុណកិរិយាបំណែបមាន យឺត លឿន ខ្សោយ ខ្លាំង ពូកែ ..., ឧ. នាងសរសេរ**លឿន**។

៥.២.២- **គុណកិរិយាទីកន្លែង**

គុណកិរិយាទីកន្លែងមាន នេះ នោះ ឯណេះ ឯនោះ មុខ ក្រោយ លើ ក្រោម ...,ឧទាហរណ៍ :

- គាត់ទៅ**នោះ** មួយភ្លែត។
- ប្តីដើរ**មុខ** ប្រពន្ធដើរ**ក្រោយ**។

៥.២.៣- **គុណកិរិយាកាល**

គុណកិរិយាកាលមាន ស្អែក ម្សិលមិញ ម្សិលម៉្ងៃ ព្រឹក ព្រឹកមិញ ខានស្អែក ខានស្អែកមួយ អម្បាញ់មិញ ឥឡូវនេះ ..., ឧទាហរណ៍ :

- វាទៅវិញ**ស្អែក**។
- ខ្ញុំទៅវិញ**ឥឡូវនេះ**។
- គាត់ទើបមកដល់**អម្បាញ់មិញ**។

៥.២.៤- **គុណកិរិយាបរិមាណ**

គុណកិរិយាបរិមាណមាន ច្រើន តិច ល្មម ណាស់ ពេក បំផុត ..., ឧទាហរណ៍ :

- គាត់និយាយ**ច្រើន**។
- ឯងចាយ**តិច** ខ្ញុំចាយ**ល្មម**។

៥.២.៥- **គុណកិរិយាសំណួរ**

គុណកិរិយាសំណួរមាន អង្កាល់? ពីអង្កាល់? ដូចម្ដេច? យ៉ាងម៉េច? យ៉ាងណា? ណា? ពីណា? ប៉ុនណា? ប៉ុន្មាន? ..., ឧទាហរណ៍ :

- វាមក**ពីអង្កាល់**?
- វាទៅវិញ**អង្កាល់**?
- គាត់គិត**យ៉ាងម៉េច**?
- ឯងទៅ**ណា**?

៦- ធ្នាក់

៦.១- និយមន័យ

ធ្នាក់ជាពាក្យប្រើជាមួយនឹងនាម កន្សោមនាម កិរិយា កន្សោមកិរិយា ដើម្បីបង្កើតកន្សោមមានធ្នាក់។

ធ្នាក់មានដូចជា លើ ក្រោម ជាមួយ អំពី រវាង នៃ កាលពី ដើម្បី ដោយសារ ...។

៦.២- ប្រភេទនៃធ្នាក់

ដោយផ្អែកលើន័យ គេអាចចែកធ្នាក់ជាច្រើនប្រភេទ ដូចជា៖

៦.២.១- ធ្នាក់បង្ហាញទីកន្លែង

ធ្នាក់បង្ហាញទីកន្លែងមាន លើ ក្រោម នៅ នៅលើ នៅក្រោម ក្នុង ក្រៅ ក្បែរ ..., ឧទាហរណ៍ :

- គាត់ដាក់សៀវភៅនៅលើតុ។
- កសិករសម្រាកក្រោមដើមឈើ។

៦.២.២- ធ្នាក់បង្ហាញពេលវេលា

ធ្នាក់បង្ហាញពេលវេលាមាន នៅ ប្រហែល ចាប់ពី បន្ទាប់ពី កាលពី ..., ឧទាហរណ៍ :

- នៅពេលព្រឹក គាត់តែងតែជូនកូនទៅសាលា។
- រថយន្តក្រុងចេញដំណើរ នៅម៉ោងប្រាំមួយព្រឹក។
- កាលពីព្រេងនាយ មានបុរសម្នាក់រកស៊ីជីកក្ដាម។
- ចាប់ពីថ្ងៃនោះមក នាងលែងបានជួបមុខគាត់ហូត។

៦.២.៣- ធ្នាក់បង្ហាញបំណែប

ធ្នាក់បង្ហាញបំណែបមាន ដោយ តាម ..., ឧទាហរណ៍ :

- វាធ្វើការដោយអំណត់។
- គាត់ធ្វើការតាមលទ្ធភាព។

៦.២.៤- ធ្នាក់បង្ហាញកម្មបទមិនផ្ទាល់

ធ្នាក់បង្ហាញកម្មបទមិនផ្ទាល់មាន អំពី នឹង ..., ឧទាហរណ៍ :

- គាត់ជួបនឹងគ្រោះភ័យ។
- អ្នកជំនាញពិភាក្សាអំពីការប្រែប្រួលធាតុអាកាស។

៦.២.៥- ធ្នាក់បង្ហាញកម្មសិទ្ធិ

ធ្នាក់បង្ហាញកម្មសិទ្ធិមាន នៃ របស់, ឧទាហរណ៍ :

- ភ្នំពេញជារាជធានីនៃប្រទេសកម្ពុជា។
- ឡានរបស់គាត់នៅល្អនៅឡើយ។

៦.២.៦- ធ្នាក់បង្ហាញមធ្យោបាយ

ធ្នាក់បង្ហាញមធ្យោបាយមាន ដោយ ដោយសារ នឹង តាម ..., ឧទាហរណ៍ :

- គាត់ហូបបាយនឹងស្លាបព្រា។
- គាត់ទៅអង្គរវត្តដោយរថយន្តផ្ទាល់ខ្លួន។

៦.២.៧- ធ្នាក់បង្ហាញគោលបំណង

ធ្នាក់បង្ហាញគោលបំណងមាន ដើម្បី សម្រាប់ ..., ឧទាហរណ៍ :

- ដើម្បីជីវភាពគ្រួសារ គាត់សុខចិត្តទៅធ្វើការទាំងថ្ងៃទាំងយប់។
- ខ្ញុំទិញបាយសម្រាប់អាហារថ្ងៃត្រង់។

៧- ឈ្នាប់

៧.១- និយមន័យ

ឈ្នាប់ ជាពាក្យដែលគេប្រើសម្រាប់ភ្ជាប់ពាក្យទៅនឹងពាក្យ កន្សោមពាក្យទៅនឹងកន្សោមពាក្យ ឬ ល្បះទៅនឹងល្បះ។

៧.២- ប្រភេទផ្សេងៗនៃឈ្នាប់

ឈ្នាប់មានពីរប្រភេទគឺ ឈ្នាប់ចងនិងឈ្នាប់រណប។

៧.២.១- ឈ្នាប់ចង

ឈ្នាប់ចងប្រើសម្រាប់ចងពាក្យនិងពាក្យ, កន្សោមពាក្យនិងកន្សោមពាក្យ, ឈ្នាប់និងឈ្នាប់, ឧទាហរណ៍ :

- សាស្ត្រាចារ្យនិងនិស្សិត បានជួបជុំគ្នានៅក្នុងសាលប្រជុំ។
- ប្រទេសកម្ពុជាមានអាកាសធាតុក្តៅហើយសើម។
- គាត់ចង់ទៅសមុទ្រប៉ុន្តែប្រពន្ធគាត់ចង់ទៅអង្គរវត្ត។

ឈ្នាប់ចងមានដូចជា និង ឬ ឯ រីឯ ចំណែក ចំណែកឯ តែ ប៉ុន្តែ ហើយ ...។

៧.២.២- ឈ្នាប់រណប

ឈ្នាប់រណប ប្រើនៅខាងដើមឃ្លារណបនៃឃ្លាធំ, ឧទាហរណ៍ :

-វាប្រាប់ខ្ញុំថា ខ្ញុំប្រឡងជាប់អាហារូបករណ៍។

-បើអ្នកមិនប្រាប់តាមត្រង់ទេ ខ្ញុំនឹងទៅប្តឹងប៉ូលិស។

-គាត់មិនបានមកប្រជុំ ព្រោះតែគាត់មានជំងឺ។

ឈ្នាប់រណបមានដូចជា ថា ដើម្បី ដើម្បីឱ្យ ពេលណា កាលណា បើ ប្រសិនបើ ព្រោះ ពីព្រោះ ព្រោះតែ ទាល់តែ លុះត្រាតែ ទោះបី ដរាបណា ថ្វីត្បិតតែ ...។

៨- ឧទានសព្ទ

ឧទានសព្ទជាពាក្យឬកន្សោមពាក្យដែលគេប្រើភ្ជាប់ជាមួយកន្សោមពាក្យឬឃ្លា សម្រាប់សម្តែងការភ្ញាក់ផ្អើល ត្រេកអរ តក់ស្លុត ងឿងឆ្ងល់ កោតសរសើរ ខឹង បញ្ចេញកំហឹង ... ដែលកើតឡើងភ្លាមៗ។ ឧទានសព្ទគ្មានមុខងារវេយ្យាករណ៍ទេ។

ឧទានសព្ទមានដូចជា យី! យើស! អ៊ំា! អី! អើ! នែ៎! ណ៎ែ! ពុទ្ធោ! ឱ! អុញ! ..., ឧទាហរណ៍ :

- យី! ខ្លាចណាស់!
- យើ! ដល់ម្លឹងម៉ឹង!
- យីអើ! នាងល្អណាស់តើ!
- អ៊ំា! អ្វីហ្នឹ!
- អ៊ំា! ដូច្នេះទេឬ?!
- អ៊ំា! មិនទាន់ទៅទេឬ?!

ផ្នែកទី៣
សម្ព័ន្ធវិទ្យា

បញ្ញត្តិមូលដ្ឋាន

១- សម្ព័ន្ធវិទ្យា

សម្ព័ន្ធវិទ្យា ជាផ្នែកមួយនៃវេយ្យាករណ៍ដែលសិក្សាអំពីក្បួនចងក្រងពាក្យ ដើម្បីបង្កើតបានជាកន្សោមពាក្យឬឃ្លា។

២- កន្សោមពាក្យ

កន្សោមពាក្យ ជាកម្រងពាក្យដែលមានធាតុចាប់ពីពីរឡើងទៅ។ កន្សោមពាក្យក៏អាចជាពាក្យទោលផងដែរ,ឧ. ផ្ទះតូច តុបាយ សៀវភៅសរសេរ បាក់ទំព ដេញថ្លៃ ...។

៣- ឃ្លា

ឃ្លាជាពាក្យទាំងឡាយដែលបានចងសម្ព័ន្ធគ្នាជាបន្តបន្ទាប់ ត្រឹមត្រូវតាមវេយ្យាករណ៍។ ជាទូទៅ ក្នុងឃ្លា ត្រូវមានកន្សោមនាមប្រធាននិងកន្សោមកិរិយាប្រណាប់ប្រធាន,ឧទាហរណ៍ :

- សិស្សានុសិស្សទៅសាលារៀន។
- លោកគ្រូគារី ចូលចិត្តអានសៀវភៅ។

<u>កំណត់សម្គាល់</u> :

(១)- តាមធម្មតា កន្សោមពាក្យជាធាតុសំណង់នៃឃ្លា គឺកន្សោមនាមប្រធាននិងកន្សោមកិរិយាប្រណាប់ប្រធាន ហើយ កន្សោមពាក្យទាំងនោះ អាចកាត់បន្ថយឱ្យនៅតែពាក្យមួយម៉ាត់, ឧ. ខ្ញុំដេក។

(២)- ជាទូទៅ វេយ្យាករណ៍តាពត្រូវការឱ្យឃ្លាមានកន្សោមនាមប្រធាននិងកន្សោមកិរិយាប្រណាប់ប្រធាន ប៉ុន្តែ ក្នុងការសម្តែងមតិ ជួនកាល គេត្រូវការកម្មទេសកាលដែលភាគច្រើនជាកន្សោមមានធ្នាក់ ហើយ ដែលមិនរណបកន្សោមនាមប្រធាននិងកន្សោមកិរិយាប្រណាប់ប្រធានទេ, ឧ. ខ្ញុំបានទិញសៀវភៅមួយក្បាល កាលពីម្សិលមិញ (*កាលពីម្សិលមិញ* ជាកម្មទេសកាល)។

I- ឃ្លា

១- ប្រភេទឃ្លា

ឃ្លាមាន៤ប្រភេទគឺ ឃ្លាប្រកាស ឃ្លាសំណួរ ឃ្លាបញ្ជា និង ឃ្លាឧទាន។

១.១- ល្បះប្រកាស

ល្បះដែលគេប្រើសម្រាប់បញ្ជាក់ឱ្យដឹងរឿងអ្វីមួយ។ ក្នុងការសរសេរ គេប្រើសញ្ញាខណ្ឌ(។) នៅទីបញ្ចប់នៃល្បះ, ឧទាហរណ៍ :

- សិស្សស្តាប់លោកគ្រូទាំងអស់គ្នា។
- កសិករច្រូតស្រូវដោយរីករាយ។
- គាត់ចូលចិត្តហូបនំដែលម្តាយគាត់ទិញពីផ្សារ។

១.២- ល្បះសំណួរ

ល្បះដែលគេប្រើសម្រាប់សួរចង់ដឹងអំពីអ្វីមួយ ដោយប្រើពាក្យសួរ ដូចជា តើ ឬ ឬទេ ទេឬ ណាមួយ អ្វី អ្វីខ្លះ ...។ ក្នុងការសរសេរ គេប្រើសញ្ញាសួរ(?) នៅទីបញ្ចប់នៃល្បះ, ឧទាហរណ៍ :

- តើអ្នកយល់ព្រមឬទេ?
- ថ្ងៃនេះ អ្នកមិនទៅរៀនទេឬ?
- លោកចង់បានសៀវភៅណាមួយ?
- បងត្រូវការអ្វី?
- តើគាត់បានដឹងថា កូនគាត់មានគ្រោះថ្នាក់ទេ?

១.៣- ល្បះបញ្ជា

ល្បះដែលគេប្រើសម្រាប់បង្គាប់ ផ្តល់ដំបូន្មាន ឬ ហាមប្រាម។ ក្នុងការសរសេរ គេប្រើសញ្ញាឧទាន(!) នៅទីបញ្ចប់នៃល្បះ, ឧទាហរណ៍ :

- ចូរអ្នករៀបចំបន្ទប់ឱ្យបានស្អាត!
- ត្រូវខិតខំរៀនសូត្រ!
- ហាមខាកស្តោះ!
- ចូរឯងខិតខំរៀនសូត្រនិងឆ្លៀតជួយធ្វើការឪពុកម្តាយផង!

១.៤- ល្បះឧទាន

ល្បះដែលគេប្រើសម្រាប់សំដែងអំណរ កំហឹង ការរំជួលចិត្ត ការកោតសរសើរ ការងឿងឆ្ងល់ ការភ្ញាក់ផ្អើល ដែលកើតឡើងភ្លាមៗ។ ក្នុងការសរសេរ គេប្រើសញ្ញាឧទាន(!)នៅទីបញ្ចប់នៃល្បះ, ឧទាហរណ៍ :

- យី! អស្ចារ្យណាស់!
- វេងាណាស់!
- នាងឆ្លាតមែនទែន!

២- ទម្រង់ល្បះ

ល្បះមានបីទម្រង់ គឺទម្រង់វិជ្ជមានឬអវិជ្ជមាន ទម្រង់មិនសង្កត់បញ្ជាក់ឬសង្កត់បញ្ជាក់ និងទម្រង់កត្តុវាចកៈឬកម្មវាចកៈ។

២.១- ទម្រង់វិជ្ជមានឬអវិជ្ជមាន

២.១.១- ទម្រង់វិជ្ជមាន

ទម្រង់វិជ្ជមាន គឺជាទម្រង់ដែលមិនមានប្រើអវិជ្ជមានបទដូចជា មិន មិន...ទេ ពុំ ពុំ...ទេ គ្មាន គ្មាន...ទេ មិន មិន...សោះ កុំ កុំ...ឡើយ ជាដើម។

២.១.១.១- ប្រើក្នុងល្បះប្រកាស

- សិស្សទៅសាលារៀន។
- វាស្អប់អ្នកជិតខាង។
- សិស្សានុសិស្សទៅសាលារៀន ដើម្បីស្វែងរកចំណេះដឹង។

២.១.១.២- ប្រើក្នុងល្បះសំណួរ

- ម្ដេចក៏ថ្ងៃនេះ ឯងមានទឹកមុខស្រពាប់ស្រពោនម្ល៉េះ?
- តាំងពីរាជរដ្ឋាភិបាលបានទទួលបដិមាបីរូបពីរដ្ឋាភិបាលអាម៉េរិក តើអ្នកដែលបានទៅទស្សនាសារមន្ទីរឬទេ?

២.១.១.៣- ប្រើក្នុងល្បះបញ្ជា

- កូនទៅទីនោះចុះ!
- ចូរអ្នកខំធ្វើការងារ ដើម្បីឱ្យគ្រួសាររបស់អ្នកមានជីវភាពធូរធារ!

២.១.១.៤- ប្រើក្នុងល្បះឧទាន

- ពុទ្ធោអើយ! គួរឱ្យអាណិតណាស់!
- យី! នាងនេះស្អាតម្ល៉េះ!

២.១.២- ទម្រង់អវិជ្ជមាន

ទម្រង់អវិជ្ជមាន គឺជាទម្រង់ដែលមានប្រើអវិជ្ជមានបទដូចជា មិន មិន...ទេ ពុំ ពុំ...ទេ គ្មាន គ្មាន...ទេ មិន មិន...សោះ កុំ កុំ...ឡើយ ជាដើម។

២.១.២.១- ប្រើក្នុងល្បះប្រកាស

- ថ្ងៃនេះ សិស្សមិនទៅសាលារៀនទេ។
- វាមិនដែលស្អប់អ្នកជិតខាងសោះ។

២.១.២.២- ប្រើក្នុងល្បះសំណួរ

- តើឯងមិនចង់បានសៀវភៅនេះទេឬ?
- ម្ដេចក៏ថ្ងៃនេះ ឯងមិនទៅរៀន?

២.១.២.៣- ប្រើក្នុងល្បះបញ្ជា

- សូមកុំពិសាបារី នៅទីនេះ!
- ទីនោះមានក្មេងទំនើងច្រើនណាស់ ចូរឯងកុំទៅទីនោះឱ្យសោះ!

២.១.២.៤- ប្រើក្នុងល្បះឧទាន

- យីអើ! មិនគួរបើដល់ម្លឹងសោះ!
- យី! រឿងនេះមិនគួរកើតឡើងសោះ!

២.២- ទម្រង់មិនសង្កត់បញ្ជាក់ឬសង្កត់បញ្ជាក់

២.២.១- ទម្រង់មិនសង្កត់បញ្ជាក់

ទម្រង់មិនសង្កត់បញ្ជាក់ គឺជាទម្រង់ដែលក្នុងនោះគេពុំផ្ដោតអារម្មណ៍លើធាតុសំណង់ណាមួយ(ប្រធាន កម្មបទ កម្មទេសកាល) នៃល្បះទេ។

២.២.១.១- ប្រើក្នុងល្បះប្រកាស

- សិស្សចូលចិត្តអានសៀវភៅ។
- ខ្ញុំស្អប់មនុស្សនេះណាស់។
- ខ្ញុំមិនធ្លាប់រស់នៅទីនេះទេ។

២.២.១.២- ប្រើក្នុងល្បះសំណួរ

- ម្ដេចក៏ថ្ងៃនេះ ឯងមានទឹកមុខស្រពាប់ស្រពោនម្ល៉េះ?
- តើឯងមិនចង់បានសៀវភៅនេះទេឬ?

២.២.១.៣- ប្រើក្នុងល្បះបញ្ជា

- កូនទៅទីនោះចុះ!
- ទីនោះមានក្មេងទំនើងច្រើនណាស់ ចូរឯងកុំទៅទីនោះឱ្យសោះ!

២.២.១.៤- ប្រើក្នុងល្បះឧទាន

- ពុទ្ធោអើយ! គួរឱ្យអាណិតណាស់!
- យីអើ! មិនគួរបើដល់ម្លឹងសោះ!

២.២.២- ទម្រង់សង្កត់បញ្ជាក់

ទម្រង់សង្កត់បញ្ជាក់ គឺជាទម្រង់ដែលក្នុងនោះគេផ្ដោតអារម្មណ៍លើធាតុសំណង់ណាមួយនៃល្បះ(ប្រធាន កម្មបទ កម្មទេសកាល) ដោយប្ដូរទីតាំងនិង/ឬបន្ថែមសព្វនាមលើធាតុសំណង់នោះ។

២.២.២.១- ប្រើក្នុងល្បះប្រកាស

(១)- សង្កត់បញ្ជាក់ប្រធាន៖

- ពូសុក គាត់ចូលចិត្តដក់បារី។
- ពូសំ គាត់មិនចូលចិត្តជក់បារីទេ។

(២)- សង្កត់បញ្ជាក់កម្មបទផ្ទាល់៖

- មនុស្សនោះ ខ្ញុំស្អប់វាណាស់។
- មនុស្សនេះ ខ្ញុំមិនស្អប់គាត់ទេ។

(៣)- សង្កត់បញ្ជាក់កម្មបទមិនផ្ទាល់៖

- អំពីរឿងនេះ ខ្ញុំបាននិយាយប្រាប់គាត់រួចហើយ។
- ចំពោះបងខ្ញុំ ខ្ញុំទិញតុមួយជូនគាត់។
- ចំពោះកូនខ្ញុំ ខ្ញុំទិញសៀវភៅមួយឱ្យវា។
- ចំពោះកូនខ្ញុំ ខ្ញុំមិនដែលទិញអ្វីឱ្យឡើយ។

(៤)- សង្កត់បញ្ជាក់កម្មទេសកាល៖

- ដោយសេចក្តីអនុគ្រោះ ចៅហ្វាយស្រីវត្តបានអនុញ្ញាតឱ្យនាងឈប់មួយថ្ងៃ ដើម្បីចូលរួមអាពាហ៍ពិពាហ៍របស់មិត្តនាង[៤៣]។
- គឺទីនេះហើយដែលខ្ញុំធ្លាប់រស់នៅ។

២.២.២.២- ប្រើក្នុងល្បះសំណួរ

---

[៤៣] ជាទូទៅ កម្មទេសកាលស្ថិតនៅខាងក្រោយកន្សោមកិរិយា ប៉ុន្តែកម្មទេសកាលមួយចំនួនត្រូវបានគេដាក់ញឹកញាប់ប្រហែលគ្នា មុនកន្សោមនាមប្រធានឬក្រោយកន្សោមកិរិយា ដូច្នេះហើយ ការដាក់កម្មទេសកាលខ្លះនៅមុន(ខាងឆ្វេង)នៃកន្សោមនាមប្រធានមិនសូវមានលក្ខណៈជាទម្រង់សង្កត់ទេក្នុងអារម្មណ៍សាធារណជន, ឧ. *(កាលពី) ម្សិលមិញ ខ្ញុំបានទិញម៉ូតូមួយគ្រឿងឱ្យកូនខ្ញុំ។*

(១)- សង្កត់បញ្ញាក់ប្រធានៈ

- ពូសយ តើគាត់ចេះបើកឡានឬទេ?

- ពូសយ តើគាត់មិនចេះបើកឡានទេឬ?

(២)- សង្កត់បញ្ញាក់កម្មបទផ្ទាល់ៈ

- នារីនេះ តើឯងស្រឡាញ់នាងឬទេ?

- នារីនោះ តើឯងមិនស្រឡាញ់នាងទេឬ?

(៣)- សង្កត់បញ្ញាក់កម្មបទមិនផ្ទាល់ៈ

- អំពីរឿងនេះ តើឯងបាននិយាយប្រាប់គាត់រួចហើយឬនៅ?

- ចំពោះបងឯង តើឯងទិញតុមួយជូនគាត់មែនឬទេ?

- ចំពោះកូនឯង តើឯងមិនដែលទិញអ្វីឱ្យវាមែនឬទេ?

(៤)- សង្កត់បញ្ញាក់កម្មទេសកាលៈ

- គឺទីនេះឬដែលអ្នកធ្លាប់រស់នៅ?

២.២.២.៣- ប្រើក្នុងល្បះបញ្ជា

(១)- សង្កត់បញ្ញាក់ប្រធានៈ

- បង បងឯងអញ្ជើញទៅប្រជុំទៅ!

- សំ ចូរឯងទៅស្រែចុះ!

- បង សូមបងអញ្ជើញទៅប្រជុំទៅ!

(២)- សង្កត់បញ្ញាក់កម្មបទផ្ទាល់ៈ

- នាងតូចនេះ ចូរឯងថែរក្សាវាឱ្យបានល្អ!

- តុ ទូ កៅអី ចូរឯងកុំទិញវាច្រើនពេក!

- ឡានចាស់នេះ លក់វាចោលទៅ!

(៣)- សង្កត់បញ្ជាក់កម្មបទមិនផ្ទាល់៖

- ជាមួយគាត់ ចូរឯងទៅទាក់ទងនឹងគាត់ទៅ!

- ចំពោះគាត់ ចូរឯងទិញផ្លែឈើជូនគាត់ផង!

(៤)- សង្កត់បញ្ជាក់កម្មទេសកាល៖

- ថ្ងៃស្អែកព្រឹក ចូរយើងជួបគ្នានៅពេលនោះកុំខាន!

២.៣- ទម្រង់កត្តុវាចកៈឬកម្មវាចកៈ

២.៣.១- ទម្រង់កត្តុវាចកៈ

ទម្រង់កត្តុវាចកៈ គឺជាទម្រង់នៃល្បះដែលក្នុងនោះប្រធានធ្វើអំពើ។ ឧទាហរណ៍ទាំងប៉ុន្មានខាងលើ សុទ្ធតែជាល្បះដែលក្នុងនោះប្រធានធ្វើអំពើ : អាស្រ័យហេតុនេះ យើងមិនចាំបាច់ផ្តល់ឧទាហរណ៍សម្រាប់ទម្រង់នេះទេ។

២.៣.២- ទម្រង់កម្មវាចកៈ

ទម្រង់កម្មវាចកៈ គឺជាទម្រង់នៃល្បះដែលក្នុងនោះប្រធានរងអំពើ ហើយ កម្មភ្នាក់ងារជាអ្នកធ្វើអំពើ។ កន្សោមកិរិយាកម្មវាចកៈមាន ពីរទម្រង់ គឺ

- កន្សោមកិរិយា + កម្មភ្នាក់ងារ (ដោយ+កន្សោមនាម)
- ត្រូវបាន + កិរិយា + កម្មភ្នាក់ងារ (ដោយ+កន្សោមនាម)

កំណត់សម្គាល់ : គេអាចប្រើឬមិនប្រើកម្មភ្នាក់ងារក្នុងល្បះកម្មវាចកៈ, ឧ. ផ្ទះនេះសង់នៅកណ្តាលស្រែ (ល្បះបែបនេះ ជាល្បះកម្មវាចកៈមិនប្រើកម្មភ្នាក់ងារ តែត្រូវមានកម្មទេសកាល)។

២.៣.២.១- ប្រើក្នុងល្បះប្រកាស

- រឿងកុលាបប៉ៃលិននិពន្ធដោយលោក ញ៉ុក ថែម។
- សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាជាតិភាសាខ្មែរពីររូប ត្រូវបានតែងតាំងដោយព្រះមហាក្សត្រ កាលពីប្រាំខែមុន។

២.៣.២.២- ប្រើក្នុងល្បះសំណួរ

- តើរឿងនោះនិពន្ធដោយអ្នកណា?
- តើឃាតករនោះត្រូវបានឃាត់ខ្លួននៅខេត្តតាកែវ មែនឬទេ?
- តើគាត់ត្រូវបានបាញ់សម្លាប់ដោយចោរប្លន់ពីអង្កាល់?

២.៣.២.៣- ប្រើក្នុងល្បះបញ្ជា

- សូមឱ្យកូនខ្ញុំត្រូវបានដោះលែងក្នុងថ្ងៃនេះ!
- ចូរឱ្យការងារនេះត្រូវបានបញ្ចប់ដោយពួកឯងក្នុងពេលដ៏ខ្លីខាងមុខ!

២.៣.២.៤- ប្រើក្នុងល្បះឧទាន

- អុញ្ចឹង! ផ្ទះនោះត្រូវបានវាយកម្ទេចអស់រលីង!
- អស្ចារ្យ! អគារនេះត្រូវបានសាងសង់យ៉ាងស្អាត!
- អស្ចារ្យ! ពិធីនេះត្រូវបានប្រារព្ធឡើងយ៉ាងអធឹកអធម!

៣- ប្រភេទនៃល្បះ

ល្បះមានបីបែបគឺ ល្បះទោល ល្បះផ្សំ និង ល្បះក្រុង។

៣.១- ល្បះទោល

ល្បះទោល គឺជាល្បះដែលក្នុងនោះមានកន្សោមកិរិយាប្រណាប់ប្រធានតែមួយ,ឧទាហរណ៍ :

- ទឹកហូរក្រោមស្ពាន។
- គាត់ទិញតុមួយ។
- បងសំ កសិករឆ្នើម ក្លាយជាប្រធានភូមិ។
- បងប្រុសនិងបងស្រីខ្ញុំ មានប្រពន្ធឬប្តីគ្រប់គ្នាអស់ហើយ។

៣.២- ល្បះផ្សំ

ល្បះផ្សំគឺជាល្បះដែលកើតឡើងដោយការផ្សំរវាងល្បះគោលនិងល្បះរណប។ ល្បះរណបអាចភ្ជាប់ទៅនឹងល្បះគោលដោយសព្វនាមឈ្នាប់ឬឈ្នាប់រណប។

៣.២.១- ល្បះផ្សំដែលប្រើសព្វនាមឈ្នាប់ *ដែល*, ឧទាហរណ៍ :

- វាមើលសៀវភៅដែលឪពុកវាទើបនឹងទិញ(*វាមើលសៀវភៅ*ជាល្បះគោល, *ដែលឪពុកវាទើបនឹងទិញ* ជាល្បះរណប)។

- មនុស្សដែលខ្ញុំស្រឡាញ់មានគុណធម៌ខ្ពស់(*ដែលខ្ញុំស្រឡាញ់* ជាល្បះរណប, *មនុស្សមានគុណធម៌ខ្ពស់* ជាល្បះគោល)។

៣.២.២- ល្បះផ្សំដែលប្រើឈ្នាប់រណប, ឧទាហរណ៍ :

- គាត់សង្ឃឹមថា យើងនឹងមានសុភមង្គល។

- គាត់ខិតខំធ្វើការទាំងថ្ងៃទាំងយប់ ពីព្រោះគាត់ចង់ឱ្យគ្រួសារគាត់មានជីវភាពធូរធារ។

៣.៣- ល្បះក្រុង

ល្បះក្រុង គឺជាល្បះដែលកើតឡើងដោយល្បះទោលនិងល្បះទោល ដោយល្បះទោលនិងល្បះផ្សំ ឬ ដោយល្បះផ្សំនិងល្បះផ្សំ ចាប់ពីពីរឡើងទៅ, ឧទាហរណ៍ :

- មាន់រងាវ សេះកញ្ជៀវ គោពេទ៍។

- ពិចិតជាសិស្សពូកែ ដូច្នេះ បើគេចង់រៀនដល់ថ្នាក់បណ្ឌិត គេនឹងអាចសម្រេចបំណងរបស់គេមិនខាន។

- បុរសដែលទើបមកដល់ជាកម្មករជំនាញក្នុងរោងចក្រជំឡើងត្រាក់ទ័រ ឯបុរសដែលមកដល់មុននេះបន្តិចជាអ្នកជំនាញការក្នុងរោងចក្រនោះដែរ។

៤- មុខងារនៃកន្សោមពាក្យក្នុងល្បះនិងមុខងារនៃពាក្យឬកន្សោមពាក្យក្នុងកន្សោមពាក្យ

៤.១- មុខងារនៃកន្សោមពាក្យក្នុងឃ្លា

ដូចយើងបានឃើញមកហើយ ក្នុងឃ្លាមានកន្សោមនាមប្រធាន កន្សោមកិរិយាប្រណាប់ប្រធាន និង កន្សោមមានធ្លាក់ឯករាជ្យពីកន្សោមកិរិយាប្រណាប់ប្រធាន។

កន្សោមទាំងបីនេះ ជាធាតុសំណង់នៃឃ្លា ហើយ ក៏មានមុខងារវេយ្យាករណ៍ផងដែរ។

<u>កំណត់សម្គាល់</u> : ដូចយើងបានឃើញរួចមកហើយ កន្សោមពាក្យអាចជាពាក្យទោលផងដែរ, ឧ. ខ្ញុំដេក (*ខ្ញុំ* ជាកន្សោមនាមប្រធាន *ដេក* ជាកន្សោមកិរិយាប្រណាប់ប្រធាន)។

៤.២- មុខងារនៃពាក្យឬកន្សោមពាក្យក្នុងកន្សោមពាក្យ

៤.២.១- មុខងារនៃពាក្យឬកន្សោមពាក្យក្នុងកន្សោមនាមប្រធាន

ក- គុណបទ, ឧទាហរណ៍ :

- មនុស្សល្អតែងតែរស់នៅដោយសុខសាន្តជាមួយអ្នកជិតខាង(*ល្អ* ជាគុណបទនៃ *មនុស្ស*)។
- ឡានថ្មីនេះ ទិញពីឃ្លាំងកាលពីម្សិលមិញ(*ថ្មី* ជាគុណបទនៃ *ឡាន*)។

ខ- កម្មរបស់នាម, ឧទាហរណ៍ :

- ផ្ទះរបស់ខ្ញុំ សង់ពីឈើ(*របស់ខ្ញុំ* ជាកម្មរបស់ *ផ្ទះ*)។
- ប្រជាជននៃប្រទេសកម្ពុជា ភាគច្រើនប្រកបមុខរបរកសិកម្ម(*នៃប្រទេសកម្ពុជា* ជាកម្មរបស់ *ប្រជាជន*)។

គ- ឧបបទ, ឧ. បងសំ កសិករឆ្នើម ក្លាយជាប្រធានភូមិ(*កសិករឆ្នើម* ជាឧបបទរបស់ *បងសំ*)។

៤.២.២- មុខងារនៃពាក្យឬកន្សោមពាក្យក្នុងកន្សោមកិរិយាប្រណាប់ប្រធាន

ក- កម្មបទផ្ទាល់, ឧទាហរណ៍ :

- គាត់បានទិញសៀវភៅមួយក្បាល(*សៀវភៅមួយក្បាល* ជាកម្មបទផ្ទាល់របស់

របស់កិរិយាសព្ទ *ទិញ*)។

- ចាបស៊ីស្រូវ(*ស្រូវ* ជាកម្មបទផ្ទាល់របស់កិរិយាសព្ទ *ស៊ី*)។

ខ- កម្មបទមិនផ្ទាល់, ឧទាហរណ៍ :

- ខ្ញុំនឹកដល់ស្រុកកំណើតខ្ញុំ (*ដល់ស្រុកកំណើតខ្ញុំ* ជាកម្មបទមិនផ្ទាល់របស់កិរិយាសព្ទ *នឹក*)។

- គាត់និយាយពីការប្រមូលផល(*ពីការប្រមូលផល* ជាកម្មបទមិនផ្ទាល់របស់កិរិយាសព្ទ *និយាយ*)។

គ- កម្មភ្នាក់ងារ, ឧ. ស្រូវពូសយត្រូវបានបំផ្លាញដោយសត្វល្អិត (*ដោយសត្វល្អិត* ជាកម្មភ្នាក់ងារនៃកន្សោមកិរិយា *ត្រូវបានបំផ្លាញ ដែលមានទម្រង់ជាកម្មវាចកៈ*)។

ឃ- គុណប្រធាន, ឧទាហរណ៍ :

- ចៅសេង ជាសិស្សឆ្នើម(*សិស្សឆ្នើម* ជាគុណប្រធានរបស់ *ចៅសេង*)។

- ផ្ទះនេះ ធំ[៤៤]ណាស់(*ធំ* គុណនាមកិរិយា គឺជាកិរិយាសព្ទមួយបែប ដែលមិនធ្វើអំពើដូចកិរិយាសកម្មឬកិរិយាអកម្មទេ វាផ្តល់លក្ខណៈឱ្យ *ផ្ទះ* ដែលជាប្រធាន : ដូច្នេះវាជាគុណប្រធាន)។

<u>កំណត់សម្គាល់</u> : *ធំ* ក្នុងឈ្មោះ *ផ្ទះនេះធំណាស់* មានមុខងារប្លែកពី *ធំ* ក្នុងឈ្មោះ *ផ្ទះធំនេះ ជារបស់ពូសុក*។

៤.២.៣- មុខងារកន្សោមមានធ្នាក់ ឯករាជ្យពីកន្សោមកិរិយាប្រណាប់ប្រធាន

កន្សោមមានធ្នាក់នេះ មានមុខងារជាកម្មទេសកាល, ឧទាហរណ៍ :

- ខ្ញុំដេកលើគ្រែ(*លើគ្រែ* ជាកម្មទេសកាលរបស់ឈ្មោះ *ខ្ញុំដេក*)។

---

[៤៤] តាមលោកគ្រូ សូ មុយឃៀង លោកយល់ថា *ធំ* ជាគុណនាមកិរិយាដែលជាកិរិយាគោលនៃកន្សោមកិរិយាប្រណាប់ប្រធាន *ធំណាស់*។

- ពូសយដាំដំណាំក្បែរមាត់បឹង (*ក្បែរមាត់បឹង* ជាកម្មទេសកាលរបស់ល្បះ *ពូសយដាំដំណាំ*)។

<u>កំណាត់សម្គាល់</u> : កន្សោមមានធ្នាក់កម្មទេសកាល អាចជាពាក្យទោល, ឧ. ស្អែក ខ្ញុំនឹងទៅលេងកែប (*ស្អែក* ជាកម្មទេសកាលរបស់ល្បះ *ខ្ញុំនឹងទៅលេងកែប*)។

II- សញ្ញាល្បះ

សញ្ញាដែលគេប្រើក្នុងល្បះ។ សញ្ញាល្បះមានៈ

១- សញ្ញាខណ្ឌ(។)

គេប្រើសញ្ញានេះនៅចុងបញ្ចប់នៃល្បះប្រកាសឬនៅចុងបញ្ចប់នៃវគ្គរបស់កំណាព្យ, ឧទាហរណ៍ :

- អូនកុំនិយាយយ៉ាងនេះនាំឱ្យបាបនឹងទេវតា[៥៥]។
- នរូអ្នកណា នឹងស្វែងប្រាជ្ញា ឱយបានខ្លួនថ្លៃ

  ចូរដឹងខុសគាប់ ដោយអធ្យាស្រ័យ ផ្តាប់ដោយហឫទ័យ អ្នកជាបាធ្យាយ[៥៦]។

២- សញ្ញាខណ្ឌចប់ (៕)

គេប្រើសញ្ញានេះ សម្រាប់បញ្ចប់អត្ថបទ។

៣- ដកឃ្លាឬដំណកឃ្លា

ដកឃ្លាឬដំណកឃ្លាជាគម្លាតឬចន្លោះរវាងពាក្យពីរម៉ាត់ឬកន្សោមពាក្យពីរកន្សោម។ ដោយខ្មែរយើងសរសេរមិនដកឃ្លាពីពាក្យមួយទៅពាក្យមួយ បុព្វបុរសយើងប្រើដំណកឃ្លាក្នុងករណីមួយចំនួន។ គោលបំណងនៃការប្រើដំណកឃ្លាគឺចង់ឱ្យពាក្យឬកន្សោមពាក្យក្នុងករណីជាក់លាក់មួយចំនួនលេចថ្កោលឡើង ដើម្បីឱ្យងាយយល់។ ពិតមែនតែនៅមានការស្ទាក់ស្ទើរ

---

[៥៥] ឧទាហរណ៍ខ្ទីពី នូ ហាច រឿងផ្កាស្រពោន, បោះពុម្ពដោយអគារបោះពុម្ពផ្សាយវប្បធម៌, ឆ្នាំ១៩៦០, ទំ.៤២។

[៥៦] ឧទាហរណ៍ខ្ទីពី ច្បាប់ក្រម ក្នុងសៀវភៅច្បាប់ផ្សេងៗ បោះពុម្ពផ្សាយដោយពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ព.ស. ២៥៣៩, ទំ.០៤។

បន្តិចបន្តួច ប៉ុន្តែ ជាទូទៅអ្នកអក្សរសាស្ត្រ ខ្មែរបានប្រើដំណកឃ្លាសមស្របតាមលក្ខណៈសម្ព័ន្ធរបស់ល្បះ។ គេដកឃ្លា៖

(១) - នៅចន្លោះពាក្យឬកន្សោមពាក្យដែលមានមុខងារដូចគ្នា, ឧ. សត្វពាហនៈមាន គោ ក្របី សេះ ដំរី ។ល។

(២)- នៅខាងស្តាំសញ្ញាខណ្ឌ, ឧ. *កាយវិញ្ញាណ* សេចក្តីដឹងច្បាស់នូវអារម្មណ៍តាមទ្វារកាយ គឺកាយជាតុនិងផោដ្ឋព្វជាតុដែលមានការប៉ះទង្គិចគ្នានាំឱ្យកើតសេចក្តីដឹងឡើង។ *កាយវិវេក* សេចក្តីស្ងប់ស្ងាត់នៃកាយ(ម.ព.*វិវេក*)[៤៧]។

(៣)- នៅចន្លោះនាមត្រកូលនិងនាមខ្លួននៃឈ្មោះមនុស្ស ព្រមទាំងនៅខាងឆ្វេងនិងខាងស្តាំនៃឈ្មោះទាំងមូល, ឧ. លោក តន់ ព្រឿង, លោក ស៊ុន ម៉េងស្រ៊ុន អធិការនគរបាលជាតិ, លោក កិម ធុក និង លោក ក្លូង ភិន នាយត្រួតនគរបាលជាតិ បានជួយឧបត្ថម្ភដោយពុំញញើត(...)[៤៨]។

<u>សង្កេត</u> : ដូចមានចែងខាងលើ យើងបានឃើញថា ការប្រើដំណកឃ្លាត្រូវគោរពតាមគោលការណ៍ពីរប្រការ គឺ ចង់ឱ្យពាក្យឬកន្សោមពាក្យលេចធ្លោលឡើងផង និង ឱ្យស្របតាមលក្ខណៈសម្ព័ន្ធក្នុងល្បះផង ប៉ុន្តែ ចំណុច(៣) ខាងលើនេះជាការលើកលែង ពីព្រោះគោលការណ៍តែមួយ(លើគោលការណ៍ពីរ) ត្រូវបានទទួលការអនុវត្ត។

៤- បេយ្យាលៈ(។ល។) (ដែលគេតែងតែអានសង្ខេបថា "ល៉ៈ")

គេប្រើសញ្ញានេះសម្រាប់ប្រាប់ថា ពាក្យឬសេចក្តីដែលគេបានរៀបរាប់នោះមិនទាន់ចប់ទេ នៅមានតទៅទៀត, ឧទាហរណ៍ :

- ប្រទេសកម្ពុជាមានរាជធានី ខេត្ត ចំនួន២៥ គឺ រាជធានីភ្នំពេញ ខេត្តកណ្តាល ខេត្តកំពង់ស្ពឺ ខេត្តតាកែវ។ល។
- សត្វពាហនៈមាន គោ ក្របី សេះ។ល។

<u>កំណត់សម្គាល់</u> : អ្នកខ្លះប្រើ«ល៉ៈ» ដូចនេះ «-ល-»។

៥-ដំពីរ(៖)

គេប្រើដំពីរដើម្បី៖

---

[៤៧] វចនានុក្រមខ្មែរ, ដ.ឯ.ម. ("កាយ")។

[៤៨] ឧទាហរណ៍ខ្ចីពី ស៊ីសុវត្ថិ ប៉ូរក្ខស៊ី, *បរិភាសព្ទក្នុងភាសាខ្មែរ*, សមាគមសម្តេច ជួន ណាត, ឆ្នាំ១៩៧៣, ទំព័រ គ។

(១)- រៀបរាប់, ឧ. គណៈកម្មការបានប្រឹក្សាយ៉ាងយូរ ក៏មូលមតិគ្នាជាឯកច្ឆន្ទ ដូចរាយខាងក្រោមនេះ៖

ខ១-(...)

ខ២-(...)[៤៩]។

(២)- ប្រើនៅក្នុងកថាផ្ទាល់, ឧ. គាត់និយាយ៖«ខ្ញុំមិនសុខចិត្តទេ»។

៦- រង្វះសញ្ញាឬគំនូស (-)

គេប្រើសញ្ញានេះ ដើម្បី៖

ក- សម្រាប់តម្រៀបអ្វីៗដែលគេរាប់ ដើម្បីឱ្យអ្វីៗនោះលេចធ្លោលឡើង(ផ្ទុយពីការរាប់បន្តៗគ្នាតាមបន្ទាត់តែមួយ)។ គេប្រើរង្វះសញ្ញាបន្ទាប់ពីមានជំពីរ, ឧទាហរណ៍ :

ព្រហ្មញ្ញសាសនា គោរពព្រះអាទិទេព៣ព្រះអង្គ៖

- ព្រះវិស្ណុ
- ព្រះសិវៈ
- ព្រះព្រហ្ម[៥០]។

ខ- សម្រាប់ដាក់ក្រោយលេខរៀង, ឧទាហរណ៍ :

ក្រុមជំនុំ

១- សម្តេចព្រះរាជអយ្យកោ វរចក្ររណឫទ្ធិ សុជាតេ (កាលនៅក្នុងឋានៈជាព្រះអង្គម្ចាស់);

២- សម្តេចក្រុមព្រះ ភាណុវង្ស (កាលនៅក្នុងឋានៈជាព្រះអង្គម្ចាស់);

៣- ព្រះវនរ័ត ចន្ទ (វត្តឧណ្ណាលោម ក្រុងភ្នំពេញ);

(...)[៥១]។

[៤៩] ឧទាហរណ៍ខ្ចីពីវចនានុក្រមខ្មែរ, ដ.ឯ.ម. ត្រង់និទាន ទំព័រ ក។

[៥០] ឧទាហរណ៍ខ្ចីពី មៀច ប៉ុណ្ណ កម្រងឯកសារស្តីពីប្រពៃណីនិងទំនៀមទំលាប់ខ្មែរ ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ គ.ស.១៩៩៩ ទំ.៥១។

[៥១] ឧទាហរណ៍ខ្ចីពី វចនានុក្រមខ្មែរ ដ.ឯ.ម ទំព័រ ត។

គ- សម្រាប់បង្ហាញការឆ្លើយឆ្លងគ្នា, ឧទាហរណ៍ :

- នាងអញ្ជើញនៅពិសាបាយនឹងខ្ញុំនេះហើយ ។

- ចាំសចៃ កុំព្រួយ, ខ្ញុំមានការបន្ទាន់បន្តិច[៩២]។

ឃ- សម្គាល់ន័យថា រហូតដល់, ឧ. ទស្សនាវដ្តី ឥន្ទ្រទេវី លេខ៣១ ថ្ងៃ ២៥ ធ្នូ ១៩៩៩-១០ មករា ២០០០។

ង- ក្នុងវេយ្យាករណ៍ សម្រាប់បញ្ជាក់ពីប្រភេទផ្នត់ (ផ្នត់ដើម ផ្នត់ដែក), ឧទាហរណ៍ :

- ផ្នត់ដើម [ប៉-](ប៉្តឹង <ដឹង), ផ្នត់ដើម [រ-](របេក <បក)។

- ផ្នត់ដែក [-ន-](ឃ្នាប <គាប), ផ្នត់ដែក [-ម-](ធ្មាំ <ចាំ)។

៧- វង់ក្រចក (( ))

គេប្រើវង់ក្រចកដើម្បីប្រាប់ព័ត៌មានបញ្ជាក់ឬបន្ថែមអំពីអ្វីដែលគេទើបនិយាយរួច, ឧ. ព្រះបាទភវវរ្ម័នទី១(គ.ស.៥៥០-៦០០)។

៨- ចំណុចមួយ (.)

គេប្រើសញ្ញានេះជាមួយអក្សរកាត់, ឧទាហរណ៍ :

- ន.(នាម)
- គុ.(គុណនាម)
- ឧ.(ឧទាហរណ៍)
- គ.ជ.ប.(គណៈកម្មាធិការជាតិរៀបចំការបោះឆ្នោត)។ល។

៩- ចំណុចពីរ(:)

គេប្រើសញ្ញានេះដើម្បីបែងចែកប្លង់វាទកម្មពីរផ្សេងគ្នា, ឧទាហរណ៍ :

---

[៩២] ឧទាហរណ៍ខ្ចីពី នូ ហាច រឿងផ្កាស្រពោន ដ.ង.ម. ទំព័រ៦៨។

ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា
ទីស្ដីការគណៈរដ្ឋមន្ត្រី ជាតិ សាសនា ព្រះមហាក្សត្រ
ក្រុមប្រឹក្សាជាតិភាសាខ្មែរ
លេខ :
សូមគោរពជូន
កម្មវត្ថុ :
យោង :

- តារា : តើអូនទៅណា ?
- ទេវី : ខ្ញុំទៅផ្សារ។

១០- ចំណុចបី (...)

គេប្រើសញ្ញានេះដើម្បីបញ្ជាក់ថាអាចនៅមានធាតុដែលត្រូវរៀបរាប់បន្តទៅទៀត, ឧ. ឫស្សីស្រុក ឫស្សីរលៀក ឫស្សីគ្រាច់ ឫស្សីឃ្លៃ ឫស្សីថ្ង ឫស្សីទ្រនំមាន់ ...។

១១- ចំណុចបីក្នុងវង់ក្រចក((...))

សញ្ញានេះប្រើសម្រាប់ជំនួសសេចក្ដីដែលអ្នកនិពន្ធមិនស្រង់យក, ឧ. លោកអគ្គលេខាធិការនៃពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ បានសុំព្រះសាសនមុនី កិម-តូរ(ចន្ទមង្គលោ)សមាជិកក្រុមជំនុំព្រះត្រៃបិដក(...)ឱ្យទទួលបំពេញមុខការនេះ, (...)(វចនានុក្រមខ្មែរ និវេទនកថា, ទំព័រ ជ)[៩៣] ។

១២- ក្បៀស (,)

គេប្រើក្បៀស ក្នុងករណីដែលមានដំណាកឃ្លាច្រើនកន្លែង ដើម្បីចៀសវាងកុំឱ្យច្រឡំត្រង់កន្លែងណាមួយ ក្នុងការភ្ជាប់ពាក្យនិងពាក្យ ឬ កន្សោមនិងកន្សោម, ឧទាហរណ៍ :

[៩៣] ព្រុំ ម៉ល់, ពិនិត្យពិចារណាលើការប្រើប្រាស់សញ្ញាប្រយោគមួយចំនួន ក្នុងភាសាខ្មែរបច្ចុប្បន្ន, សន្និសីទជាតិស្ដីពីការសិក្សាស្រាវជ្រាវឯកភាព និង អភិវឌ្ឍន៍ភាសាខ្មែរ លើកទី២ ថ្ងៃទី១៨ ខែតុលា ឆ្នាំ២០០៥ រៀបចំដោយវិទ្យាស្ថានភាសាជាតិនៃរាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា ទំព័រ៦។

- ខ្ញុំបានចាប់ផ្តើមកិច្ចអភិវឌ្ឍន៍ ដោយបានបបួលបងប្អូនអ្នកភូមិលុបផ្លូវរទេះគោ លើកដីឱ្យខ្ពស់ឱ្យក្លាយទៅជាផ្លូវលំ ចាប់ពីផ្លូវរដ្ឋ, ផ្លូវរដ្ឋពីវត្តឈើទាលទៅកំពង់ជ្រៃ, ចូលទៅភូមិធ្នង់(...)[៥៤]។

- ក្នុងសិលាចារឹក ខ្មែរបុរាណច្រើនប្រើ ៸ពេញតួ, សម្រាប់ប្រើដាក់លើអក្សរចុង[៥៥] ដើម្បីធ្វើអក្សរតួដើម បន្ទាប់នោះឱ្យមានសូរសំឡេងញ័រ, ប្រើចំពោះតែភាសាសំស្ក្រឹតឬសំស្ក្រឹតក្លាយ, ដូចជា គ័ភ៌,ទុគ៌ត, ទុព៌ល, ធម៌, បព៌ត, ព័ណ៌, ធម៌អាថ៌ ជាដើម[៥៦]។

១៣- សញ្ញាសួរ(?)

គេប្រើសញ្ញានេះនៅចុងបញ្ចប់នៃឈ្នះសំណួរ, ឧ. បង! យីបង មកពីកាលណាហ្នឹង?[៥៧]

១៤- សញ្ញាឧទាន (!)

សញ្ញានេះប្រើនៅខាងចុងពាក្យឧទាននិងនៅចុងបញ្ចប់នៃឈ្នះឧទាន, ឧទាហរណ៍ :

- ឈប់ពីរខែ, ជយោ![៥៨]

- ឱវាលស្រែនេះ! ដូរដងអូរនេះ! ឱ! ត្រដោកហ្វូងគោក្របីដែលស៊ីស្មៅព្រាតនេះ![៥៩]

១៥- អព្ភន្តរៈ(«»)

គេប្រើសញ្ញានេះ ដើម្បីៈ

ក- បង្ហាញសម្តីរបស់នរណាម្នាក់ដែលគេដកស្រង់, ឧទាហរណ៍ :

---

[៥៤] ព្រុំ ម៉ល់ ព្រឹត្តិបត្រព័ត៌មាននៃសមាគមអភិវឌ្ឍន៍ភូមិធ្នង់ លេខ១ បោះផ្សាយដោយអ្នកនិពន្ធ, ទំព័រ១។

[៥៥] ដោយយើងគ្មានលទ្ធភាពដាក់អក្សរ ៸ពេញតួលើតួអក្សរឯទៀត សូមសាធារណជនជ្រាបថា គឺនៅកន្លែងដែលមានសញ្ញារបាទនេះហើយ ដែលខ្មែរបុរាណដាក់អក្សរ ៸ពេញតួ។

[៥៦] សេចក្តីដកស្រង់ចេញពីការពន្យល់ពាក្យ «របាទ» នៅក្នុងវចនានុក្រមខ្មែរ ជ.ឯ.ម។

[៥៧] ឧទាហរណ៍ខ្ចីពី នូហាច ដ.ឯ.ម. ទំព័រ៤២។

[៥៨] -ដ-, ទំព័រ៤។

[៥៩] -ដ-, ទំព័រ៥។

- ថ្ងៃនោះឯង នាងបានហៅសំឡាញ់នាងជាល្បែងថា «បងប៉ូលៗ»[៦០];

- ចំណែកលោក ម៉ូរីស ហ្គ្រេវីស (Maurice Grevisse) បានសរសេរថា«នាម គឺជាពាក្យសម្រាប់សម្តែងពី មនុស្ស សត្វ វត្ថុ និង គំនិត»[៦១]។

ខ- បង្ហាញចំណងជើងឬឈ្មោះសៀវភៅឬសារព័ត៌មាន, ឧទាហរណ៍ :

- នាងនឹកឃើញកាលដែលប៊ុន-ធឿននិទានរឿង«ប៉ូលនឹងវៀហ្ស៊ីនី»ប្រាប់នាង[៦២];

- នៅឆ្នាំ១៩៤៧ គេបានយករឿងរបស់លោកទៅចុះផ្សាយនៅក្នុង«កាសែតកម្ពុជា»រាល់ថ្ងៃសៅរ៍ តាំងពីថ្ងៃទី១៩ កក្កដា រហូតដល់ថ្ងៃ ២៧ កញ្ញា ទើបចប់[៦៣]។

គ- សម្គាល់ក្នុងវេយ្យាករណ៍ថា ពាក្យដែលគេដាក់ក្នុងអព្ភន្តរៈជាពាក្យដែលគេចង់ពន្យល់, ឧ. «លើ»ឬ«ក្រោម» ជាធ្នាក់។

ឃ- សម្គាល់ពាក្យថ្មីដែលតាមរយៈសញ្ញានេះ អ្នកប្រើហាក់បីដូចជាសុំសេចក្តីអនុគ្រោះ, ឧ. ដើម្បីសិក្សាពីភាសាជនជាតិភាគតិច អ្នកស្រាវជ្រាវត្រូវការ «អ្នកបម្រាប់»[៦៤] ពីរនាក់។

១៦-គំនូសទ្រេត(/)

គេប្រើសញ្ញានេះ ដើម្បី៖

ក- ចុះលេខក្នុងច្បាប់ផ្សេងៗ, ឧទាហរណ៍ :

-ព្រះរាជក្រមលេខ នស រកម ០១៩៦/០៨ ចុះថ្ងៃទី២៤ ខែមករា ឆ្នាំ១៩៩៦ ស្តីពី

---

[៦០] ឧទាហរណ៍ខ្ចីពី នូហាច ដ.ឯ.ម., ទំព័រ២៥។

[៦១]- ប៊ី សុខគង់, ប្រភេទពាក្យក្នុងភាសាខ្មែរទំនើប, សារណាបញ្ចប់ថ្នាក់បរិញ្ញាប័ត្រជាន់ខ្ពស់នៅរាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា ឆ្នាំ២០០២ ទំព័រ៣៧។

[៦២] ឧទាហរណ៍ខ្ចីពី នូ ហាច ដ.ឯ.ម. ទំព័រ២៥។

[៦៣] ឧទាហរណ៍ខ្ចីពី នូ ហាច ដ.ឯ.ម. ទំព័រ, ទំព័រ ក។

[៦៤] «អ្នកបម្រាប់» ត្រូវបានបង្កើតឡើងដោយផ្គុំ «បម្រាប់» (ដែលមានស្រាប់ក្នុងវចនានុក្រម) ជាមួយនឹង «អ្នក» : «អ្នកបម្រាប់» មានលំនាំដូច «អ្នកជំនួញ/អ្នកជំនិត/អ្នកជំងឺ»។

ការបង្កើតក្រសួងមហាផ្ទៃ[៦៥];

- ព្រះរាជក្រឹត្យលេខ នស/រកត ១២៩៧-៩១ ចុះថ្ងៃទី ៣១-១២-៩៧ ស្តីពីលក្ខន្តិកៈ គតិយុត្តិនៃគ្រឹះស្ថានសាធារណៈរដ្ឋបាល[៦៦];

ខ- ជំនួសឈ្នាប់ "ឬ", ឧទាហរណ៍ :

- តាវកាលិក Eng. Prestation / Performance Fr. Prestation (...)[៦៧]

- តុលាការ Eng. court Fr. Juridiction / Tribunal (...)[៦៨]។

កំណាត់សម្គាល់ : សញ្ញាបន្ទាត់ទ្រេតអាចប្រើសម្គាល់ប្រភាគ, ខ្ញ. ១/២, ១/៣, ១/៤, ...។

III- សញ្ញាក្រៅល្បះ

សញ្ញាក្រៅល្បះមួយចំនួន មានដូចជាៈ

១- សញ្ញាស្មើ (=)

គេប្រើសញ្ញានេះ ដើម្បីសម្គាល់ន័យថា «ស្មើឬមានន័យថា»ៈ

ក- ក្នុងអក្សរសាស្ត្រ សញ្ញានេះសម្គាល់ន័យថា «មានន័យថា», ឧទាហរណ៍ :

- វប្ប = ការសាបព្រោះ ការបណ្ដុះពូជ ការបង្កបង្កើត ...។

- ធម៌ = ធាតុ វិធី ធម៌ភាព សភាវៈទ្រទ្រង់ ...[៦៩]។

ខ- ក្នុងគណិតវិទ្យា សញ្ញានេះសម្គាល់ន័យថា «ត្រូវជាឬស្មើ», ឧ. ១ + ៦ = ៧ ។

---

[៦៥] កៅ មុយថង ការគ្រប់គ្រងរដ្ឋបាល វិទ្យាស្ថានអន្តរជាតិនៃកម្ពុជា ២០០៥, ទំព័រ១៦៤ ។

[៦៦] កៅ មុយថង, ដ.ឯ.ម. ទំព័រដដែល។

[៦៧] សទ្ទានុក្រមពាក្យច្បាប់ ភាគ១, គណៈកម្មការបណ្ឌិតសភាទទួលបន្ទុកអនុម័តពាក្យច្បាប់នៃទីស្តីការគណៈរដ្ឋមន្ត្រី, ទំព័រ៧។

[៦៨] -ដ-, ទំព័រដដែល។

[៦៩] អ្នកស្រី ត្រឹង ងា *អរិយធម៌ខ្មែរ ថ្នាក់បញ្ចប់* ការផ្សាយរបស់អ្នកនិពន្ធ, ១៩៧៤ ទំព័រ១២។

២- សញ្ញា «ទៅជាឬធំជាង» (>)

គេប្រើសញ្ញានេះ ដើម្បី៖

ក- ក្នុងអក្សរសាស្ត្រ សញ្ញានេះសម្គាល់ន័យថា «ទៅជា គឺ ក្លាយទៅជាឬប្រែទៅជា», ឧទាហរណ៍ :

- ដេក + [ប៉-] > ផ្ដេក
- រុក + [-ន-] > រ្នុក > រនុក។

ខ- ក្នុងគណិតវិទ្យា សញ្ញានេះសម្គាល់ន័យថា «ធំជាង» គឺ ចំនួនឬលទ្ធផលគណនាចំនួននៅខាងឆ្វេងធំជាងចំនួនឬលទ្ធផលគណនាចំនួន ដែលនៅខាងស្ដាំសញ្ញានេះ, ឧ. ៥ + ៧ > ១០។

<u>សង្កេត</u> : ក្នុងចំណុច ក គេអាចប្រើសញ្ញាព្រួញ (→) ជំនួសសញ្ញា «ទៅជា» ក៏បានដែរ : ដេក + [ប៉-] → ផ្ដេក។

៣- សញ្ញា «មកពីឬតូចជាង» (<)

គេប្រើសញ្ញានេះ ដើម្បី៖

ក- ក្នុងអក្សរសាស្ត្រ សញ្ញានេះសម្គាល់ន័យថា «មកពី» គឺពាក្យ ឬ កន្សោមពាក្យ ឬ ល្បះនៅខាងឆ្វេងសញ្ញានេះបានមកពីពាក្យ ឬ កន្សោមពាក្យ ឬ ល្បះដែលនៅខាងស្ដាំសញ្ញានេះ, ឧ. វប្បធម៌ < វប្ប + ធម៌[៣០]។

ខ- ក្នុងគណិតវិទ្យា សញ្ញានេះសម្គាល់ន័យថា « ចំនួនឬលទ្ធផលគណនាចំនួននៅខាងឆ្វេងតូចជាងចំនួន ឬ លទ្ធផលគណនាចំនួននៅខាងស្ដាំ», ឧ. ៥ + ៧ < ១៥។

<u>សង្កេត</u> : ក្នុងចំណុច ក នៃការប្រើសញ្ញា «មកពី» គេអាចប្រើសញ្ញាព្រួញ (←) ក៏បាន : វប្បធម៌ ← វប្ប + ធម៌។

៤- សញ្ញា«ផ្ទុយពី ... ឬ ខុសពី ...»(≠)

គេប្រើសញ្ញានេះ ដើម្បីសម្គាល់ន័យថា ពាក្យនៅខាងឆ្វេងមានន័យផ្ទុយឬខុសពីពាក្យនៅខាងស្ដាំ, ឧ. ទាប ≠ ខ្ពស់, ល្អ ≠ អាក្រក់ ...។

---

[៣០] អ្នកស្រី ត្រឹង ងា, ដ.ឯ.ម. ទំព័រដដែល។

<u>កំណត់សម្គាល់</u> : មិនត្រូវប្រើសញ្ញាទាំងនេះ (=) (>) (<) និង (≠) ជំនួសពាក្យ *ស្មើ ទៅជា មកពី* និង *ផ្ទុយពី/ខុសពី* នៅក្នុងល្បះឡើយ។

គន្ថនិទ្ទេស

១- ភាសាខ្មែរ

- គឹម កែវកល្យាណ, កិរិយាសព្ទក្នុងភាសាខ្មែរបច្ចុប្បន្ន, សារណាបញ្ចប់បរិញ្ញាប័ត្រជាន់ខ្ពស់ មុខជំនាញភាសាវិទ្យា ជំនាន់ទី១ រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា ភ្នំពេញ, ២០០២។
- កេង វ៉ាន់សាក់, មូលភាពនៃការបង្កើតពាក្យថ្មី, ភាគទី១, ភ្នំពេញ, ១៩៦៣។
- កេង វ៉ាន់សាក់, សូរស័ទ្ទខ្មែរ, ភ្នំពេញ, ១៩៦៦។
- ក្រសួងអប់រំ, វេយ្យាករណ៍ ថ្នាក់ទី៥, រោងពុម្ពរណសិរ្ស, ភ្នំពេញ, ១៩៨៣។
- ក្រសួងអប់រំ, វេយ្យាករណ៍ ថ្នាក់ទី៦, រោងពុម្ពរណសិរ្ស, ភ្នំពេញ, ១៩៨២។
- ក្រសួងអប់រំ, វេយ្យាករណ៍ ថ្នាក់ទី៧, រោងពុម្ពរណសិរ្ស, ភ្នំពេញ, ១៩៨៣។
- ក្រសួងអប់រំ, វេយ្យាករណ៍ ថ្នាក់ទី៨, គ្រឹះស្ថានបោះពុម្ពផ្សាយអប់រំ, ភ្នំពេញ, ១៩៨៦។
- ខៀវ ជុំ (ភិក្ខុ ធម្មបាលោ), វេយ្យាករណ៍យើង សម្រាប់បឋមសិក្សា បឋមភូមិ អាទិកង្វាន, ផ្សាយដោយ ទៀន ហុងសេង, ភ្នំពេញ, ១៩៦៦។
- គឹម សែត, វេយ្យាករណ៍ទំនើបនិងវិធីសម្ព័ន្ធ, បណ្ណាគារវង់ស្មើ, កំពង់ចាម, ១៩៦៣។
- គុយ រិន, កិរិយាវិសេសន៍, សារណាបញ្ចប់បរិញ្ញាប័ត្រជាន់ខ្ពស់ មុខជំនាញភាសាវិទ្យា ជំនាន់ទី២ រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា ភ្នំពេញ, ២០០៣។
- ឃួន សុខម្ភូ, ទម្រង់សូរវិទ្យាខ្មែរ, មជ្ឈមណ្ឌលរកឯកសារនិងស្រាវជ្រាវ ផ្នែកភាសាវិទ្យាអនុវត្ត នៃមហាវិទ្យាល័យ អក្សរសាស្ត្រ និង មនុស្សសាស្ត្រ នាសាកលវិទ្យាល័យភ្នំពេញ, ១៩៧០។
- ច័ន្ទ សំណព្វ, សំណេរនិងអក្ខរាវិរុទ្ធខ្មែរ, រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា សាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទ ភ្នំពេញ, ហ្វូណន, ២០០៨។
- ច័ន្ទ សំណព្វ, យុគលពិន្ទុឬសញ្ញាចុចពីរ, ផ្សាយដោយអ្នកនិពន្ធ, ២០១០។
- ច័ន្ទ សំណព្វ, បង្កើតពាក្យ កម្ទីពាក្យ និងបម្រើបម្រាស់ពាក្យ, ផ្សាយដោយអ្នកនិពន្ធ, ២០១០។
- ច័ន្ទ សំណព្វ, ដំណាក់ឃ្លាក្នុងភាសាខ្មែរ, ផ្សាយដោយអ្នកនិពន្ធ, ២០១០។
- ជួរ គារី, អវិជ្ជមានន័យក្នុងភាសាខ្មែរ តាមរយៈអវិជ្ជមានបទនិងអវិជ្ជមានសព្ទមួយចំនួន(មិន ឥត កុំ គ្មាន អត់ ពុំ ..., ខុស អាក្រក់ ចាំតើ នាងល្អ ...), និក្ខេបបទថ្នាក់បណ្ឌិត មុខជំនាញ ភាសាវិទ្យា ជំនាន់ទី១ រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា, ភ្នំពេញ, ២០១១។

- ជុំ ស៊ុនណាង, បកតិគុណនាមក្នុងភាសាខ្មែរទំនើប, សារណាបញ្ចប់បរិញ្ញាប័ត្រជាន់ខ្ពស់ មុខជំនាញភាសាវិទ្យា ជំនាន់ទី២ រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា, ភ្នំពេញ, ២០០៣។
- ញ៉ុក នូវ (អ្នកឧកញ៉ាមហាមន្ត្រី), វេយ្យាករណ៍ខ្មែរ, រោងពុម្ពព្រះបរមរាជវាំង, ភ្នំពេញ, ១៩៥៩។
- ឌ. គាមមុនី, វេយ្យាករណ៍ខ្មែរ, រោងពុម្ព វ៉ាក់ វ៉ា, ភ្នំពេញ, ១៩៥៥។
- ធន់ ហ៊ិន, វេយ្យាករណ៍ខ្មែរ សម្រាប់គ្រប់ភូមិសិក្សា, ផ្សាយដោយអ្នកនិពន្ធ, ភ្នំពេញ, ២០១១។
- ប៊ី សុខគង់, ប្រភេទពាក្យក្នុងភាសាខ្មែរទំនើប, សារណាបញ្ចប់បរិញ្ញាប័ត្រជាន់ខ្ពស់ មុខជំនាញភាសាវិទ្យា ជំនាន់ទី១ រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា, ភ្នំពេញ, ២០០២។
- ប៊ី សុខគង់, កិរិយាសកម្មក្នុងភាសាខ្មែរទំនើប, និក្ខេបបទថ្នាក់បណ្ឌិត មុខជំនាញភាសាវិទ្យា ជំនាន់ទី១ រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា, ភ្នំពេញ, ២០១៣។
- ប៉ួយ វុទ្ធី, ការស្រាវជ្រាវអំពីសំនួនវោហារស័ព្ទនៃភាសាខ្មែរដែលមានកំណាកំណើតចេញពីបម្រើបម្រាស់វាក្យស័ព្ទសម្គាល់សរីរាង្គកាយមនុស្ស, សារណាបញ្ចប់បរិញ្ញាប័ត្រជាន់ខ្ពស់ មុខជំនាញភាសាវិទ្យា ជំនាន់ទី៤ រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា, ភ្នំពេញ, ២០០៦។
- ពូវ អ៊ុម, វេយ្យាករណ៍ខ្មែរសម្រាប់ថ្នាក់មធ្យមដ្ឋាន-ឧត្តមដ្ឋាន, បណ្ណាគារ គឹម សេង, ភ្នំពេញ, ១៩៥៨។
- ព្រុំ ម៉ល់, មូលដ្ឋាននៃសូរវិទ្យា សទ្ទតាវិទ្យា & វិជ្ជាសន្តាន ផ្សាយដោយអ្នកនិពន្ធ, ភ្នំពេញ, ២០០៣។
- ព្រុំ ម៉ល់, មូលដ្ឋាននៃន័យកម្មវិទ្យា, ផ្សាយដោយអ្នកនិពន្ធ, ភ្នំពេញ, ២០០៣។
- ព្រុំ ម៉ល់ និង អ្នកឯទៀត, វេយ្យាករណ៍ទម្រង់និយមនៃភាសាខ្មែរទំនើប ភាគទី១ : សូរ សទ្ទតា & អក្ខរាវិរុទ្ធ, ផ្សព្វផ្សាយដោយអ្នកនិពន្ធ, ភ្នំពេញ, ២០០៦។
- ព្រុំ ម៉ល់ និង អ្នកឯទៀត, វេយ្យាករណ៍ទម្រង់និយមនៃភាសាខ្មែរទំនើប ភាគទី២ : អំពីសព្ទ និងពាក្យ, ផ្សព្វផ្សាយដោយអ្នកនិពន្ធ, ភ្នំពេញ, ២០០៦។
- ព្រុំ ម៉ល់, អំពីសញ្ញាប្រយោគចម្រុងចម្រាសមួយចំនួនក្នុងភាសាខ្មែរបច្ចុប្បន្ន, ផ្សព្វផ្សាយដោយអ្នកនិពន្ធ, ភ្នំពេញ, ២០១២។
- ព្រុំ ម៉ល់, មូលដ្ឋាននៃសង្គមភាសាវិទ្យា, ផ្សាយដោយអ្នកនិពន្ធ, ចេញនៅខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ២០០៣ កែសម្រួលនិងបង្គ្រប់បន្ថែម, ចេញនៅខែឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣។

- ព្រំ ចន្ថា : ស័ព្ទតម្រាប់សូរ, សារណាបញ្ចប់បរិញ្ញាប័ត្រជាន់ខ្ពស់ មុខជំនាញភាសាវិទ្យា ជំនាន់ទី៣ រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា, ភ្នំពេញ, ២០០៤។
- មាឃ បូរ៉ា, ការស្រាវជ្រាវវេយ្យាករណ៍ភាសាខ្មែរបុរេអង្គរ,សារណាបញ្ចប់បរិញ្ញាប័ត្រជាន់ខ្ពស់ មុខជំនាញភាសាវិទ្យា ជំនាន់ទី១ រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា, ភ្នំពេញ, ២០០២។
- មាឃ បូរ៉ា, កម្មវាចកៈក្នុងភាសាខ្មែរ, និក្ខេបបទថ្នាក់បណ្ឌិត មុខជំនាញភាសាវិទ្យា ជំនាន់ទី១ រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា, ភ្នំពេញ, ២០១៣។
- វង្ស មេង, ពាក្យសមាសក្នុងភាសាខ្មែរទំនើប, សារណាបញ្ចប់បរិញ្ញាប័ត្រជាន់ខ្ពស់ មុខជំនាញភាសាវិទ្យា ជំនាន់ទី១ រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា, ភ្នំពេញ, ២០០២។
- វ៉ាន់ ម៉ូន, កន្សោមកិរិយាស័ព្ទក្នុងភាសាខ្មែរទំនើប, សារណាបញ្ចប់បរិញ្ញាប័ត្រជាន់ខ្ពស់ មុខជំនាញភាសាវិទ្យា ជំនាន់ទី៣ រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា, ភ្នំពេញ, ២០០៤។
- សូ មុយឃៀង & ថោង ធែល, វេយ្យាករណ៍ខ្មែរ, បណ្ណាគារ ពេជ្រនិល, ភ្នំពេញ, ១៩៧១-១៩៧២។
- សេ អឿន, ពាក្យកម្ចីសំស្ក្រឹត-បាលី ក្នុងភាសាខ្មែរទំនើប, សារណាបញ្ចប់បរិញ្ញាប័ត្រជាន់ខ្ពស់ មុខជំនាញភាសាវិទ្យា ជំនាន់ទី១ រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា, ភ្នំពេញ, ២០០២។
- ហ៊ុយ ឆេងរតនា, ការស្រាវជ្រាវអំពីប្រវត្តិកំណាកំណើតមុខងារនៃបុរិសសព្វនាមក្នុងភាសាខ្មែរ , សារណាបញ្ចប់បរិញ្ញាប័ត្រជាន់ខ្ពស់ មុខជំនាញភាសាវិទ្យា ជំនាន់ទី២ រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា, ភ្នំពេញ, ២០០៣។
- ឡុង សៀម, បញ្ហាវចនស័ព្ទវិទ្យាខ្មែរ, បោះផ្សាយដោយអ្នកនិពន្ធ, ភ្នំពេញ, ១៩៩៩។
- អ៊ឹង ម៉ាល័យ, អាយតនិបាតក្នុងភាសាខ្មែរបច្ចុប្បន្ន, សារណាបញ្ចប់បរិញ្ញាប័ត្រជាន់ខ្ពស់ មុខជំនាញភាសាវិទ្យា ជំនាន់ទី៣ រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា, ភ្នំពេញ, ២០០៤។
- អ៊ុក វិបុល, វេយ្យាករណ៍ខ្មែរទំនើប ថ្នាក់ទី១២, គ្រឹះស្ថានបោះពុម្ពនិងចែកផ្សាយរបស់ក្រសួង អប់រំ យុវជន និង កីឡា, ២០០១។
- អ៊ុយ ជួន, វេយ្យាករណ៍ពិសេស, រោងពុម្ព គីម គី, ភ្នំពេញ, ១៩៥៨។
- អៀវ កើស, ភាសាខ្មែរ, បណ្ណាគារ មិត្តសេរី, ភ្នំពេញ, ១៩៦៧។

២- ភាសាបរទេស

- Carton Femand, Introduction à la phonétique du français, Bordas, 1974;

- Chomsky Noam & Halle Morris, Principes de phonologie générative, Editions du Seuil, 1973;
-Chomsky Noam, La nouvelle syntaxe, Editions du Seuil, Paris, 1987;
- Chomsky Noam, Aspects de la théorie syntaxique, Editions du Seuil, Paris, 1971;
- Chomsky Noam, Structures syntaxiques, Editions du Point, Paris, 1969;
- Gorgoniyev Y. A., The Khmer Language, "Nauka" Publishing House, Central Department of Oriental Literature, Moscow, 1966;
- Grammont Maurice, Traité de phonétique, Delagrave, 1960;
- Gross Maurice, Méthodes en syntaxe, Hermann, 1975;
- Gross Maurice, Grammaire transformationnelle du français : Syntaxe du verbe, Larousse, 1968;
- Haudricourt André G., Thomas Jacqueline M. C., La notation des langues : Phonétique et phonologie, Institut géographique national, 1967;
- Huffman E. Franklin, Modern Spoken Cambodian, New Haven and London, 1970;
- Huffman E. Franklin, Cambodian System of Writing and Beginning Reader, New Haven and London, 1970;
- Jacob M. Judith, Introduction to Cambodian, Oxford University Press, London, 1968;
- Khin Sok, La grammaire du khmer moderne, You-Feng Librairie éditeur, Paris, 1999;
- Maspéro Georges, Grammaire de la langue khmère, sous le patronage de l'École Française d'Extrême-Orient, Paris, 1915;
- Malmerg Bertil, La phonétique, P. U. F. (Que sais-je ?) , 1975;
- Malmerg Bertil, Les nouvelles tendances de la linguistique, P. U. F., 1966;
- Marchand F., La phonétique et ses applications, Delagrave, 1975;
- Martini François, Aperçu phonologique du cambodgien , BSL de Paris tome 42, fasc.1, numéro 124, 1942-1945, p.112-131.
- Troubetzkoy Nicolaï, Principes de phonologie, Editions Klincksieck, 1976;

៣-វចនានុក្រម

- តិប យក់ និង ថាវ គន្ធ, វចនានុក្រមបារាំង-ខ្មែរ សង្ខេប, បណ្ណាគារភ្នំពេញ៥៥ប៉ាស្ទ័រ, ភ្នំពេញ, ១៩៦៧។
- វចនានុក្រមខ្មែរ, ការផ្សាយរបស់ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ, ភ្នំពេញ,១៩៦៧-១៩៦៨។
- Dubois Jean et alii, Dictionnaire de linguistique, Larousse, 1973;
- Jack C. Richards, Richard Schmidt, Longman Dictionary of Language Teaching & Applied Linguistics, Longman, Third Edition, 2002;

បោះពុម្ពលើកទី១ ចំនួន ២៦០០ ច្បាប់
នៅរោងពុម្ព ជី . អ៊ី . ធី . ប៊ីហ្សនេស
ផ្ទះលេខ 2320 ផ្លូវ45 សង្កាត់ ទួលសង្កែ ខណ្ឌឫស្សីកែវ រាជធានីភ្នំពេញ